

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 44.

Torsdagen den 15 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 2 e. m.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som drabbat elev vid statlig anstalt för yrkesutbildning;

nr 309, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna; samt

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående provisoriskt dyrtidstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst, i vad angår pensions- och indragningsstaterna.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 311, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, dels ock i ämnet väckta motioner.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 73—75 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 100—104.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner. *Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.*

I den till riksdagen den 3 januari 1933 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1933/1934 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen under rubrik »Utgifterna. För flera huvudtitlar gemensamma frågor; 8. Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

dels godkänna de av departementschefen föreslagna bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.,

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

dels ock besluta,

att dyrtidstillägg åt befattningshavare och pensionärer vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, domänverket och statens reproduktionsanstalt eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar samt dyrtidstillägg åt befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, stuteriväsendet ävensom patent- och registreringsverket, försäkringsinspektionen, flottans pensionskassa och statens pensionsanstalt skulle utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes, så ock att dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vägorganisationen i länen skulle utgå av statens automobilskattemedelsfond,

samt att, där arbetslönerna vid försvarsväsendets verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar vore uppdelade i grundlöner och dyrtidstillägg, kostnaderna för dyrtidstilläggen skulle bestridas från vederbörande underhålls- och anskaffningsanslag.

De av departementschefen föreslagna bestämmelserna inneburo, att dyrtidstilläggen skulle bestämmas att jämväl för budgetåret 1933/1934 utgå på grundval av ett indextal av 156 samt att de för innevarande budgetår gällande maximeringsföreskrifterna skulle vinna fortsatt tillämpning under nästa budgetår.

I enlighet med grunderna för kamrarnas remiss av statsverkspropositionen hade utskottet behandlat denna framställning med undantag av de delar, som berörde befattningshavare under jordbruksdepartementet samt pensions- och indragningsstaterna.

Vidare hade Kungl. Maj:t i berörda till riksdagen den 3 januari 1933 avlåtna proposition (nr 1) under de huvudtitlar, vilka voro föremål för statsutskottets behandling, föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnader för dyrtidstillägg för budgetåret 1933/1934 såsom extra förslagsanslag anvisa vissa under respektive huvudtitlar angivna belopp.

Slutligen hade Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln (punkt 61 av det vid statsverkspropositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen godkänna en av departementschefen föreslagen ändring i bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *J. Johansson* i Friggeråker m. fl. väckt motion, nr 174, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dyrtidstilläggen för statliga befattningshavare under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter ett fast indextal av 136;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Carlström* m. fl. väckt motion, nr 16, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av vad i statsverkspropositionen under Utgifterna. För flera huvudtitlar gemensamma frågor, punkt 8. Dyrtidstillägg till befattningshavare i statens tjänst m. fl. föreslagits, att dyrtidstilläggen under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter ett indextal av 146;

dels en inom andra kammaren av herr *N. V. Sandström* väckt motion, nr 132, däri hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i vad avsåge grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. ville, med bibehållande av de av 1932 års riksdag beslutade maximeringsbestämmelserna, besluta, att dyrtidstilläggen åt statens befattnings-

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

havare m. fl. under budgetåret 1933/1934 skulle utgå efter de allmänna grunder, som gällde före den 1 juli 1931;

dels en inom andra kammaren av herr *G. Persson* i Falla m. fl. väckt motion, nr 138, i vilken hemställts, att dyrtidstillägg till befattningshavare i statens tjänst skulle bestämmas att utgå efter ett indextal av 146 och i övrigt enligt nu gällande bestämmelser;

dels en inom andra kammaren av herr *E. Bengtsson* i Kullen väckt motion, nr 148, däri hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för dyrtidstilläggens utgående, att å s. k. nyreglerad avlöning dyrtidstilläggen helt slopades samt att å s. k. oreglerad avlöning dyrtidstillägget sänktes från föreslagna 28 till 18 procent, dock med den begränsningen, att det maximibelopp, å vilket dyrtidstillägg finge utgå, fastställdes till 400 kronor per månad;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp m. fl. väckt motion, nr 150, vari framställts samma yrkande som i motionen I: 174;

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Andersson* i Stockholm m. fl. väckt motion, nr 326, i vilken föreslagits, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i grunderna för beräkning av dyrtidstillägg, att till befattningshavare i statens tjänst, vilkas lön ej överstege det för 16:e löneklassen i avlöningsreglementet för kommunikationsverken angivna beloppet, skulle utgå dyrtidstillägg beräknat efter ett levnadskostnadsindex av lägst 160 och att, om levnadskostnadsindex överstege 160, dyrtidstillägget skulle beräknas efter det högre index, som levnadskostnadsberäkningarna utvisade; att dyrtidstillägget i övrigt skulle utgå efter de grunder, som fastställdes av 1932 års riksdag, dock att befattningshavare, vilken åtnjöt lön enligt 17:e löneklassen i avlöningsreglementet för löner reglerade verk, skulle erhålla dyrtidstillägg med 11 procent, den som hade lön enligt 18:e löneklassen med 9 procent, den som hade lön enligt 19:e löneklassen med 6 procent, den som hade lön enligt 20:e löneklassen med 3 procent, att den, som åtnjöt lön enligt högre löneklass än 20:e, icke skulle uppbära något dyrtidstillägg samt att för befattningshavare, som nu åtnjöt s. k. oreglerat dyrtidstillägg och hade lön, som vore högre än den i 17:e löneklassen angivna, dyrtidstillägget skulle utgå med 28 procent och därefter minskas med 2 procent för varje helt 100-tal kronor, med vilket grundlönen överstege den grundlön, som vore angiven i 17:e löneklassen i löneplanen för löner reglerade verk.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) beträffande befattningshavare, hörande under andra—åttonde samt tionde huvudtitlarna (respektive motsvarande departement),

1) med bifall till motionen II: 132 av herr *N. Sandström*, i vad denna motion rörde indextalet för dyrtidstilläggen åt befattningshavare i statens tjänst, samt med avslag å såväl Kungl. Maj:ts förslag som motionerna I: 174 av herr *Johansson* i Friggeråker m. fl. och II: 150 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., II: 16 av herr *Carlström* m. fl., II: 138 av herr *Persson* i Falla m. fl., II: 148 av herr *Bengtsson* i Kullen samt II: 326 av herr *Andersson* i Stockholm m. fl., i vad Kungl. Maj:ts förslag och sistnämnda fyra motioner avsåge fixerande av visst indextal för dyrtidstilläggen åt befattningshavare i statens tjänst för budgetåret 1933/1934, besluta, att dyrtidstilläggen under nämnda budgetår skulle utgå, i vad avsåge nämnda tal, efter de av 1923 års riksdag fastställda grunderna;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och förenämnda motioner II: 16, II: 132 och II: 138 ävensom med avslag å motionerna II: 148 och II: 326, i

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

vad Kungl. Maj:ts förslag och här nämnda motioner avsåge bestämmande av viss maximigräns för dyrtidstilläggen, besluta, att de grunder, som härutinnan fastställts av 1932 års riksdag, skulle oförändrade tillämpas under budgetåret 1933/1934;

3) besluta, att de av chefen för finansdepartementet i övrigt förordade bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst skulle gälla under budgetåret 1933/1934;

b) för budgetåret 1933/1934 såsom extra förslagsanslag anvisa till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst vissa under punkten angivna be-
lopp;

c) besluta,

ej mindre att dyrtidstillägg åt befattningshavare vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller vid av nämnda verk övertagna företag eller inrättningar samt dyrtidstillägg åt befattningshavare vid bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, patent- och registreringsverket och försäkringsinspektionen, skulle utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestredes, så ock att dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vägorganisationen i länen skulle utgå av statens automobilskattemedelsfond,

än även att, där arbetslönerna vid försvarsväsendets verkstäder och fabriker m. fl. anläggningar vore uppdelade i grundlöner och dyrtidstillägg, kostnaderna för dyrtidstilläggen skulle bestridas från vederbörande underhålls- eller anskaffningsanslag;

d) godkänna den av chefen för försvarsdepartementet i statsrådsprotokollet den 3 januari 1933 förordade ändringen i bestämmelserna angående dyrtidstillägg åt fast anställt manskap vid armén och marinen m. fl.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Johansson* i Fredrikslund, *Ernfors*, *Strindlund*, *Persson* i Fritorp, *Persson* i Falla och *Hultman* ansett, att efter sista stycket i utskottets motivering bort införas ett uttalande av följande lydelse:

»I detta sammanhang har utskottet emellertid i anledning av de uppgifter, som utskottet inhämtat från socialstyrelsen rörande beräkningen av levnads-kostnadsindex, velat föreslå, att en fullständig utredning verkställes rörande grunderna för fastställandet av detta index. Utskottet är nämligen av den uppfattningen, att erinringar kunna göras mot nuvarande beräkningssätt, särskilt medtagandet av vissa poster vid indexberäkningen, exempelvis vissa skatteposter och åtskilliga under rubriken 'Övriga utgifter' upptagna ändamål. Utskottet har därför ansett, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av en dylik undersökning, vars resultat synes böra framläggas för nästkommande års riksdag.»

samt att i anslutning härtill i utskottets hemställan bort införas ett mom. e) av följande lydelse:

e) »i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande grunderna för beräkningen av levnads-kostnadsindex såsom underlag för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst samt för nästkommande riksdag framlägga resultatet därav.»

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Detta utlåtande sönderfaller i två delar, kan man säga, nämligen först själva huvudfrågan om dyrtidstillägg åt statens befattningshavare för nästkommande budgetår, och vidare den i en reservation behandlade frågan om utredning rörande grunderna för beräkningen av levnads-kostnadsindex.

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

Vad beträffar huvudfrågan, har statsutskottet däri blivit enigt, och detta är ju att hälsa med enbart tillfredsställelse. Det är att hoppas, att därigenom de irritationsmoment, som möjligen på sina håll funnits, skola lägga sig, och att den frågan således skall kunna ses mera objektivt i fortsättningen. Vad själva huvudfrågan beträffar, vill jag således instämma i statsutskottets hemställan.

Däremot ha vi reservanter ansett lämpligt att det verkställes en undersökning rörande grunderna för levnadskostnadsindex. Statsutskottets fjärde avdelning har från socialstyrelsen infordrat uppgifter rörande sammansättningen av denna levnadskostnadsindex, vilka finnas bilagda detta betänkande såsom bilaga på sid. 12 ff., och det förefaller reservanterna, som om det vore befogat och välbehövligt, att en granskning vidtoges beträffande de i index ingående poster, då det synes, som om intagandet däri av vissa saker vore mindre välbetänkt, för att ej säga oriktigt. Jag skall inte här nu upptaga någon längre debatt om dessa olika poster. Jag vill bara erinra om att man kan med skäl fråga sig, om t. ex. utländsk frukt, apelsiner, bananer, katrinplommon o. s. v. lämpligen böra ingå i en levnadskostnadsindex. Höjer riksdagen av finansiella skäl tullen på dessa artiklar, så höjer man också indextalet.

Vidare har man låtit skatter ingå. Det förefaller, som om skatter icke borde ingå i grunderna för levnadskostnadsindexen, då ju skatt är en utgift, som alla landets medborgare få vidkännas, oavsett om de äro statens befattningshavare eller inte.

Bland posterna »Övriga utgifter» finnes det en hel del saker, mot vilka man kan rikta erinringar. Så t. ex. ingår badning, rakning, hårklippning, tandkräm, tidningar, fackföreningsavgifter, biograf, teater, idrottstävling, radiolicens, leksaker, grammofonskiva, telefon, telegraf och vidare »övriga ej specificerade utgifter». Det förefaller reservanterna, som om en utrensning av en del av dessa poster ur levnadskostnadsindexen borde företagas, och det förekommer bland annat åtskilliga saker, som ha tillkommit såsom nya, sedan indexen första gången infördes.

Statsutskottet har genom socialstyrelsen låtit uträkna, huru indextalet skulle ställa sig, därest ur levnadskostnadsindexen posten »skatter» utginge liksom ock om av posten »övriga utgifter» uteslötes grupperna »intellektuella ändamål», »förenings- och försäkringsavgifter», »nöjen och förströelser», »resor» samt »övriga ej specificerade utgifter».

Socialstyrelsen har räknat ut, att om man uteslöte dessa, så skulle indextalet nedgå till 145 mot 152, som det nu är. Dessa poster ha alltså en viss betydelse, när det gäller att uträkna indextalet. Även de priser som åsatts i index ingående poster böra undersökas. Man skulle ju kunna invända, att man utan en sådan undersökning skulle kunna, när materialet ligger framme, med ledning av detta bestämma sig för ett mindre indextal, men så enkel är inte saken, utan det torde vara försiktigast att låta vederbörande undersöka densamma, ty att på fri hand göra några justeringar torde inte vara tillrädligt, och därför ha vi velat begära denna undersökning.

Jag tycker, att det borde ligga också i tjänstemännens eget intresse, att en sådan undersökning och justering äger rum, så att inga irritationsmoment och missförstånd kvarstå, när det gäller detta dyrtidsindextals sammansättning, utan att man utrensar sådant, vars medtagande på en hel del håll ovillkorligen måste ogillas. Jag är övertygad om, att folk i allmänhet har mycket, mycket svårt att förstå, att det i ett normalt hushålls budget skall ingå poster sådana som fackföreningsavgifter, rakning och biograf, teater och allt vad jag räknade upp. Det kommer nog också att på sina håll mycket starkt

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)
 tvistas om lämpligheten av att officiellt erkänna, att pilsner, klass II, skall ingå i ett normalhushåll med 75 $\frac{1}{3}$ liter. Jag gör ingen kommentar; jag endast påpekar intagandet av alla dessa poster, mot vilka vissa erinringar kunna riktas.

Det är på denna grund, som vi reservanter begärt denna undersökning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet av herr Nilsson i Gränebo m. fl. fogade reservationen om skrivelse i berörda syfte.

Herr Walles: Herr talman! I själva sakfrågan har jag endast att i likhet med den föregående talaren konstatera, att fullkomlig enighet ernåtts inom utskottet. Jag har begärt ordet för att med några ord bemöta herr Johansson såsom talesman för reservationen med yrkande om utredning.

Jag har nämligen mycket svårt att förstå nyttan av denna utredning, som man syftar till. Vi ha ju här en av socialstyrelsen lämnad mycket detaljerad redogörelse, upptagande ej mindre än över 100 olika poster, som finnes intagen å sidorna 12—15 i utskottsutlåtandet. Såsom framgår av herr Johanssons yttrande syfta reservanterna till, att det skall ske en sovring av dessa poster. Jag vill inom parentes erinra om, att det vid upprättandet av denna indexberäkning tillgår på så sätt, att ett visst antal familjer i olika delar av landet anmodats att noggrant föra bok över sina utgifter per år. Det har tagits en normalfamilj på man, hustru och två barn med en inkomst av 3,500 kronor, och det är ju klart, att dessa då måste redovisa för denna inkomst och noggrant notera vad den använts till. Nåja, det är ju inte detta, som herr Johansson riktar sig emot, utan han vill, att åtskilligt skulle sovras ut ur dessa uppgifter, och då nämnde han bland annat skatter. Med åberopande av socialstyrelsen meddelar herr Johansson, att indextalet skulle, om skatterna frånräknades, sjunka med 3 enheter, och, om »övriga utgifter» frånräknas, med 5 enheter, sålunda sammanlagt med 8 enheter. Men herr Johansson skulle ha fortsatt att citera socialstyrelsens uttalande. Den säger följande: »Denna betydande sänkning av indexsiffran beror givetvis på att skatter och flertalet 'övriga utgifter' för närvarande utvisa en *relativt* hög kostnadsstegring. Det må emellertid å andra sidan erinras, att under de första 6 å 7 åren efter 1914 ett motsatt förhållande var rådande och att ett borttagande av ifrågavarande levnadskostnadsfaktorer då skulle ha verkat väsentligt höjande på indexsiffran. Om man t. ex. 1919 medtagit enbart livsmedel, skulle index i stället för 262 ha varit 320 — och i verkligheten ännu mycket högre, enär man räknade med maximipriser.» Då gör jag mig den frågan: varför vilja nu reservanterna speciellt undantaga skatterna? Jo självklart därför, att skatterna nu komma att visa en stegring av indexsiffran. Jag tycker, att då man i ena fallet har tagit skatterna med, kan man taga dem med även i andra fallet, då det verkar i motsatt riktning.

Dessutom tvivlar jag på, att en gallring är möjlig. Jag tror, att vi skulle förirra oss in i en fullständig labyrint, en ändlös diskussion om vad som vore lämpligt och vad som inte vore lämpligt att undantaga. Herr Johansson nämnde klass II, pilsner. Om jag minnes rätt, var det ungefär 70 flaskor, som det var fråga om per år. Ja men, herr Johansson, året innehåller 365 dagar, varav cirka 65 äro helgdagar. Jag tycker inte alls det är så märkvärdigt, att en man — och det kan ju hända, att även hustrun vill vara med — tar sig ett glas pilsner till maten en gång varje söndag. Det är varken svalg eller dryckenskap, tycker jag. För övrigt, när landsortsborna göra sina stadsbesök, så tror jag nog de konsumera både 1 å 2 och kanske flera flaskor.

Jag tror således, att det är ändamålslöst att diskutera vad som är lämpligt eller icke lämpligt att utgallra.

När vi nu titta på den här hushållsbudgeten, så finna vi, att livsmedlen hushållsaktligen bestått av mjölkmat och i allmänhet av lantmannaprodukter: mjöl,

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

gryn, potatis och annat sådant, och kostnaderna för detta utgöra inte mindre än $\frac{2}{3}$ av livsmedelskostnaderna. Dessa familjer ha sålunda levt på det enklast tänkbara sätt.

Ja jag tror, att det anmärktes även beträffande tidningar, att utgifter för sådana medtagits. Då frågar man: hur mycket skall man få disponera för tidningar, eller varför skola inte utgifter för tidningar medräknas? Är det inte så, att vi alla helt enkelt äro nödsakade att läsa och taga del av tidningar? Då är det ju klart, att detta tillhör ett normalt hushålls utgifter.

Ja, jag skall inte utveckla detta vidare. Jag tycker, att kravet på en utredning är fullkomligt obefogat och som sagt komme att giva anledning till ändlösa diskussioner i utskott och riksdag framdeles. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kvarnzelius: Herr talman! Även jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Jag vill emellertid med anledning av det anförande, som hölls av herr Johansson i Fredrikslund, säga, att nog är det en del poster, som för närvarande ingå i index, beträffande vilka man kan sätta ett rätt stort frågetecken. I första rummet gäller detta skatter, som ju utgå olika i olika delar av riket och som inte äro av beskaffenhet att kunna påverka levnadskostnadsindex lika i alla delar av riket. Det är enligt min uppfattning den mest grava anmärkning man kan rikta mot det nuvarande systemet. I fråga om fackföreningsavgifterna kan man ävenledes sätta ett frågetecken och undra, huruvida de böra medräknas.

Emellertid anser jag, att den fråga, som nu väckts av reservanterna, framkommit något för sent. Det är ju inte alls säkert, hur det blir med dyrtidstilläggen. Det beror på huru tiderna utvecklas, och blir det ingen ljusning, vågar jag påstå, att det är osäkert, om *någon* regering vågar väcka förslag om dyrtidstillägg i fortsättningen. Det är min uppfattning.

Under sådana omständigheter tycker jag, att den reservation, som här avgivits, i och för sig i många avseenden kunnat anses äga fullt fog, om den framställts för några år sedan, då den sannolikt skulle ha kommit att medföra en revision av dyrtidstillägsbestämmelserna, men som frågan nu ligger, har jag ingen anledning att gå in på denna sak, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat, i vad det gäller dyrtidstilläggen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag har däremot en annan uppfattning i denna sak än den siste ärade talaren. Jag anser, att det är nödvändigt, att staten utför beräkningar och upprättar kostnadsindex över vad det kostar för en normalfamilj att leva i detta land, oavsett om lönerna helt eller delvis utgå efter densamma. För närvarande utgå ju endast dyrtidstilläggen, som utgöra blott en liten del av löneförmånerna, efter levnadskostnadsindexen. Jag tror, att utvecklingen i vårt land gått så långt, att det av olika skäl kommer att visa sig nödvändigt, att vi ha en sådan levnadskostnadsindex upprättad genom statens försorg, och vi torde då icke ha något lämpligare organ än socialstyrelsen för denna uppgift.

Riksbanken har ansett nödigt att upprätta en sådan index, och vissa enskilda företag och banker ha även upprättat dylika. Varför skulle då icke staten, som väl driver den största företagarkerksamhet i landet, kunna ha intresse av, att en levnadskostnadsindex upprättas? Men om en index skall upprättas bör den upprättas på sådana grunder, att den har allmänt förtroende. Det är den fordran vi i första hand vilja ställa på densamma. Med tiden ha dessa indexberäkningar och det material som ligger till grund för desamma blivit mer omfattande och invecklat. Den som vill sätta sig

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

in i saken måste säga sig, att utvecklingen gått därhän, att upprättandet av dylika index blivit, kan man säga, nästan en vetenskap. Det kan emellertid ifrågasättas om någon av de poster som för närvarande ingå i denna budget äro av den beskaffenhet, att de böra medtagas, och om så anses vara fallet bör man angiva skälen härför. Det är en sådan undersökning och utredning som jag och förmodligen även mina medreservanter framför allt påyrka, och att vi kommit till den uppfattningen, bör icke förvåna herrarna så värst mycket. Om man tager med posten »skatter», höjes levnadskostnadsindexen enbart härav med 3 enheter, och om man även medtager »övriga utgifter», vari ingå nöjen, resor och telefon m. m., höjes den med 6 enheter. Man har då rätt att uppställa frågan, om dessa poster böra ingå och om de i så fall böra ingå med de belopp som de för närvarande ingå med.

Det är en dylik undersökning, som här från vår sida begäres, och jag kan icke förstå, att man vill motsätta sig densamma. Visar det sig berättigat att medtaga även dessa budgetposter, bör man angiva skälen härför. Nog förefaller det mången underligt att skatter och t. ex. nöjen skola ingå i indexberäkningen. Skatterna ha ju stigit för alla inkomstgrupper under senare år, men icke för lantmännen sina inkomster ökade i anledning därav. Tvärtom, de ha sett dem ständigt minskade, och likväl ha skatterna ökat.

Skall man alltså i vår moderna tid anse det vara berättigat, att man tager med dessa poster i en normal levnadsbudget, så må vara, men innan en undersökning verkställts och man givit tillräckliga skäl för att de böra medtagas, så länge kommer man icke att gå fri för den kritik, som både förr och nu framställts mot grunderna för levnadskostnadsberäkningen.

Beträffande själva dyrtidstilläggen har jag förenat mig med utskottets majoritet, som uttalar, att förhållandena på det ekonomiska området för närvarande äro så ovissa, att utskottsmajoriteten icke vågar förorda, att dyrtidstilläggen för nästkommande budgetår skola utgå efter ett fast index-tal. Även jag har ansett, att verkningarna av de åtgärder, som från statsmakternas sida komma att vidtagas för att möjligen åstadkomma en ändring i priserna, äro så pass ovissa, att jag icke vågat förorda ett fast index-tal utan har anslutit mig till utskottets mening.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som innefattas i den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall icke deltaga i debatten om beräkningen av levnadskostnadsindex. Jag begärde ordet för att erinra om, att man nog kan hysa ganska stor tvekan, huruvida det kan vara riktigt, såsom utskottet föreslår, att man vid beräkningen av anslag till det rörliga dyrtidstillägget för nästkommande budgetår skall utgå från en medelindex av 152. Såsom den siste talaren erinrade om, har riksdagen med stor skärpa krävt, att priserna skola höjas, och man vet ju, att det icke behövs mer än en ytterst obetydlig höjning, knappast mer än en halv procent, för att man måste räkna med en index av 154. Det spelar ju ingen roll i sak, men med hänsyn till att det kan komma att bli en opåräknad utgift på låt mig säga $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor, tror jag, att det hade varit riktigare, om utskottet hade velat sätta den något högre siffran 154, fastän siffran 152 ser sparsammare ut. Men saken är ju icke av den betydelse, att jag skulle ha framställt något yrkande, även om jag hade kunnat göra det.

Herr **Sandström**: Herr talman! Såsom statstjänsteman känner jag ett behov av att få uttala min uppriktiga tacksamhet för den välvilliga ställning ett enhälligt statsutskott uti det föreliggande utlåtandet intagit till den öm-

Dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst. (Forts.)

tåliga frågan om dyrtidstillägg åt statens befattningshavare. Samtidigt härmed vågar jag uttala den förhoppningen, att den enighet, som kommit till uttryck inom utskottet, även måtte vinna förstäelse och bifall hos riksdagens båda kamrar samt att de irritationsmoment, som hittills förefunnits, när dyrtidstilläggen debatterats och avgjorts, hädanefter skola vara avlägsnade. För mig — och jag tror för så gott som samtliga statstjänstemän — är det en källa till stor glädje, att frågan om dyrtidstillägg nu synes komma att bli avförd från den politiska dagordningen samt att intet politiskt parti, ej heller de rent klassbetonade, hädanefter skall kunna berömma sig av vare sig att vara en särskild gynnare av eller en principiell motståndare till statstjänstemännens önskemål och behov beträffande behovet och skäligheten av dyrtidstillägg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande med den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. avgivna reservationen.

Herr Walles: Jag begärde ordet, därför att utskottets ordförande nämnde fackföreningsavgifterna. Jag vill då lämna den upplysningen, att under år 1932 av fackföreningarna utbetalts 9,170,000 kronor i arbetslöshetsunderstöd och att under årens lopp utbetalts icke mindre än 50 miljoner kronor till samma ändamål. Här ha vi således en frivillig självbeskattning på ett område, där det numera anses vara en självskriven skyldighet för staten att ingripa och bistå.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med det tillägg, som förordats i den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Johansson, Johan Bernhard, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med det tillägg, som förordats i den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 57.

*Om uppskov
med genom-
förandet av
den nya läro-
verksstadgan
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 123, angående väckt motion i anledning av utfärdandet av Kungl. Maj:ts förnyade stadga för rikets allmänna läroverk m. m.

I en inom första kammaren av herr *A. Thelin* väckt motion (I:321) hade hemställts,

dels att riksdagen måtte för försök med uppdelning enligt 1933 års timplaner för rikets allmänna läroverk av klass vid undervisning i ämnena modersmålet, tyska, engelska och franska för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra anslag å 70,000 kronor,

dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta med det definitiva genomförandet av Kungl. Maj:ts förnyade stadga för rikets allmänna läroverk den 17 mars 1933 (nr 109) och därtill hörande timplaner i övriga delar anstå, till dess att riksdagen blivit i tillfälle att på grund av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömande taga ståndpunkt till i motionen berörda ekonomiska och organisatoriska frågor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att herr *Thelins* berörda motion (I:321) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Widell, Svensson* i Kompersmåla, *Ernfors, Thulin, Persson* i Fritorp, *Persson* i Falla och *Lindskog*, som ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr Thelin: Herr talman! De skolorganisatoriska strider, som förts före och efter 1927 års skolreform, hade börjat avlösas av ett jämviktstillstånd. Det betänkande, som läroverkssakkunniga den 21 december 1932 framlade, mottogs med allmänt gillande, och skolöverstyrelsen tillstyrkte i huvudsak detsamma. Den segslitna skolfrågan syntes äntligen kunna bli löst i samförståndets tecken och lugn och arbetsro kunna inträda efter de långvariga striderna. Dessa förhoppningar grusades genom »Kungl. Maj:ts förnyade stadga för rikets allmänna läroverk» av den 17 mars 1933 och »Kungl. Maj:ts kungörelse angående timplaner för rikets allmänna läroverk» av den 17 mars 1933. Om något är säkert beträffande dessa förordningar och deras konsekvenser, så är det att de komma att medföra nya uppslitande strider, nya svårigheter, nya ändringskrav och nytt osäkerhetstillstånd. Den nya läroverksreformen är enligt dess upphovsmans egna ord »ett anspråkslöst försök att föra undervisningen närmare allmänmänskliga bildningsideal». Detta torde innebära, att den åsyftar en nyorientering åt humanistiskt håll, vilket framträder särskilt däri, att de humanistiska ämnena erhållit en gynnad ställning i läroverket i dess helhet och framför allt i gymnasiet. Särskilt ha modersmålet och historia blivit gynnade. För min del beklagar jag, att detta delvis skett på bekostnad av kristendomsämnet, vilket i högsta gymnasieringen fått släppa till en timme i veckan och sålunda måst nöja sig med endast en timme. Läroverkssakkunniga och skolöverstyrelsen hade bibehållit två timmars kristendomsundervisning i denna ring. Modersmålet och historia höra otvivelaktigt till skolans mest allmänbildande ämnen, och genom ökad undervisningstid kunna nya bildningsvärden utan tvivel utvinnas ur dem. Men reformens bråda genomförande har fört med sig vissa pedagogiska olägenheter. Jag skall lämna ett par exempel, som visa detta.

De lärjungar, som höstterminen 1933 börja läsa historia i ring II^a måste genomgå kurserna på 11 veckotimmar mot 12 enligt 1928 års stadga och 13 enligt stadgan av 1933. Denna omständighet måste medföra antingen en

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
forcering eller en uttunning av vissa partier, vilket kan verka både irriterande och pressande. En liknande situation inträder med historien för lärjungar i ring III^a, vars timantal fram till studentexamen reduceras från 8 till 7.

Ett annat exempel skall jag anföra för att visa, hur viktigt det är att speciell sakkunskap kommer till användning, när det gäller reformer på skolans område. I ring LI^a har enligt gällande bestämmelser lästs en viss kurs i matematik, som skulle fått sin avrundning och komplettering i LII^a. Men den nya kursplanen utesluter matematiken helt och hållet i denna ring. Ämnet tages åter upp i LIII^a med en kurs, som till stor del redan är genomgången i LI^a.

Det är uppenbart, att humanisterna vid våra läroverk känna en viss tillfredsställelse över att de humanistiska ämnena fått en starkare ställning än tidigare, men å andra sidan vet var och en, att de naturvetenskapliga ämnena också äga ett mycket stort bildningsvärde och därför måste ha tillräckligt utrymme i våra högre skolor. Jag tror, att det väckt allmän förvåning, att biologiens timantal på gymnasiet minskats så mycket, att den nya undervisningsplanen för detta ämne måst stryka ytterst viktiga kursmoment. Hädanefter skall sålunda det stora flertalet av studenter icke läsa rashygien, ärftlighetslära och utvecklingslära, eftersom biologien tagits bort från ring II^a:s, resp. I^a:s timplan, där dessa kursmoment tidigare genomgingos.

En så kraftigt nedskärning av matematiken i realskolan av 4.5 timmar på den femåriga och 2.5 timmar på den fyraåriga linjen måste väcka betänkligheter. Redan fordringarna i matematik i realskolexamen enligt 1928 års stadga lära knappast ha fyllt måttet som underlag för den lägre tekniska undervisningen. Det har uppgivits, att elever med realskolexamen, som utan provning vunnit inträde i styrmansklasserna vid våra navigationsskolor, visat sig äga otillräckliga kunskaper i algebra. Man kan därför befara, att den minskade omfattning och effektivitet, som kommer att känneteckna matematikstudiet i realskolan enligt den nya ordningen, kan resultera däri, att realskolexamen icke kommer att berättiga till inträde i tekniska läroverk och navigationsskolor. Det nu anförda torde visa, hur ömtåligt det är att ensidigt ändra tim- och kursplaner för en skolförhållande.

Beträffande ämnena fysik och matematik å reallinjen skall jag tillåta mig anföra ett och annat av skrivelser, som inkommit till statsutskottet, dels en från Fysiska sällskapet i Uppsala, daterad den 3 maj 1933 och dels en från Tekniska högskolans lärarkollegium, daterad den 17 maj 1933. I den förstnämnda skrivelsen heter det bl. a.: »Reallinjen har förlorat sin förra karaktär. Fysiken har enligt de nya timplanerna förlorat 1 timme på realskolan, 1 timme på det fyraåriga och 2 timmar på det treåriga realgymnasiet. Beskärningen är för detta ämne visserligen ej så stor som för matematiken, men då undervisningen i fysik förutsätter tillräckliga matematiska kunskaper, har fysikens ställning avsevärt försämrats.

Enligt riksdagens uttalande i skrivelse nr 262 år 1927 borde man vid ordnandet av specialiseringen på gymnasiet ihågkomma, att densamma har till syfte ej blott att giva lärjungarna tillfälle att förbereda den fackutbildning, som kan vara erforderlig för deras blivande levnadskall, utan även främja en individualisering av studierna. Denna specialisering kan förväntas medföra ej blott en fördjupad kunskap utan även ett större kunskapsmått. För de lärjungar, som för sitt blivande levnadskall behöva grundläggande kunskaper i matematik och fysik, innebär den nya läroverksstadgans katastrofala inskränkningar i dessa ämnen ett direkt avsteg från riksdagens ovan uttalade principer. Det lider intet tvivel, att den nya stadgan för dessa

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) elever kommer att medföra en betydligt ökad studietid.» Det nu anförda är citat från Fysiska sällskapets i Uppsala skrivelse till statsutskottet.

Ännu större betydelse torde böra tillmätas lärarkollegiets vid Tekniska högskolan uttalande. Det är särskilt två av de gjorda förändringarna, som lärarkollegiet fäst uppmärksamhet vid, nämligen de moderna språken å realgymnasiet och matematiken i realskolan och å realgymnasiet. I förra hänseendet framhåller kollegiet behovet av att på realgymnasiets differentierade stadium införas ytterligare en grupp av tillvalsämnen, omfattande tyska, fysik och kemi. I motsatt fall befarar kollegiet, att de lärjungar vid läroverken, som ämna fortsätta sina studier vid Tekniska högskolan och som måste ha fysik och kemi med i studentexamen, i flertalet fall komma att välja gruppen biologi-fysik-kemi och sålunda bli »enspråkiga» studenter. »För de lärjungar, som ämna sig in på ingenjörshögre skolan, skulle givetvis tyska-fysik-kemi vara en i alla avseenden lämplig grupp av tillvalsämnen» yttrar kollegiet.

Kollegiets huvudanmärkning mot den nya stadgan riktas emellertid mot inskränkningen av matematikstudiet. Kollegiet yttrar: »Matematikens ställning i realskolan och å realgymnasiet har genom den nya stadgan blivit förändrad på ett sätt, som utan överdrift kan sägas innebära ett dråpslag mot detta ämne. För läroverk med 5-årig realskola och 4-årigt gymnasium har undervisningstiden minskats med 17 å 18 procent, utgörande omkring 270 undervisningstimmar. I själva verket blir undervisningstiden i matematik för reallinjen nu mindre än den var för latinlinjen enligt 1905 års stadga. På grund av denna radikala beskärning måste algebran försvinna från realskolan och geometriundervisningen där göras rent populär. Från gymnasiet kurser måste man utesluta stora delar av elementarmatematiken, som förut ingått i dessa. Det mest betänkliga är emellertid, att den knappa tiden icke gör det möjligt att bibringa lärjungarna den träning i algebraiska reduktioner och geometriska operationer, som förut kunnat uppnås och som måste anses vara en nödvändig förutsättning för fortsatta studier i ämnet.

En icke oväsentlig del av undervisningen i geometri meddelas i samband med teckningsundervisningen, i det denna bl. a. har till uppgift att bibringa insikt och färdighet i geometrisk ritning. Då undervisningstiden för teckning på realgymnasiet även väsentligt minskats, bidrager detta ytterligare till försvagande av matematikens ställning.»

Kollegiet anser, att betydande svårigheter härigenom komma att yppa sig för högskolan och dess elever. Enligt kollegiets mening måste antingen särskilda kompletteringskurser i matematik anordnas för eleverna före inträdet eller också studietiden vid högskolan utökas och ytterligare lärare där anställas. I förra fallet skulle antingen propedeutisk kurs i matematik anordnas vid högskolan för de cirka 420 studenter, som årligen söka inträde i högskolans första årskurs, eller vid respektive läroverk anordnas ett slags fortsättningskurs i matematik för de ifrågakommande studenterna. I båda fallen torde särskilda inträdesprövningar komma att anordnas, vilket skulle bli en mycket betungande och dyrbar apparat.

Om däremot studentexamen på reallinjen enligt den nya läroverksstadgan skulle berättiga till inträde vid högskolan, så måste, framhåller kollegiet, anslås åtminstone en termin för att bibringa de studerande nödig träning i elementära räkneoperationer och för att genomgå de delar av elementarmatematiken, som utesluts ur studentkursen. Den programenliga undervisningstiden vid högskolan måste därför utsträckas utöver nuvarande 4 år. Vidare måste en dylik ökning av matematikundervisningen vid högskolan kräva anställande av ännu en huvudlärare i ämnet jämte ett flertal assistenter. Denna anordning skulle alltså medföra väsentligt ökade kostnader både för statsver-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

ket och för de blivande ingenjörerna. Kollegiet framhåller, att det givetvis icke endast är för Tekniska högskolan, som sådana svårigheter uppstå, utan att förhållandena torde bli likartade för flera andra fackhögskolor.

Efter den stränga och sakliga kritik, som kollegiet i sin skrivelse till statsutskottet presterat och för vars huvuddrag jag nu redogjort, framför kollegiet de önskemålen, att på realgymnasiets differentierade stadium ytterligare infördes en grupp av tillvalsämnen, omfattande ämnena tyska, fysik och kemi, samt att de i 1928 års nådiga stadga fastställda timplanerna för realgymnasiet tills vidare måtte i huvudsak tillämpas.

Jag har velat lämna denna redogörelse för Tekniska högskolans lärarkollegiums uppfattning av de vidtagna förändringarna beträffande realgymnasiet, eftersom jag är förvissad om, att ingen av kammarens ledamöter vill fränkänna denna korporation eminent sakkunskap på området. Uttalandet torde även vara ett mycket starkt vittnesbörd om hur berättigad den nu omhandlade motionen varit och är.

Vad som i motionen i främsta rummet påtalas är de ekonomiska konsekvenserna av den nya stadgan. I motionen uppvisas, hurusom åtskilligt i de nya bestämmelserna måste, om de skola tillämpas, medföra utgifter för statsverket. I anmärkningar till timplanerna heter det t. ex.: »Årsklass eller avdelning av årsklass vid allmänt läroverk må, då antalet av de lärjungar, som delta i undervisningen överstiger 16, efter medgivande av SÖ kunna uppdelas på två undervisningsavdelningar i följande fall: vid lärjungelaborationer i ämnena matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi; vid undervisning i slöjd för gossar och slöjd för flickor samt hushållsgöromål. Därjämte må årsklass eller avdelning av årsklass, då antalet av de lärjungar, som delta i undervisningen i vederbörande ämne överstiger 20, efter medgivande av SÖ kunna under 1 veckotimme i varje ämne uppdelas i två undervisningsavdelningar vid undervisningen i modersmålet, tyska, engelska och franska i de klasser av realskolan och kretsar av lyceet, i vilka undervisningen i nämnda ämnen tager sin början.»

Det är tydligt, att den sålunda medgivna anordningen med delning av klass måste medföra utgifter utöver dem, som betingas av den år 1927 beslutade läroverksorganisationen. Sådan uppdelning av klasser har beräknats kräva 180,000 kronor. Dessa utgifter äro icke förutsedda i de för budgetåret 1933—1934 gjorda beräkningarna för extralärareanslaget. Att Kungl. Maj:t uraktlåtigt att hos riksdagen begära anslag för ifrågavarande nya ändamål, har motionären funnit så mycket mera egendomligt, som riksdagen år 1927 i sin till Kungl. Maj:t ställda skrivelse utförligt debatterade frågan om uppdelning av klassavdelningar och därvid uttalade: »I den mån programmets genomförande medför ekonomiska utgifter och framställningar följaktligen komma att göras hos riksdagen, förutsätter emellertid riksdagen, att dessa måste åtföljas av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömande.»

Även vissa andra frågor av ekonomisk innebörd ha uppmärksamrats i motionen. Förut har i den vanliga typ av smärre läroverk, som omfatta 4-årigt latin-gymnasium och 3-årigt realgymnasium, samläsning kunnat ske mellan båda linjerna, bland annat i ämnena engelska och franska. Denna samläsning har varit av icke ringa ekonomisk betydelse. I den nya läroverksstadgan är en dylik samläsning omöjliggjord genom att franskan gjorts till fast ämne på latinlinjen och engelskan på reallinjen. Tintalen för respektive språk ha blivit alltför olika för samläsning mellan båda linjerna. Kostnaderna för minskad möjlighet till samläsning torde belöpa sig till 53,000 kronor. Denna anordning med franskan såsom fast språk på ena gymnasielinjen har motionä-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) ren funnit stå i motsättning till den i 1927 års riksdagsskrivelse uttalade principen, att ämneskärnan i det differentierade gymnasiet skulle omfatta fyra ämnen: modersmålet, latin, resp. matematik, historia och det andra främmande språket (riksdagens skrivelse nr 262, sid. 87). Med detta andra främmande språk kan, då tyskan blev begynnelsespråk, icke menas annat språk än engelskan. I riksdagens skrivelse, sid. 75, heter det nämligen: »Att engelskan bör inträda såsom det andra språket, finner riksdagen självklart. Vad franskan beträffar, synes det riksdagen påtagligt, att plats bör inom realskolan beredas även åt detta språk.» Då anordningen med franskan såsom fast ämne i det differentierade gymnasiet icke blott strider mot riksdagens år 1927 uttalade mening, utan jämväl medför ökade kostnader, har det syntts motionären uppenbart, att jämväl denna fråga bort underställas riksdagens prövning.

Ett ytterligare skäl till motionens väckande var de svårigheter, i vilka ett stort antal extralärare blevo försatta genom den starka beskränningen av den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen. Det lär röra sig om ett 50-tal lärare vid de allmänna läroverken och de kommunala och privata läroanstalterna, som genom åtgärderna bli arbetslösa. Om riksdagen ej vill frångå förut följda principer, kan den ej ställa sig helt avvisande mot de krav på understöd, som komma att framställas från dessa arbetslösa extralärares sida.

Slutligen var det en omständighet, som syntes motionären böra mana till försiktighet vid genomförandet av den nya ordningen. Förskjutningar mellan ämnenas timtal, varigenom ämnenas inbördes ställning och relativa betydelse i hög grad rubbats, och ännu mer den införda starka begränsningen av lärjungarnas rätt att välja ämne på gymnasiets differentierade stadium skapade helt nya förutsättningar för valet av gymnasielinje. Under dylika omständigheter hade motionären ansett, att det icke var förenligt med rättvisa och billighet, att de nya bestämmelserna skulle tillämpas i fråga om lärjungar, som träffat sitt linjeval under helt andra förutsättningar.

Även andra anordningar i den nya läroverksstadgan skulle kunna göras till föremål för kritik, men det anförda torde vara tillräckligt för att visa påtagliga brister i de nya anordningarna. Det mest i ögonenfallande missgreppet är omgestaltningen av gymnasiet, vilket genom den starka beskränningen av matematiken på reallinjen och franskans införande som fast ämne med högt veckotimtal på latinlinjen alldeles berövats jämvikten. De båda linjerna bariansera ej längre mot varandra. Latinlinjen är med den nytillagda obligatoriska franskan en alltför svår linje. Reallinjen åter har blivit en synnerligen lätt linje, sedan dess egentliga ryggradsämnena, matematiken, skurits ned till en nivå närmast motsvarande den gamla latinlinjens. Följden torde bli, att reallinjen kommer att locka till sig även elever, som eljest på grund av anlag och begåvning bort välja latinlinjen.

Att man inom de kretsar, som beröras av den nya läroverksstadgan, hyser bekymmer för dess verkningar, framgår av de framställningar om uppskov med densammes genomförande, som omnämnts i pressen. Läroverkslärares riksförbund har hemställt om uppskov i vissa hänseenden med den nya stadgans och de nya timplanernas ikraftträdande. Extralärares förening har hemställt om åtgärder i syfte att i görligaste mån mildra läroverksreformens följder för de hårt drabbade extralärarna. Ett föräldramöte i Uppsala har till Kungl. Maj:t framfört en vädjan om anstånd med den nya ordningen, särskilt vad gymnasiet beträffar. Rektorerna vid Stockholms läroverk ha begärt, med hänsyn till de svårigheter, som läroverksreformen vållar eleverna, och för trygghet av fasthet och kontinuitet i skolarbetet, att de nya bestämmelserna i fråga om timplaner och ämnesgrupper måtte genomföras mindre

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
brådstörtat. Redan förut har redogjorts för uttalanden från representanter för matematisk och fysisk vetenskap.

I början av maj månad har regeringen meddelat vissa anvisningar till skolmyndigheterna i syfte att förhindra uppkomsten av eller motverka de olägenheter, som påtalats i motionen. De som läst franska efter gamla ordningen skola icke huvudstupa kastas in i en ny ordning, som ställer helt andra krav på deras förbildning än som med hittillsvarande bestämmelser kan fyllas, och avskedande av extralärare vid de allmänna läroverken i samband med den nya undervisningsplanens genomförande skall i möjligaste mån undvikas. Detta är erkännansvärt, men kvar stå, såsom framgår av det anförda, så stora olägenheter, att motionens hemställan om en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, det Kungl. Maj:t täcktes låta med det definitiva genomförandet av den nya stadgan och därtill hörande timplaner i övriga delar anstå, till dess riksdagen blivit i tillfälle att på grund av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömande taga ståndpunkt till de i motionen berörda ekonomiska och organisatoriska frågorna, allt fortfarande är sakligt motiverad.

Då jag emellertid avstår från att yrka bifall till denna hemställan, beror det därpå, att de utredningar i anledning av motionen, som verkställts inom utskottet, kommit att draga ut på tiden, så att när ärendet nu föreligger till avgörande skolorna redan avslutats, och ett uppskov nu skulle förorsaka mycket stora olägenheter för läroverken och särskilt för lärjungarna. Hade möjlighet förelagat för ett yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om omedelbar revision på vissa punkter av de nya bestämmelserna, skulle jag ha framställt ett sådant yrkande. I förhoppning om att tillfälle skall erbjudas under nästa års riksdag att ånyo upptaga förevarande spörsmål till prövning under gynnsammare omständigheter än nu, måste jag åtnöja mig med statsutskottets hemställan. Jag ber emellertid få framföra mitt vördsamma tack till statsutskottets andra avdelning för den grundliga och välvilliga behandlingen av motionen. Fastän jag beträffande utskottets motivering har anledning vara ganska belåten, är jag dock mera tillfredsställd med reservanternas motivering och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Widell med flera vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den pedagogiska missnöjesdebatt, som den ärade föregående talaren inledde, skall jag för min del inte fullfölja, bland annat av det skälet, att jag anser, nu som förr, riksdagen vara ett föga skickat forum för pedagogiska debatter överhuvud taget. Men jag skall, herr talman, i stället be att få rikta kammarens uppmärksamhet på vissa andra förhållanden.

Jag vet mycket väl, att statsutskottet inte behöver fästa det minsta avseende vid ett omdöme, som fälles angående dess utlåtande, men det oaktat skall jag tillåta mig, herr talman, att uttala en eloge, en uppriktigt menad eloge, till statsutskottet för det konstitutionellt utmärkta sätt, varpå dess betänkande i denna fråga blivit avfattat. Tyvärr kan jag inte säga detsamma om den konstitutionellt otympliga och omöjliga reservation, som bifogats utskottsbetänkandet men som kommit till samma kläm som utskottsmajoriteten. Under sådana förhållanden skall jag, herr talman, inte uppehålla mig vid reservationen direkt något mera, sedan jag konstaterat detta förhållande.

Utgångspunkten för statsutskottet har varit rätt så besvärlig. Den har efter min mening — och jag har ju, herr talman, rätt att fritt uttala mig om lagligheten av allt, som tilldrager sig i kammaren — varit en grundlagsstridigt väckt motion och en grundlagsstridigt remitterad motion, om vars grund-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) lagsstridighet statsutskottet inte haft rätt att yttra sig. Statsutskottet har kunnat och kanske också bort bilda sig en mening om denna motions grundlagsenlighet eller grundlagsstridighet, men utskottet har inte såsom utskott efter remissen kunnat ge uttryck åt denna sin uppfattning, vilken den än må vara.

Jag skall först be att få säga några ord angående motionens grundlagsstridighet, och detta så mycket hellre, som jag tror det vara av vikt, att kammaren gör klart för sig vad som menas med motion efter motionstiden. Ursprungligen var det så, att motioner kunde väckas i anledning av upptaget ärende, fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse. Man var då tveksam, huruvida ens en kungl. proposition kunde vara ett upptaget ärende, som kunde föranleda en sådan ny motion, men detta förhållande har numera ändrats så, att om proposition avlättes under riksdagen, så äro därtill anknutna särskilda regler angående motion i anledning av propositionen. Kvar stå således de andra två punkterna: fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse. Sammanhanget ger där vid handen, att en mycket restriktiv tolkning kan vara befogad. »Av endera kammaren fattat beslut eller annan under riksdagen inträffad händelse» peka bägge två på beslut, fattade av riksdagen, eller händelse, som inträffat *inom* riksdagen. Till exempel när herr Thyren en gång i andra kammaren höll ett mycket berömt tal i nykterhetsfrågan, och i anledning av detta tal en motion väcktes om talets tryckande och anslående i alla Sveriges kommuner, så var det en sådan där under riksdagen inträffad händelse. Men även om man inte vill tolka grundlagen så restriktivt, att det skall vara en *inom* riksdagen inträffad händelse, så måste i alla fall den händelse, som inträffat, ha karaktären av en *tillfällig tilldragelse*, inte en normal företeelse. I det nu föreliggande fallet var motionen anknuten till ett kungligt beslut, en kunglig kungörelse, en kunglig förordning, och detta är inte en tillfällig företeelse utan något, som kommer så regelbundet som helst, nästan vid varje konselj. Jag tror därför inte heller, att man velat anknyta till detta kungliga beslut som sådant, utan motionen torde velat anknyta till innehållet i ett visst kungligt beslut. Men, herr talman, när man anknyter till innehållet i ett visst kungligt beslut, så nödgas man också ta hänsyn till vad grundlagen säger om det. Och då finns den klara 90 §, som helt kort förbjuder riksdagen att bli någon överinstans över Kungl. Maj:t i administrativa ärenden. Jag undrar, vart det egentligen skulle leda, om man medgäve besvärsrätt från Kungl. Maj:t till riksdagen. Så var fallet under frihetstiden, och det ville man komma ifrån 1809, men om man utan att använda den juridiska formen besvär åstadkommer precis samma resultat, att riksdagen tar upp och prövar ett Kungl. Maj:ts beslut som sådant omedelbart efter dess fattande, så har man på en omväg kommit till precis vad grundlagen förbjuder. Och då man inte kan läsa den ena grundlagsparagrafen oberoende av den andra grundlagsparagrafen, så måste åtminstone alla de, som hålla på Kungl. Maj:ts makt, som hålla på en självständig regeringsmakt, en stark regering, säga sig, att om också denna starka regering framträder i en socialdemokratisk regerings skepnad, så har man väl ingen anledning att frånvisa kravet på upprätthållandet av en stark regering, och framför allt har man ingen rätt att uppge kravet på att riksdagen icke får och icke kan bli någon överinstans över Kungl. Maj:t i administrativa ting. Under sådana förhållanden är det mig alldeles klart, att motionen är grundlagsstridig och att motionen såsom grundlagsstridig inte heller gärna kunde remitteras. När nu statsutskottet emellertid mottagit remissen, har statsutskottet inte haft möjlighet att ingå på den frågans prövning utan *måste* i anledning av remissen yttra sig.

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

Jag vet ju inte till vilken ståndpunkt statsutskottet kommit i fråga om denna motions grundlagsenlighet eller icke grundlagsenlighet. Men så mycket kan jag säga, att utskottetsbetänkandet kunde inte varit bättre och klarare skrivet, om utskottet hade utgått ifrån, att motionen är grundlagsstridig. Det är vad utskottetsbetänkandet i grund och botten innebär. Utskottetsbetänkandet har *formen* av ett utlåtande över motionen, men till hela sin inriktning, till hela sin ställning är detta aktstycke, detta utlåtande i själva verket något annat. Det är, såvitt jag kan se, ett uttalande från utskottets sida, att *utskottet, som har egen initiativrätt i alla statsregeringsfrågor, oberoende av varje under riksdagen inträffad händelse, nu icke kommer att begagna denna initiativrätt i den fråga motionen berör*. Det är med andra ord, herr talman, en *anmälan*, som göres till riksdagen, att utskottet inte begagnar sin initiativrätt, och en sådan *anmälan lägger man i allmänhet till handlingarna*. Men utskottet har inte kunnat ge det *formen* av en anmälan, redan därför, att utskottet aldrig brukar anmäla, att det inte tänker begagna sig av sin initiativrätt, men även därför att utskottet formellt måste yttra sig över motionen.

Ser jag på vad utskottet sagt, är det särskilt två huvudpunkter, herr talman, på vilka jag vill rikta kammarens uppmärksamhet. Den första punkten finns redan på första sidan, första stycket av utskottets utlåtande, där utskottet säger »att utskottet vid sin behandling av förevarande motion funnit sig böra helt lämna åsido frågan, huruvida de av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder, mot vilka motionären riktar sin kritik, äro att anse såsom befogade och lämpliga eller om de stå i överensstämmelse med riksdagens år 1927 fattade beslut» etc. »Dessa spörsmål komma alltså överhuvud taget icke under bedömande i detta sammanhang.» Det är så exakt, som det kan vara. Statsutskottet har i detta fall ingen möjlighet att ingå på en sådan fråga annat än i sammanhang med en prövning ur budgetsredovisningssynpunkt, och det kan utskottet göra nästa år. Det är ett fullständigt klart uttalande av statsutskottet, att statsutskottet här inte har några konstitutionella möjligheter att begagna ett initiativ, som det under andra förhållanden skulle kunna ha. Det är i klar motsättning till vad motionen säger.

Det andra, som utskottet uttalar, är nästan lika skarpt. Det återfinnes på sidan 2 i näst sista stycket, där det heter: »Utskottet, som på grundval av den i motionen förebragta utredningen icke kan bedöma, huruvida de nya bestämmelserna komma att medföra ett ökat anslagsbehov, anser det emellertid icke kunna ifrågakomma», — *»icke kunna ifrågakomma»*, alltså oavsett om motionen funnits eller inte — »att riksdagen skulle, utan att Kungl. Maj:t funnit sig hava anledning att därom göra framställning, ställa medel till Kungl. Maj:ts förfogande för genomförande av bestämmelser, som Kungl. Maj:t i administrativ ordning meddelat.» Ett skarpare avvisande av en motionär har jag aldrig varit med om. Men jag kan gott förstå och förklara det, om utgångspunkten varit den angivna. Om utgångspunkten åter skulle varit en annan, då förstår jag inte, varför en sådan form blivit använd som den, som här är använd gentemot motionären. I varje fall är det fullkomligt riktigt. Det är inte meningen, att riksdagen skall i efterhand komplettera vad Kungl. Maj:t synes ha glömt bort. Tänk om Kungl. Maj:t rent av inte har glömt bort det, utan det föreligger andra skäl, som göra, att Kungl. Maj:t inte begärt några medel!

Vad utskottet säger i det följande är också konstitutionellt fullkomligt oangripligt och riktigt, och jag kan endast uttala den allra livligaste tillfredsställelse över att utskottet så klart framlagt saken. Under sådana förhållanden, herr talman, är det klart, att jag inte har något som helst emot, att ut-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) skottsbetänkandet bifalles. Jag vill emellertid till klargörande av de synpunkter och betonande av de synpunkter, som jag tillåtit mig framhålla, uttala den förhoppningen, att liksom herr talmannen tidigare har överlämnat åt kammaren, rent faktiskt överlämnat åt kammaren, att ta initiativ till remiss eller icke remiss, herr talmannen även nu ville låta yrkanden, som äro beroende på de olika utgångspunkterna, komma till övervägande. Under uttalande av denna förhoppning vill jag på det sättet yrka bifall till utskottets hemställan, att jag i överensstämmelse med den andemening, som utskottsbetänkandet innehåller, hemställer, att kammaren ville lägga betänkandet till handlingarna.

Herr förste vice talmannen: Det är egentligen inte så lätt, herr talman, att veta vad man skall säga i detta ögonblick. Reservanternas talesman och undertecknad ha i hög grad olika utgångspunkter, och jag har ingen som helst lust att följa denne reservanternas talesman in på hans marker, därför att de förefalla mig vara tämligen ofruktbara. Å andra sidan har jag heller ingen lust att lägga mig ombord med någon i en debatt, sådan som den herr Reuterskiöld påbörjade. I varje fall inte nu, därför att jag är rädd för att det skulle föra diskussionen på villovägar, för den händelse de efterföljande talarna också skulle lockas med. Jag har väl då egentligen ingenting annat att göra än att brodera litet över statsutskottets utlåtande för att på det sättet visa upp, hur reservanternas syn på saken och statsutskottsmajoritetens syn skilja sig från varandra.

Statsutskottets utlåtande är kort och koncist. Det innehåller inga äventyrligheter och inga stilistiska extravaganser, och uppriktigt sagt var meningen den, att det skulle vara så. Personligen har jag velat begränsa motionens omfång till vad den enligt min mening rätteligen kan ha, och det framgår ju också omedelbart av utskottets utlåtande, såsom herr Reuterskiöld påpekade. Vi, som stå på den kanten, ha sålunda inte tagit upp den nya läroverksstadgan till bedömande, och vi ha heller inte tagit departementschefen under någon vidare närgången behandling. Huruvida läroverksstadgan står i överensstämmelse med det studiemål och den studiegång, som riksdagen år 1927 bestämde sig för, ha vi inte yttrat oss om. Och huruvida departementschefens åtgärder stå i överensstämmelse med eller i strid mot vad riksdagen ansåg sig ha rätt att räkna med 1927, då det gällde ett ytterligare utformande, det ha vi heller inte yttrat oss om. Ja, vad departementschefen beträffar, så kan jag ju säga, att vi varken velat fria eller fälla. I grund och botten har det varit på det sättet, att departementschefen inte i någon större utsträckning intresserat oss, utan intresset har koncentrerat sig på personer av en annan kategori.

Att jag personligen varit med om ett sådant tillvägagångssätt, är beroende på min uppfattning om den roll, som en motion av detta slag kan spela. Jag har nämligen gått ut ifrån, att en motion, som väckts på grund av en under riksdagen inträffad händelse, har en mycket begränsad aktionsråjong. Jag har mycket svårt att tro, att den skulle kunna överta funktioner, som regelrätt försiggå i annan ordning. Men — och detta är en sak, som jag vill att herr Reuterskiöld särskilt skall notera, därför att den sammanhänger med vad han yttrade, fastän jag inte i vidare mån vill ta upp diskussion just på den punkten — om det är så, att svåra och gripbara olägenheter drabba människor på grund av en kungl. förordning, bör man i en motion ha rätt att begära rättelse i ett eller annat avseende. Och detta menar jag kan göras alldeles oberoende av frågan, huruvida man gillar eller inte gillar den kungl. förordningen i övrigt.

Det är precis detta, som har ägt rum här, och det har ägt rum i två speciella avseenden. Det är alldeles uppenbart, att de lärjungar i skolorna, som stå i den tväreste svängen — om jag så får säga — d. v. s. lärjungarna i den näst

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
högsta klassen, ha på grund av den nya läroverksstadgan fått det svårt. De måste lägga om sina studier på kort tid, och det *måste* vålla dem svårigheter. Särskilt är det franskan, som ställer till krångel. Nu kan man säga: »Ja, men herre gud, de få väl lägga manken till och arbeta så mycket mera.» Det är klart, att sådant låter säga sig, men det är i alla fall inte det bästa sättet att behandla den uppväxande ungdomen. Ännu värre har det blivit för extralärarna. Det är inte lätt att säga, hur många extralärare, som skjutsas igenom dörrarna till hösten, men jag skulle tro, att nog blir det ett trettiootal. Det är ett trettiootal människor, som ägnat en lång tid av sitt liv åt att utbilda sig, de ha just kommit i förbindelse med skolan, sitt kommande verksamhetsfält, och så ett-tu-tre, genom ett penndrag köras de ut för att i sin tur blockera tillträdet för andra.

Men sedan motionen väckts, ha ju försök gjorts att rätta till i fråga om båda dessa förhållanden. Den 26 april utgick ett nådigt brev till skolöverstyrelsen, där man påminde denna om, hur det kom att förhålla sig med franska studierna, samt lade den på hjärtat att vid de franska skrivningarna i studentexamen ta hänsyn till den eventuella bedrövliga insikten i franska språket. Den 12 maj gick en ämbetsskrivelse till skolöverstyrelsen, i vilken man ytterligare lade denna på hjärtat att se till, att ett entledigande av extra ordinarie lärare i största möjliga utsträckning skulle undvikas. Därest motionen i fråga om dessa departementschefens livsyttningar har betytt något, så har den varit till nytta. Men sedan detta har skett, har jag för min egen personliga del måst anse, att motionen inte kunnat göra någon som helst vidare nytta. Det andra, som utskottet har yttrat sig om, exempelvis den där erbjudna gåvan åt departementschefen på 70,000 kronor, har jag måst betrakta mera som ett kuriosum.

Det är på grund härav, herr talman, som jag för min del inte anser mig behöva ytterligare uppehålla kammarens tid; det ligger mycket framför oss det här dygnet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag skall inte heller bli alltför mångordig. Beträffande den formella uppläggningsen av den situation, vari vi befinna oss, kan jag helt instämma med min ärade vän, som nyss hade ordet å utskottets vägnar. Jag kan emellertid inte låta detta tillfälle gå alldeles förbi utan att säga ett och annat också i sak.

Jag vill då till en början ge uttryck åt den tillfredsställelse jag känner över de ord i motionen, där ett av yrkandena motiveras med att man vill bereda *riksdagen tillfälle att ta ställning till de nya principerna* i den förnyade läroverksstadgan. Det är klart, att det för en socialdemokrat är en alldeles obestriddlig sats, att *ordningen för den svenska ungdomens utbildning i statens skolor skall bestämmas i detta hus och ingen annanstans*, och jag kan endast uttala min stora tillfredsställelse över, att den grundsynen också uttryckligen fastslagits av en representant för högerpartiet.

Jag skall liksom utskottet alldeles förbigå den formella sidan av den föreliggande frågan, även om det vore frestande att inlåta sig på en diskussion om förhållandet mellan de principer, som fastslogos 1927, och de principer, som ha kodifierats 1933. Men jag skall lämna den saken åsido och endast syssla med sakfrågan.

Det har sagts, som jag tror i en officiös kommuniké, att den nya stadgan särskilt åsyftar att stärka de humanistiska ämnena och språkutbildningen. Man måste med beklagande konstatera, att avsikt och verklighet så starkt divergera. Den utredning, som utskottet har åvägabragt, har visat, att antalet av dem som läsa grekiska har nedgått från 15 till 10 procent. Man räknar då med sådana som *anmält* sig att läsa grekiska nästa läsår. Erfa-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) renheten visar, att det är icke obetydligt färre som verkligen läsa än som anmält sig vilja delta. Procentuellt torde antalet här i verkligheten gå ner till inemot något över hälften av detta läsårs siffror. Latinlinjens nya konstruktion medför en förskjutning av lärjungarna från den linjen till reallinjen. Denna förskjutning kan jag inte med siffror fixera i detta nu, därför att förhållandena först i höst bli slutligt fastställda. Men enligt vad man hör vitsordas från skilda håll, visar sig tendensen vara omisskännlig. Och ser man på språkbildningen, har denna visserligen slagit mycket väl ut på latinlinjen men i fråga om reallinjen nödgas man konstatera, att hälften av lärjungarna i de båda högsta ringarna endast läsa ett enda språk, det obligatoriska kärnspråket. Alltså *färre greker, färre latinare och flera enspråkiga* är vad som nu framstår som resultatet av omläggningen. Precis detta kunde var och en med någon erfarenhet på det skolorganisatoriska området och med nödig kännedom om ungdomens sätt att resonera, också förutse.

Går jag så vidare och dröjer vid konsekvenserna av den nya planritningen, konsekvenser, som delvis förutsatts och åsyftats, men som otvivelaktigt delvis, det vill jag hoppas, inställt sig som oberäknade följder av handläggningssättet, så talar just vittnesbördet från tekniska högskolans lärarkollegium, som här redan är berört av motionären, för sig självt. Och jag skulle tro, att man inte behöver riskera att bli uppfattad som apologet för en på många håll impopulär matematikterror, om man i all blygsamhet vågar uttala, att en lärjunge med realexamen, som aldrig lärt sig ordentligt hantera ett aldrig så enkelt formeluttryck, också i det praktiska livet måste vara handikapad, i vilken ställning han än månne komma. Men det är en annan betänkelig sak, som i varje fall kritiken i dagspressen har tappat bort. Ämnet biologi med hälsolära har i timplanen mycket kraftigt beskurits. Jag har varit med om att förorda en beskärning på högsta stadiet, vilken jag anser vara fullt befogad. Men då man ser konsekvenserna av denna ytterligare beskärning, finner man, att en svensk student på det fyraåriga gymnasiet, som inte specialiserat sig på biologi, aldrig under sin skoltid får någonstans inhämta ens det mest elementära om växternas liv. Bladens stärkelsefabriker förbli alldeles okända för honom. Sambandet mellan näringstillgång och gröda till exempel har han aldrig hört något närmare om under sin skoltid, därest han inte specialiserar sig på ämnet biologi. Säkert skall litet var med förvåning erfara, att åtskilliga mycket lägre läroanstalter än gymnasierna härvidlag lämna väsentligt bättre allmänbildning. Och lika betänkligt är, att det ur allmän bildningssynpunkt allra viktigaste kursmomentet inom biologien, utvecklingsläran och ärftlighetsläran, hädanefter icke fått ens ett än så anspråkslöst rum inom den obligatoriska gymnasiekursen. Då för några år sedan Dayton var på allas läppar, harmades den svenska pressen tämligen i gemen över den underliga puritanska mentalitet, som slagit ut i sådan blom. Något sådant vore otänkbart annorstädes på jordklotet än i U. S. A., hette det då. Ingen kunde den gången ana, att vi några år senare skulle befinna oss i samma situation, låt vara lyckligtvis med en annan motivering. Darwin och Mendel bli degraderade för framtiden, om de utfärdade kursplanerna bli bestående, till en blygsam plats med födelse- och dödsår på en sida i den allmänna historien. Men jag betvivlar, att de i den miljön komma att framträda i sin riktiga relief, och långt utanför fackbiologernas krets skall det förvisso beklagas, att en sådan situation kunnat inträda.

Vad jag här i korthet anfört, synes mig klart ådagalägga, att en ändring inte kan få begränsas till en eller annan punkt, som händelsevis blivit be-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

rörd i motionen. Man är hänvisad till att gå till frågans bedömande i ett större sammanhang och på en gång bota felen. Ett gott underlag för åtgärder i sådant syfte har man i den ordning, som 1927 av riksdagen fastslogs. Beträffande den närmare utformningen bör det nyligen avgivna sakkunnigbetänkandet i all huvudsak kunna tjäna till ledning. Som jag redan inledningsvis erinrat, måste med det ringa armbågsrum för riksdagens handlande, som nu faktiskt föreligger, detta tillrättaläggande anstå till i samband med anslagsbevollningen ett följande år. Men det ligger under sådana förhållanden vikt uppå, att kammaren inte nu binder sig i den ena eller andra riktningen och inte heller tager ställning till den konstitutionella ansvarsfråga, som motionen indirekt rullat upp. Det är, som jag redan antytt, styrkan i det föreliggande utskottsutlåtandet, och det har ju också nyss verifierats från allra sakkunnigaste håll.

Med denna min allmänna syn på den föreliggande frågan, vilken jag delar med den ärade talare, som först tolkade utskottets uppfattning, anhåller jag få instämma i yrkandet om bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Jag vill förutskicka, att när jag lyssnade till de två senaste ärade talarna, hade jag en förnimmelse av, att det fanns någon springande punkt, någon het gröt, kring vilken de försiktigt tassade utan att våga utsäga vad det egentligen var fråga om. Då fattade jag mycket klarare innebörden i det anförande, som hölls av motionären i kammaren, herr Thelin, där de kringgående rörelserna varken voro taktiska eller strategiska, utan betingade av, jag höll på att säga, koreografiska skäl. I varje fall skall jag efter denna lilla erinran lugna herr förste vice talmannen på en punkt. Jag tror, att det är skäl att först som sist avskrivna legenden om att den lindskog-thelinska motionen på något sätt har spelat in, då det gällde utfärdandet av övergångsbestämmelserna. Var och en som sysslats med dessa ting vet, att en övergångsbestämmelse hur kursen skall läggas beträffande franskan kan ju inte knytas till timplanen utan måste knytas till kursplanen, och den knytes också mycket riktigt till kursplanen. Det var först *efter* utfärdandet av kursplanen som jag rimligtvis kunde till den knyta en övergångsbestämmelse. Herr förste vice talmannen torde ge mig rätt i att det skulle sett högst besynnerligt ut, om en ecklesiastikminister skulle ha knutit övergångsbestämmelsen till själva timskelettet i stället för att knyta den till den stadga, som avhandlade innehållet i detta skelett, alltså de faktiska kurserna.

Jag får vidare säga, att jag många gånger — och nu få herrarna ursäktas mig, om jag är respektlös — haft en känsla av, att statsutskottets andra avdelning i alltför hög grad liknar ett skolmästarnas kollegium. Självt står jag lyckligtvis utanför alla dylika skrän och kan därför med en smula av inte bara självständighet, utan — jag hoppas inte bli missförstådd — också med mänsklig humor se på den nitälskan, som männen av facket från olika läger utveckla i dessa ting. Det har utbildat sig någonting i den svenska skolpolitiken ibland, som jag skulle vilja kalla för ordmagi. Man hittar på ett ord och får det någon gång inskrivet i en riksdagsskrivelse eller i en statsutskottsmotivering. Sedan inbjudes riksdagen år efter år att knäfalla för det där ordet, det må vara hur kort och hur litet som helst, men så länge det finns, skall man bibringa den svenska allmänheten föreställningen, att här gäller det mycket högtidliga och högviktiga ting. Jag måste säga, herr talman, att jag inte kan själv ansluta mig till denna magi. Jag har snarare den uppfattningen, att ju förr vi kunna träda våra skolförfrågor på livet med något mera av mänsklig och mindre av fuxuppfattning, desto bättre är det. Ty

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
det gäller i detta fall inte lärarkåren, utan det gäller det svenska folkets barn, det gäller nationen själv och dess elementära fostran, och ju förr vi få in-mera av sunt förnuft och mindre av byråkratiska synpunkter på detta, desto bättre.

Därav följer emellertid, herr talman, att jag inte så länge jag bekläder mitt nuvarande ämbete kan låna mig till en rent byråkratisk uppfattning av dessa ting, utan jag anser det vara min uppgift att söka bedöma dem från rent allmänmänskliga synpunkter och mindre använda förstoringsglasat och titta efter, om man skrivit i statsutskottet på förslag av dess andra avdelning det och det ordet det och det året. Sådana skrivelser gulna och murkna så småningom, men livet självt och dess träd är evigt grönt. Livet bryter sig evigt nya vägar.

Då jag hade att handlägga denna fråga, stod det mig klart, att det viktigaste av allt är att se till, att våra läroverk nu få en sådan läggning av sin utbildning, som motsvarar kanske inte vad den eller den fackföreningen bland pedagogerna anse, men vad gemene man anser, vad otaliga människor ute i landet, som i egenskap av föräldrar och målsmän ha att syssla med skollfrågorna, anse. Och här skall jag då be att först få göra en liten ripost mot den förste ärade talaren i hans varmhjärtade försvarstal för matematiken och de naturvetenskapliga ämnena, ett försvarstal, som var så mycket mera hedrande för honom som han här självuppoftande och oegennyttigt grep in på ett område, som inte är hans. Han är ju humanist, men hjärtat är så stort, att det ömmat också för de naturvetenskapliga ämnena.

Jag säger, herr talman, att vi ha inte levat under någon matematikterror, men vi ha levat under en skadlig övertro på skolmatematikens betydelse. Jag har, herr talman, frågat många av mina vänner i olika levnadsställning: »Ha ni eller ha ni inte någon gång haft behov att lösa ens en andra gradens ekvation?» I regel har man sagt: »Vad vi mest haft behov av utom reguladetri har varit procent- och ränteberäkning för att kunna sköta våra papper och växlar o. s. v.» Jag tror, att det är en ganska allmän och riktig uppfattning. Därmed är intet förklenande sagt om matematiken, men, herr talman, det är nu en gång så, att matematiken hör ihop med de speciella anlagen hos oss människor. Ha vi anlag för matematik, kunna vi med mycket elementär underbyggnad bringa det långt. Ha vi däremot inte anlag för matematik, så bli vi utsatta för ett slags pinsam träförädling under hela den tid, vi genomgå skolan.

Nu har man enligt min tanke krävt i matematik orimligt för mycket både på latinlinjen och på reallinjen. Jag erinrar, herr talman, kammaren därom, att om en yngling har fått laudatur i matematik på reallinjen, så duger detta betyg som ett approbatur i filosofie kandidatexamen vid universiteten. Om vi då göra det tankeexperimentet, att man inom humaniora skulle i samma utsträckning anticipera universitetskurserna, så förvandlades bokstavligen våra läroverk till något annat än de varit avsedda att vara, till små universitet. Det har ju dock aldrig varit meningen. Jag tror därför, att pendeln svängde för långt den gången, man gjorde det enligt min mening kanske begripliga men sorgliga och i sak oberättigade angreppet mot det så kallade latinherraväldet. Under inflytande av en överskattning, jag vore frestad säga avgudadyrkan, av naturvetenskaperna som lösare av alla livets problem, gav man åt matematiken alltför stort utrymme den gången. Pendeln kan svänga tillbaka, och jag har tyckt, att den bör svänga lagom tillbaka, och de justeringar av kurserna med hänsyn till timplanerna, som jag tillåtit mig, innebära visserligen, att åtskilligt nu får flyttas över från läroverken till Tekniska högskolan. Men, mina herrar, jag erinrar om, att då man genomförde reformen beträf-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

fande de klassiska språken, fingo universiteten taga samma stöt, bära samma börd. De fingo överta en hel del av bibringandet av sådana kunskaper, som gymnasiet tidigare skänkt.

Jag vill öppet och klart försvara denna åtgärd beträffande matematiken. Jag vet, att herr Björck, som själv är biolog, grämer sig här över biologiens ställning, men han gjorde ett litet försök, som jag inte tyckte om, nämligen att bibringa kammaren den föreställningen, att innehållet i den biologiska kursplanen vore härmed liksom fastlåst. Herr Björck vet lika väl som jag, att beträffande dessa kursplaner kan Kungl. Maj:t tumla om ganska fritt. Och vad det i det här fallet rör sig om, är ju timplanerna, under det att frågan om hur biologiundervisningen skall komma att läggas i framtiden för den händelse erfarenheten av undervisningen skulle ge dåligt resultat, kan mycket lätt regleras. Det är ingen svår och oöverkomlig sak.

Om jag nu går över till det, man inte ville utsäga men som båda de ärade talarna gingo omkring, ehuru det utsagts så mycket friskare och frimodigare i en viss press, jag kanske skulle säga i en viss tidning, ty i grund och botten har jag bara sett en enda tidning syssla med dessa ting; jag vill inte nämna tidningens namn, men var och en vet, på vilken tidning jag syftar — så har man gjort gällande, att man givit åt särskilt franska språket en oberättigat stark ställning vid våra läroverk. På den här punkten har jag verkligen ett behov inte bara att försvara åtgärden utan att positivt understryka nödvändigheten av densamma. Den bistra sanningen är, herr talman, att en hel rad av ungdomar under de senare åren kommit till våra universitet, avskurna från möjligheten att läsa fransk litteratur. De ha inte haft förmåga att läsa enkla handböcker, författade på franska, och följden har blivit, att bekantskapen med fransk kultur överhuvud, fransk vetenskap, har inskränkts på ett sorgligt sätt och ibland givit anledning till det oberättigade antagandet, att det är bara vissa andra länder, som göra förstklassiga prestationer på det vetenskapliga och kulturella området. Jag kan nämna, att jag träffade för någon tid sedan en ung prästman, en begåvad teolog, som tagit en vacker teologisk examen, och som också hade en vacker studentexamen bakom sig. Han talade om, att han fått i uppdrag på kyrkohistoriska seminariet att referera ett kyrkohistoriskt arbete, författat på franska. »Det kostade mig», sade han, »orimligt lång tid, därför att jag måste sitta med både lexikon och grammatik för att dechiffrera vad som stod i boken.» Det säger sig självt, att vi stå inte till svars med att ställa våra studenter i det läget. Och då den förste talaren, herr Thelin, erinrade om betydelsen av tyskan för våra ingenjörer, vill jag säga, herr talman, att med all respekt för tyskan — och den har ju fortfarande en stark ställning; dess ställning har jag i stort sett inte rört — med all respekt säger jag för tyskan och dess betydelse frågar jag mig: det är väl inte företrädesvis till Tyskland vi sända våra svenska ingenjörer? Vi sända dem ut också till andra delar av världen. Det språk, som där i första hand är behöfligt, är engelska språket, men vid sidan av engelskan anmäler sig just för sådana delar av världen, där vårt näringsliv har intressen att bevaka, även franskan. Jag vädjar till dem, som ha någon kännedom om vad till exempel främre Orienten, Turkiet, betyder för vårt framtida näringsliv, om det inte är så, att franskan där i första hand är nödvändig. Kom dit och försök reda er med tyska, och ni skall finna, att det går inte, utan det är franska som främst behövs! Det är därför oriktigt, om man driver den satsen, att man skulle göra något orätt mot våra unga blivande ingenjörer genom att göra en kombination av ämnena fysik, kemi och franska.

Men vidare, herr talman, måste jag säga mig — och här kommer jag in på en djupare kärna i detta ämne — att sedan de klassiska språken i allmän-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
het och enkannerligen latinet trängdes tillbaka vid våra läroverk, så har det blivit allt starkare och starkare behov av ett språk, lämpligt och mäktigt att bära upp latinets traditioner som allmän tuktomästarinna, i vad gäller den grammatikaliska och språkliga uppfostran överhuvud taget. Det är väl alldeles otvivelaktigt, att just det franska språket lämpar sig bättre än något annat för den uppgiften. Latinets tillbakaträngande har synts mig både motivera och, jag höll på att säga, nödvändiggöra en framstöt till förmån för franskan. Det är ej någon stor framstöt, som här skett. Det har än icke på långa vägar kommit dithän, att franskan fått eller får den ställning, som det påstås ibland i pressen, att den skulle vara dominerande. Vad som avvägabragts är helt enkelt, att det blivit större jämvikt mellan tyskan, franskan och engelskan, och nog må jag säga, herr talman, att är det något språk, som på latinlinjen, på latinitetens linjer bör vara ett fast kärnspråk, så är det latinets egen dotter franskan. Där hör hon hemma, där bör hon trivas bäst och göra den största nyttan, liksom jag finner rimligt, att engelskan såsom det stora praktiska affärslivets språk har och får samma ställning på den mer praktiskt orienterade reallinjen. Att ha gjort franskan till ett fast språk på latinlinjen, synes mig därför endast vara en gärd av rättvisa.

Vidare har det länge och med allt skäl klagats över att modersmålets undervisning givit så dåliga resultat. Jag skall icke närmare utforska orsakerna därtill. Vare det nog sagt, att den utbildning, som hittills bestått våra modersmåls lärare, ej varit sådan, att det kunnat leda till ett försklassigt resultat. Tyvärr äro de läroverkslärare i mindertal, som förmå ge sina lärjungar en föreställning om hur »ärans och hjältarnas» språk skall talas, när det talas väl, och skrivas, när det skrives bra. Det saknas i våra modersmåls lärares utbildning ännu ofantligt mycket av det som den franske läraren får med sig på vägen, när han går att undervisa ungdomen, herravälde över modersmålet. Det har varit tillbakaträngt, herr talman, i våra skolor vårt modersmål. Det har fått vika i alltför hög grad för andra ämnen, och jag har själv betraktat det som en gärd av den enklaste rättvisa att i detta sammanhang stärka modersmålets ställning inom den nuvarande lärarkompetensens ram, åtminstone så långt, att jag givit det ett något ökat timantal. Jag vet, att naturligtvis blir resultatet icke snart och snabbt vunnet, men det kommer så småningom att lända vår allmänna bildning till gagn.

Historien har också varit tillbakaträngd. De kunskaper i både allmän historia och fäderneslandets historia, som meddelats de studenter, som utgått från läroverken under de senare åren, ha, så vitt man kan döma, icke varit tillfredsställande, och att på den punkten en förstärkning varit nödvändig, har stått för mig alldeles klart. Men när jag nu velat stärka modersmålet, historien och franskan och icke velat röra vid tyskan, å andra sidan velat sörja för att engelskan får en stark och betydande ställning icke minst genom karaktären av tillvalskombinationerna, så har jag måst fråga mig: var skall jag på timplanen, på schemat få utrymme för allt detta, om jag ej skall röra vid de naturvetenskapliga ämnena? Var och en kan ju räkna ut, att det vore orimligt att företaga dessa utökningar, som jag här pekat på, om man icke ginge till en motsvarande reducering beträffande de naturvetenskapliga ämnena. Och då är man framme vid eller, om man så vill, tillbaka till den fråga, jag nyss ventilerade, hur man ser på läroverkens bildningsuppgift i detta fall. Själv har jag sagt mig, att vi göra vår ungdom en större tjänst genom att bibringa den språkkunskaper i tid än genom att träna den i matematik. Det är så med den som vill lära sig levande språk, att han bör börja tidigt, ty den imitativa förmågan, härnningsförmågan, är störst i de tidiga åren. Då bör också tiden utnyttjas till språkundervisning, ty språken äro

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

nycklar till de stora kulturerna, och ju förr vi lägga dessa nycklar i ungdomens hand, dess bättre, och ju flere och bättre nycklar de unga få, dess större gagn göra vi det uppväxande släktet. Jag vet, att min vän herr Lindhagen nu kommer att föra talan för esperanto och mot språkförtrycket, men det hindrar icke, att jag vill ha utsagt min ärliga mening i detta fall, att en nedskrivning av de naturvetenskapliga ämnena, särskilt matematiken till förmån för språken och en stark ställning för de humanistiska ämnena, är ett steg i rätt riktning, om vi vilja hjälpa vårt unga släkte, som tillhör en mycket, mycket liten nation, att orientera sig och taga sig fram i den stora världen.

Ja, det är kort och gott några av grundtankarna, herr talman, i den läroverksstadga, som här varit föremål för så mycket kalfatrande. Jag läste i den tidning, jag syftade på, en mycket märklig insändare, där jag anklagades bland annat för att få taga på mitt samvete framtida tilltagande olycksfall i sådant hänseende, att människor handskas ovarligt med elektriska kablar eller elektriska maskiner. Och varför? Jo, därför att genom min reduktion av fysiken skulle kunskapen i elektricitetsläran bli så liten, att olycksfallsfrekvensen i detta avseende ganska avsevärt skulle ökas. Det torde vara nog att nämna detta för att illustrera arten av den kritik, som framförts.

Jag har naturligtvis, herr talman, ingen som helst anledning att i detta sammanhang fördjupa mig i spörsmålet om de ekonomiska konsekvenserna. Jag skulle i så fall taga kammarens tid alltför mycket i anspråk. Jag har här en fullständig kalkyl uppgjord, men jag tror, att den skulle bli ganska torr och tröttande för herrarna, och jag skall därför ej ingå på den. Vare nog sagt, att jag skulle illa ha ryktat och skött mitt ämbete, därest jag icke vid utfärdandet av denna stadga haft för ögonen just de ekonomiska konsekvenserna. I det faktum enbart, att det icke fanns anledning att hos riksdagen göra framställning om något särskilt höjt anslag eller något särskilt anslag överhuvud, borde mina kritici också ha kunnat se en förklaring till att i själva verket de positioner, som denna stadga representerade, voro vida, vida starkare än vad man misstänkt och antagit.

Den förste ärade talarens anförande utmynnade i ett yrkande om avslag på hans egen motion, och det var ju i och för sig ganska uppseendeväckande. Jag måste för min del emellertid komplimentera honom, herr talman, ty det vittnar om att när en humanist övertänker saker och ting med allvar, så blir han mäktig också det mest humana av allt, nämligen självövertäring, om han upptäcker, att han varit inne på orätta vägar. Jag hoppas, herr talman, att denna läroverksstadga skall visa sig liksom åtskilliga av sina föregångare ha varit föremål för mycket rabalder vid sin tillkomst men lända till gagn under en begränsad tid, såsom allt mänskligt, för det uppväxande släktet här i landet.

Herr Björnsson: Det är, såvitt jag kan minnas, första gången jag begärt ordet för att i kammaren yttra mig i en skolfråga. Skälet varför jag gör det så sällan, är att jag anser min erfarenhet på pedagogikens mycket svarbedömliga område utomordentligt begränsad, trots att jag under ett trettiotal år undervisat i läroverk.

Men den skolreform, som i denna motion är föremål för behandling, berör just det område av vårt skolväsen, varinom min erfarenhet faller, och då har jag ej ansett mig böra tåga med min mening. Jag har kommit till den uppfattningen, att den reform, som nu är genomförd, icke är i allo lycklig.

Det utmärkande för denna skolreform är att man velat bereda större utrymme för humanistiska ämnen och språk på bekostnad av de matematiska och naturvetenskapliga ämnena. Man har gjort ganska kraftiga begränsnin-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
gar i fråga om timantalet både för matematiken och de naturvetenskapliga ämnena på såväl gymnasiet som i realskolan. I den mån dessa omläggningar gått ut över de elever, som komma att avsluta sina läroverksstudier med real-skolexamen eller studentexamen på latinlinjen, skall jag ej uttala något slags omdöme om reformen. Jag har visserligen personligen närmast på känn, att reformen av latinlinjen går i rätt riktning, men däremot måste jag bestämt förklara, att enligt min mening är reformen ägnad att i hög grad minska värdet av studentexamen på reallinjen. Det har nyss förut vittnats om huru tekniska högskolans lärarkollegium har konstaterat, att studenter på reallinjen, som ha idkat sina studier efter den nu utfärdade undervisningsplanen, icke alls ha samma förutsättningar som tidigare årgångar att tillgodogöra sig högskolans undervisning. Det kräves förlängd studietid. Jag fäster mig mindre vid de ökade anslag, man anser sig behöva kräva för att bestrida ökad undervisning. Redan detta visar, att reformens värde är tvivelaktigt.

När ecklesiastikministern talar om att han lagt sig vinn om att åstadkomma en sådan reform av vårt undervisningsväsen, som passar i stycke med gemene mans uppfattning, känner jag mig icke riktigt övertygad, att han har fått en fullt allsidig uppfattning om vad gemene man i det stycket menar. Jag skulle tro, att det hade varit klokt att vänta litet, tills man hört ett antal årgångar av ingenjörer, lantmätare, jägmästare och kanske läkare, som gått igenom reallinjen, avlagt studentexamen och påbörjat sina fortsatta studier vid högskola, för att kunna göra sig en uppfattning om vad gemene man har för mening om den genomförda reformen. Gemene man vill alltid reformera på skolväsendets område. Det vill för övrigt nästan var och en, fastän efter växlande program. Det är så lätt att säga: så vill man ha det — men man tänker aldrig på var man skall taga det från. Den tid, som står ungt folk till förfogande för skolestudierna, är begränsad och anspråken från alla möjliga håll äro obegränsade. Man måste göra ett val. Då har herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet valt ett annat studiemål för våra läroverk än det vi hittills haft. Det har i den offentliga diskussionen rubricerats som en återgång till kravet på allmän medborgerlig bildning eller allmänbildning. Vi ha en realskoleexamen, som väl i sådant fall skall ge allmän medborgerlig bildning, motsvarande ungefär underofficersgraden. Så skulle vi få en studentexamen, som också skulle ge en allmän bildning, då väl motsvarande ungefär officers ställning.

Den uppfattningen kan jag ej gilla, att man överhuvud skall låta en ung man emellan femton och nitton år, denna följd av tre till fyra år på gymnasiet, ägna sig åt studier, som ge ett så diffust resultat som det man kallar allmänbildning. Jag skulle tro, att det dyraste, en ung man äger, är just hans tid, och då må vi under dessa ytterst värdefulla ungdomsår icke i onödan förbruka ett år eller ett halvt år för studier, som icke kunna väntas bli till gagn för hans arbetsinsats i samhället. Det är efter min mening en mycket allvarlig förlust för honom och därmed också indirekt för samhället. Det är efter min mening icke riktigt att belasta folk med längre skolestudier än som äro oundgängligen nödvändiga, och jag håller före, att det skulle vara synnerligen olyckligt, om man nu helt plötsligt började dekretera, att våra läroverk skola ha till uppgift att giva folk allmänbildning och ingenting annat, låt vara en allmänbildning, som är litet nyanserad åt det språkliga hållet i det ena fallet, åt det matematisk-naturvetenskapliga i det andra fallet. Jag tror, det är utomordentligt nyttigt, att man i stället driver specialiseringen om möjligt en aning längre än man hittills gjort. Den koncentration i undervisningen, som man efterlyst, vinner man sannerligen ej på den motsatta vägen.

Om man har den uppfattningen, att man bör låta pojkar i en ålder, mot-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) svarande gymnasierektorn, läsa sådana saker, som kunna träna dem icke blott i allmänhet, alltså skärpa och berika deras själsförmögenheter av olika slag, från sinnena till fantasien och intellektet, så bör man naturligtvis icke försumma att taga det material, som dessutom kan underlätta deras specialutbildning i det följande. Och då nu reallinjen särskilt är förskola för åtskilliga yrken, som äro av stor betydelse för vårt lands allmänna kulturutveckling, tror jag icke det under alla förhållanden kan vara tillfredsställande att endast bekymra sig om vad gemene man tycker, utan det kan också vara skäl att övertyga sig om vad de tycka, som ha att taga mot dessa elever från våra läroverk. Jag har funnit det särskilt anmärkningsvärt, att man har gått till en reform av vårt skolväsen utan att bereda de myndigheter, som bäst kunna bedöma läroverkens undervisningsresultat från facklig synpunkt, tillfälle att yttra sig om det som de ha upplevat. Tekniska högskolans lärarkollegium har avgett ett yttrande efteråt. Det hade naturligtvis varit önskvärt, att det yttrandet fått komma tidigare och måhända bliva en tankeställare. Vi veta icke ännu vad våra universitetsmyndigheter skulle ha sagt eller komma att säga, om de få tillfälle eller anledning att yttra sig om denna sak.

Det förhåller sig så, herr talman, att då man skall experimentera med skogsodling, tager det betydligt längre tid, innan man kan få säkra resultat, än om man vill göra motsvarande experiment, låt oss säga då det gäller odling av råg eller vete, och det är helt enkelt därför att omloppstiden, tiden mellan sådd och skörd är så mycket längre, då det gäller skogen än i senare fallet. Då man gör experiment med skolväsendet, är det i allmänhet en ganska lång följd av år mellan den tid, då man företager organisatoriska förändringar, och den tid, då man kan konstatera resultat, och den tidslängden blir så mycket större, ju djupare ned i skolorganisationen man går. Detta är en omständighet, som efter min uppfattning manar till varsamhet i allmänhet och gör, att man kan efter min tro med fördel taga sig god tid och höra alla sådana sakkunniga personer och myndigheter, som kunna väntas ha något att ge för bedömandet av ett spörsmål såsom det här förevarande.

Herr talman, jag förstår, att det icke nu kan vara tillfälle att draga några praktiska konsekvenser av denna min uppfattning. Jag delar således den uppfattning, som statsutskottets majoritet har kommit till, men då särskilt genom herr statsrådets ingripande i debatten denna närmast kommit att likna en interpellationsdebatt, har jag trott mig kunna en liten smula gå in på det, som måhända från parlamentarisk synpunkt, åtminstone enligt herr Reuterskiölds mening, knappast hör till saken.

Ännu en detalj vill jag beröra. Det är frågan om de lärare, som kunna komma att drabbas av konsekvenserna av denna reform. Man kommer ju att göra ett försök att mildra olägenheterna av denna plötsliga omläggning. Man står då mellan två rätt besvärliga alternativ. Antingen skall man avskeda en del lärare, som nu icke bli behöfvliga, därför att de utbildat sig för att undervisa i matematik och dylika ämnen, eller skall man låta dessa lärare undervisa i andra ämnen än dem, för vilka de utbildats. Det ena alternativet är inhumant, och det andra är från skolans synpunkt mycket litet tilltalande. Nu måste jag säga, att under närmaste tiden är jag tillfredsställd med att man valt det sista alternativet, således att låta dessa lärare, som strängt taget skulle vara överflödiga, i så stor utsträckning som möjligt undervisa i andra ämnen än dem, för vilka de gjort sig kompetenta. Men jag vill göra det under betonande, att det måste vara en kort övergångstid, ty våra läroverk kunna icke vara betjänta med att personer, som ej äro kompetenta för sina uppgifter, skola undervisa i vissa ämnen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

Herr **Pauli**: Skulle vi i dag begränsat oss till att diskutera det föreliggande ämnet, nämligen den i ärendet väckta motionen, borde vi ha kunnat ta en ganska kort tid i anspråk för denna debatt och kunnat bättre tillmötesgå den ärade ledamot, som jag för en stund sedan hörde privat yttra en farhåga för att riksdagen ej skulle bli färdig förrän till julafton. Men om kammaren likväl nu nödgas åhöra ett något livligare meningsutbyte i denna fråga, så beror det icke direkt på motionens och utskottsutlåtandets beskaffenhet.

Saken är nämligen den, att det visserligen finns två alternativ att välja mellan, utskottmajoritetens och reservationens förslag, men bådadera äro överens om *en* sak, och det är att motionen skall slås ihjäl. Under sådana förhållanden borde vi ha kunnat göra kort process och slå ihjäl motionen även här i kammaren. Varför vi likväl här diskutera frågan så vidlyftigt, är väl därför att såväl vissa kammarledamöter som även, av begripliga skäl, statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här ha funnit ett tillfälle att ge uttryck åt eller bemöta de meningar, som på skilda håll under lång tid gjort sig gällande i tidningspressen och som man tycks anse även böra ventileras här i kammaren. För min del måste jag ur rent konstitutionell synpunkt obetingat instämma med herr Reuterskiölds uppfattning. Jag kan icke finna, att det är befogat att väcka en motion av denna art, som innebär en klandertalan mot en viss Kungl. Maj:ts åtgärd och dessutom är väckt utanför den ordinarie motions-tiden. Men den frågan är ju här icke under debatt. Man skulle ju för övrigt även kunna draga den konsekvensen, att det vore inkonstitutionellt att överhuvud föra en sådan debatt som denna. Men även om jag vore övertygad om att jag genom att deltaga i denna debatt bär mig en smula inkonstitutionellt åt, så är jag ju i ganska gott sällskap. Jag gör det kanske mest därför att jag anser, att även andra representanter här i kammaren för vad herr statsrådet en smula nedsättande behagade kalla »fuxskräet», skola få tillfälle att framhålla en mening, som *icke* sammanfaller med den, vilken flera andra medlemmar av detta skrå här ha yttrat.

Om man sammanfattar den kritik, som i pressen och även nu i kammaren har riktats mot den nya läroverksordningen, så kan man säga, att den huvudsakligen ligger på den bogen, att man vid ändringen av bildningsmålet har kommit att göra latinlinjen för svår och reallinjen för lätt. Den siste ärade talaren, herr Björnsson, klagade ju högljutt över att det hade blivit för litet matematik på reallinjen. Det är ganska egendomligt att höra så pass många människor här i landet klaga över att det blivit för lätt på reallinjen, och att i själva verket det har beretts möjlighet att inom reallinjens ram åstadkomma någonting, som skulle kunna jämföras med en nyspråklig linje. Annars finns det, som vi veta, en mycket stor kör av röster från allmänheten, som i de dagliga tidningarna, särskilt på insändareavdelningen, varje vecka klaga över de stora och överdrivna anspråk, som skolorna ställa på de stackars barnen. Om det nu verkligen är sant, att det är för svårt i skolorna, borde man väl med lättnad hälsa en sådan lindring, som påstås ha skett på reallinjen. För min del kan jag nu icke övertyga mig om att det verkligen är så helt med uppgifterna om denna starka beskärning. Jag vill ingalunda påstå, att jag förstår mig på den högre matematikkursen. Jag odlade det ädla grekiska studiet under min läroverkstid och inhämtade icke så mycket av högre matematik, men jag har mig i alla fall bekant, att om man jämför Kungl. Maj:ts stadga med de förslag, som framlagts av läroverkssakkunniga och överstyrelsen, så skall man finna, att den beskärning, Kungl. Maj:t verkställt av matematiken, utöver vad dessa två myndigheter föreslagit, är ytterst obetydlig. Vill man här alltså uttömma sin vredes skålar över den beskurna matematiken, så bör man, herr Thelin, icke bara rikta sig mot Kungl. Maj:t, utan även mot läroverkssakkunniga och

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

överstyrelsen. Jag skall kanske tillägga en sak, som herr Björnsson ej nämnde, men som i alla fall har berörts i pressdiskussionen, nämligen att matematiken hittills i våra läroverk har på reallinjen haft en sådan omfattning, att det uppges, att en abiturient, som kommer till universitetet med högsta matematikbetyg i studentexamen, utan vidare på vissa håll får det betyget inskrivet såsom godkänd i filosofie kandidaten. Jag har ej hört denna uppgift bestridas, och jag erinrar mig, att jag vid ett privat samtal med min vän Björnsson fick den bekräftad. Jag vill då fråga, om denna kammare anser rimligt, att läroverken påtaga sig en sådan arbetsbörda, att man inom läroverkens ram skall göra undan första stadiet till universitetens kandidatstudier. Det är dock litet för mycket begärt.

Nu förde herr Björnsson överhuvud talan mot vad han kallade allmänbildning och förmenade, att man gör sig skyldig till ett svårt brott, om man låter ungdom i gymnasieåldern använda, jag tror han sade ett halvt år på sådant, som man ej får direkt nytta av längre fram i livet. Jag får verkligen säga, att jag förvånar mig över ett sådant uttalande. Det är ganska svårt för den som går på ett gymnasium att veta vad han kommer att få direkt nytta av längre fram i livet. Det är ju möjligt, att om han är en utpräglad ingenjörsbegåvning och har föresatt sig från början att gå in på teknis och sedan bli väg- och vattenbyggare eller något sådant, han kan förarga sig över att han icke redan i skolan fått så mycket som möjligt undanjort av det som han ändå sedan skall göra på tekniska högskolan. Men om vi bortse från en sådan fullkomligt renodlat kategori av begåvningar, tror jag man gör flertalet människor en tjänst, om man icke i skolan och på gymnasiet lägger bildningen rent utilitistiskt, med bortseende från den stora vikten av en humanistisk allmänbildning. Jag ber få erinra kammaren om en art av världsberömda engelska skolor, de gamla, från medeltiden härstammande public schools, en form, som i våra dagar framstår som ganska föråldrad, emedan den har en ensidigt humanistisk typ med ett överdrivet studium av bland annat klassiska språk. Men det är dock i dessa skolor som England i generationer har fostrat sina ämbets- och tjänstemän och sina företagare och skickat ut dem i hela världen över det stora engelska imperiet, där de ha skött sig ganska bra. Nu kan man säga, att de ha rätt sig bra icke bara på grund av att de studerat humaniora, utan därför att de övat så mycken idrott, men även i våra svenska skolor är idrotten väl tillgodosedd. Jag vill nu härmed ha sagt, att jag tror ej, att man handlar rätt, om man anser, att vi beträffande skolan bara böra inrikta oss på vad som hör samman med att skaffa brödföda i livet, utan vi måste inrikta oss på att göra den blivande vuxna människan vidsynt, ge henne ett vidare perspektiv. Det får man framför allt genom att skaffa sig språkkunskaper, som göra, att man kan röra sig över en större bildningsskala än vad eljest är möjligt.

Nu klagade herr Björnsson också över att Kungl. Maj:t ej hade frågat tekniska högskolans lärarkollegium och universiteten till råds, innan Kungl. Maj:t satte sig ned och gjorde sina ändringar i stadgan. Jag skall då be att få erinra om att åtminstone en mycket framstående representant för den fysikaliska vetenskapen har i dagspressen yttrat sig om denna sak, nämligen nobelpristagaren professor Siegbahn. Man tycker ju, att om någon borde han hålla på att matematik och fysik böra inpluggas så mycket som möjligt, men vad sade professor Siegbahn om denna läroverksreform? Han uttryckte sin stora och oblandade glädje över den större plats, som hade beretts språkbildningen, och han sade, att även för dem som skola studera matematiska ämnen vid universiteten är denna språkbildning det viktigaste. Jag har för övrigt under årtionden hört universitetens representanter klaga över många av de studenter, som de fått taga mot. Men vad är det de klaga över? Det är icke över att

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) studenterna kunnat för litet matematik eller andra fackämnen, utan just över deras bristande språkkunskaper, och icke minst deras bristande kunskap i franska.

Så komma vi över till det andra stora tvistefröet, nämligen latinlinjen. Real-linjen är för lätt, säger man. Där läses för litet matematik. Latinlinjen där- emot är för svår. Där läser man för mycket franska. Det är ganska märk- värdigt, att man lyckats jaga upp en sådan panik inför franskan. Men om folk läser i tidningarna varenda dag, att det har blivit en så oerhörd skärp- ning av fordringarna, så tror folk det till slut. Och jag skulle förmoda, att det i mycket hög grad är beroende på denna ensidiga agitation i vissa press- organ — långt ifrån alla, kanske bara ett fåtal, men ganska inflytelserika — att en mängd lärjungar gjort sina val av linjer och ämnen såsom nu skett. Jag tror, att om man låter tiden gå och folk får lugna sig litet och sätta sig in i att dessa kurser och skrivningar, som man fordrar av eleverna, ingalunda äro så svåra och förskräckliga, som det talas om, så komma även siffrorna över ämnesvalet att högst betydligt korrigera sig själva i framtiden. Man tycks vilja inbilla sig och andra, att detta med franska skrivningar är något nytt. Det är alldeles fel. Om man slår upp den hittillsvarande läroverksstadgan, skall man finna, att den, som enligt denna gick upp i franska i studentexamen efter att ha valt det språket, han skulle också skriva det i studentexamen. Varje år har det från överstyrelsen lämnats ut skrivningar i franska i studentexamen. De, som efter hittillsvarande stadga studerat franska de två sista åren, ha alltså under dem fått skriva franska. Det är absolut ingen nyhet. Det enda nya är, att antalet av dem, som komma att genomgå denna franska kurs med skrivningar, kommer att bli större än förut, men kraven på dem ha ingalunda ökats. Tvärtom ha skolmyndigheterna genom de utfärdade övergångsbestäm- melserna uttryckligen ålagt att se till, att man håller fordringarna på en lätt och rimlig nivå.

Jag skall här inte ge mig in på någon allmän apologi för franskan. Stats- rådet har redan framhållit dess förtjänster klart och värtaligt, och jag tror, att många kunna bestyrka vad han sade om behovet av en möjlighet att orien- tera sig i fransk litteratur, särskilt facklitteratur. Det finns många människor här i landet, som inbilla sig, att den mesta facklitteraturen utkommer i Tysk- land. Det är en missuppfattning. Tyskarna äro oerhörd flitiga med att *översätta* andra länders facklitteratur till tyska, och följden är, att mycken fack- litteratur är tillgänglig på tyska. Men det finns ofantligt mycket facklittera- tur, som inte är översatt till tyska och som inte är tillgänglig för dem, som endast behärska detta språk. De äro avstängda från att läsa fransk och engelsk litteratur, och därför frestas de att tro, att det inte finns någon fack- litteratur på de språken! Men det finns både ingenjörsvetenskapliga och lä- karvetenskapliga arbeten och ytterligt värdefulla kunskapskällor inom en rad andra vetenskaper på det franska språkområdet, som hittills i stort sett varit tillslutna på grund av våra studenters bristande träning i fransk litte- raturläsning.

Slutligen hörde vi beträffande franskan av motionären, herr Thelin, att han drog fram den där gamla historien om att det skulle vara ett brott mot riksdagsbeslutet av år 1927, att man gjort franskan obligatorisk på latinlin- jen. Om vi supponera, att ett sådant brott skulle kunnat begås — jag skall strax återkomma därtill — så få vi komma ihåg, att då ha även läroverkssak- kunniga gjort sig skyldiga till ett dylikt brott, eftersom de medgivit, att franska skall kunna väljas som fast språk, om en grupp av därtill villiga ele- ver anmäler sig. Det är denna fakultativa möjlighet, som Kungl. Maj:t nu utvidgat och ändrat till att obligatoriskt gälla hela latinlinjen. Men jag ber

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

att ännu en gång få påpeka, att det är en legend och ingenting annat, då man talar om att 1927 års riksdag skulle ha fastslagit engelskan som det enda fasta språket. Jag kan meddela, att det finns förvarade förslagstryck från 1927 års skolutskott, som tydligt återspegla de förändringar, vilka vidtogos under överläggningarnas gång och som förklara, varför det på en viss sida av misstag kommit att stå kvar ett i det sammanhanget rakt inte passande uttryck om »det andra språket». Det beror på, att man tidigare hade reflekterat på att göra engelskan till fast språk, men att man inom delegationen och utskottet strök detta beslut, och då råkade man, när detta ströks i utskottets papper, av förbiseende lämna kvar den där frasen. Visserligen har en ärad ledamot av kammaren under privat diskussion om detta ämne avgivit följande replik: »Det gör ingenting, om det är misstag, ty det har hänt i Sverige, att även grundlagsparagrafer kommit till på grund av tryckfel i riksdagsskrivelser.» Men jag måste verkligen på en sådan uppfattning tillämpa det uttryck, som statsrådet nyss använde, nämligen termen »ordmagi». Detta är renodlad ordmagi. Ordet står där, alltså skall det sedan obrottsligt följas och åtlydas, alldeles oberoende av den verklighet, som döljer sig där bakom!

Här ha vi ju emellertid inte att pröva den saken. I den mån man på sina håll anser sig kunna konstatera något överskridande av riksdagens beslut eller dylikt, blir det väl tillfälle för de nitälskande att återkomma ett annat år.

Vad man kan konstatera är, att statsutskottets majoritet på alla punkter har avvisat motionärens argumentation och avstyrkt hans yrkande. Även reservanternas motivering är, får jag säga, ganska tveksam; den kommer med anklagelser, som den sedan inte vågar ge konsekvens i form av ett yrkande. Jag vill med andra ord fastslå, att hela denna aktion, som motionären fört mot läroverksstadgan, har runnit ut i sanden. Jag hade verkligen trott, att riksdagen skulle funnit det mest lämpligt att låta motionen undergå en begravning i stillhet. Men då nu kammaren tagit denna debatt, så hoppas jag, att den i varje fall skall ha lett till uppklarande av en del begrepp, som förvirrats genom den ofta synnerligen snedvridna belysning, som saken fått i tidsningspolemiken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag skall helt och hållet begränsa mig till de utgångspunkter, som statsrådet ville diskutera. Jag skall inte ta med några andra. Jag är så mycket mer intresserad att göra det, som jag är helt och fullt överens med ecklesiastikministern, vilket jag i årtionden också brukat vara, när det gällt principerna i skolfrågor. Jag tror, att hans och mina principer i stort sett, nu som alltid, varit nära överensstämmande med varandra. Men principerna äro ett, och tillämpningen ett annat. När det gäller principer, lyssnar jag med mycket stort intresse och glädje till den vältalighet, som ecklesiastikministern, denne avgjorde fiende till all ordmagi, lägger i dagen, men när det gäller tillämpningen, kan det ju bli något annat. Kammaren skall nog också finna, att det är litet mer än vältalighet, som behövs vid tillämpning av goda principer. När det gäller pedagogiska reformer behövs det verkligen också litet pedagogiskt omdöme och pedagogisk erfarenhet.

Ser man efter, vad ecklesiastikministern fick som resultat av sina goda principer rörande språkundervisningen, är detta resultat rätt egendomligt. Det är riktigt, som ecklesiastikministern säger, att språk skola inläras i barn- domen och ungdomen. Då skall man försöka få en god språkundervisning. När man med denna princip når de resultat, som denna stadga visat sig nå nu, nämligen att hälften av alla realister bli enspråkiga i studentexamen,

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) att vi således praktiskt taget få en enspråkig reallinje för mer än hälften av lärjungarna, och vidare franskans ställning ytterligare försvagas genom att ett mindre antal elever väljer detta språk, så förstår man, att man får vara litet försiktig vid tillämpningen av principerna.

Det var emellertid alldeles riktigt också med de grundläggande principerna för den nya läroverksstadgan, och jag har i det fallet en uppfattning, som är rakt motsatt herr Björnssons, då han vände sig mot ecklesiastikministern. Ecklesiastikministern sade här i dag, att ett läroverk inte skall vara ett litet universitet, och det ha de varit alldeles för länge. Jag är fullt ense med ecklesiastikministern därom, att gymnasiet främst skall vara en högre allmän medborgerlig bildningsanstalt och inte i första hand eller huvudsakligen en anstalt för vinnande av kompetens för inträde vid universitet och högre fackskolor. Även denna synpunkt är mycket viktig, men det grundläggande bör och måste vara det som ecklesiastikministern utgått ifrån, nämligen att gymnasiet skall vara den höga, allmänna, medborgerliga bildningsskolan här i landet. Vid tillämpningen har det blivit så, att herr Björnssons kritik verkligen var synnerligen förkrossande. Det är omöjligt för ecklesiastikministern att komma ifrån, att han har förstört en hel del beträffande den grundläggande utbildningen för universitet och fackskolor, som inte behövde ha förstörts, varigenom således åtskilliga svårigheter ha uppstått. Jag skall komma tillbaka till det sedan. Annars är jag fullt överens med ecklesiastikministern om att vi inte böra knäfalla för ett ord i ett utskottsutlåtande och att det i skoldiskussionen bör komma in mera av mänsklig uppfattning och mindre av fuxuppfattning, liksom också mer av sunt förnuft och mindre av byråkratsynpunkter. Det är ord, sagda i rättan tid, och dem kan jag helt och fullt instämma i.

Men när vi så komma från dessa allmänna principuttalanden, måste vi också söka få fast grepp på vad det är fråga om. Vad menas med allmän högre medborgerlig bildning? Vad lägger ecklesiastikministern i det uttrycket? Jo, säger han, däri ligger, att vi skola ha mera — han har starkt understrukt det — av humanistisk bildning med så mycket franska som möjligt och så litet som möjligt av bland annat biologi. Ja, det är möjligt att han har rätt, men vem är det som skall avgöra det? Vem skall bestämma detta högre allmänna medborgerliga bildningsideal? Svenska folket? Det ser ut som om ecklesiastikministern menade det. Det skall inte vara lärarna, inte skolöverstyrelsen — däri har han alldeles rätt, och jag instämmer helt med honom. Vem skall det då vara? Föräldrarna, sade han. Man skall rätta sig efter vad föräldrarna anse. Nå, men hur skola dessa åsikter, allmänhetens åsikter, komma till synes? Vem är det som skall avgöra, vad som är allmänhetens åsikter? Det sades av en talare här, att det skall avgöras i denna sal. Herr Engberg säger: »Nej, det skall jag avgöra!» — Ja, det är just frågan, om det skall avgöras här, vilka åsikter som skola vara de bestämmande, eller om Kungl. Maj:t skall avgöra det. I ett demokratiskt samhälle skulle man ju kunna tro det vara ganska riktigt, att man i riksdagen avgjorde, hur allmänheten ville ha skolan organiserad, om man nu skulle följa denna ecklesiastikministerns princip. Man kan naturligtvis också resonera som i vårt södra grannland och säga, att om en regering kommer till stånd med folkets samtycke, är det den regeringen, som klarar saken, vare sig dess ecklesiastikminister heter Lindskog eller Engberg. Det är principer, som man naturligtvis kan diskutera. Jag håller emellertid på, att det inte är nyttigt — även om herr Engberg har rätt — att han ger svenska folket en skolordning, som detta folk ej är moget för. Man skall inte låta folk få det bättre än de förtjäna. Jag tror, att i demokratien går man tryg-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

gast fram, så länge man håller på den ståndpunkten. Folket skall inte ha det bättre än det förtjänar. Från min synpunkt är detta en säkrare grundval att stå på, än en aldrig så god ecklesiastikministers uppfattning, att »eftersom jag förstår den här saken bättre än andra, så bestämmer jag».

När man nu ser på tillämpningen av principen om den höga medborgerliga bildningen som det egentliga målet för gymnasiet — vad ser man då? Jo, man ser, att den nya stadgan ger mindre valfrihet än den gamla. Enligt den gamla stadgan fick man vid tillval av ämnen välja som man behagade. Nu skall man välja i grupper, och det har redan visat sig, att det medför stora svårigheter. Det har redan visat sig, att åtskilliga lärjungar inte kunnat välja vad de behöva för sin blivande levnadsbana. Jag antager, att när ecklesiastikministern vill ha gymnasiet till den högre allmänna bildningsanstalten för hela folket, är det hans mening, att denna anstalt skall omfatta så stor del av ungdomen här i landet som möjligt, helst hela den svenska ungdomen. Det är ju en verkligt demokratisk ståndpunkt. Och om vi se efter, vad ecklesiastikministern sade till den deputation, som var uppe hos honom för någon tid sedan och framlade ett skolprogram i överensstämmelse med denna princip, så yttrade han vid det tillfället, att han hade mycket stark böjelse åt det hållet. Ja, det vet jag ju sedan gammalt, att han har. Det gäller således en sådan skola, där man skulle få vad även herr Björns-son ville ha — en utbildning, så lagd, att ingen tid förstördes i onödan för eleverna i detta gymnasium, vare sig de skulle bli naturvetare eller humanister, arbetare eller affärsmän eller något annat. Det blir då en skola med synnerligen fritt tillval av ämnen, och någon anarki blir det ändå inte, ty alla högre utbildningsanstalter ha ju tillfälle att bestämma kvalitetsbetyg eller kvalifikationer i vissa ämnen för att de skola ta emot studenter från gymnasierna. Följaktligen kan jag inte förstå ecklesiastikministern, när det gäller tillämpning av den princip, som han uppställt som grundprincip: han ordnar på ett sätt, som direkt motverkar, vad han principiellt vill stå för!

Ecklesiastikministern anmärkte — liksom herr Pauli — med full rätt, att egentligen kunde man för litet franska här i landet, särskilt bland naturvetarna vid universiteten. Jag har också hört citeras en stor matematikprofessor och en stor astronomiprofessor vid ett universitet, vilka sagt: »Ja, den där matematiken, som de få lära sig i gymnasiet, kunde de gott vara utan. Bara de kunde franska litet bättre, när de komma hit, skulle vi snart lära dem den matematik de behöva.» Men hur är det nu ordnat med franska för naturvetare och matematiker? Jo, franskan är förlagd till latinlinjen som obligatoriskt språk. Hur skola realisterna överhuvud få tid att ta franska med i sina grupper? Det blir allt rätt besvärligt mången gång, just detta beskärande av friheten i förhållande till den gamla stadgan; där har ecklesiastikministern gjort sig skyldig till att motverka — på *alla* punkter, såvitt jag kan se — de förnuftiga principer, som han ställt upp för sig. Framför allt motverkas framväxandet av den nyspråkliga linjen. Allt kunde vara ordnat med de resultat vunna, som ecklesiastikministern ville nå, om han hade gått fram den väg, som han liksom de flesta av oss andra i skolutskottet 1927 var inne på, nämligen att göra valfriheten i gymnasiet sådan, att den finge omfatta de sista tre åren i stället för de sista två åren. Genom en sådan anordning skulle de flesta kurserna i tillvalsämnena kunna göras tvååriga med samma sammanlagda antal timmar, som de nu ha de *tre* sista åren. På det sättet skulle eleverna haft tillfälle att lättare och i större utsträckning välja ämnen, precis som de behövde och ville ha, och då hade inte alla dessa tråkigheter, som nu beklagas från alla håll, behövt komma upp.

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

Ja, herr talman, detta är några av de synpunkter, som jag ville ha fram, då jag gärna velat klargöra, att de principer, som ligga bakom ecklesiastikministerns åtgärd, inte på något sätt stå i överensstämmelse med utformningen i detalj av stadgan. Det är ju ingenting att göra åt den saken nu. Att man inte gått fram den mycket enkla väg, som jag varit inne på, beror ej på att man haft något att anmärka på den från mer än en enda synpunkt, och den synpunkten är betecknande och ett ytterligare skäl för ecklesiastikministerns motvilja mot byråkratien, mot lärarnas uppfattning av saken. Den enda anmärkning jag hört är, att det skulle vålla schematekniska svårigheter att ordna saken på det sättet, och bakom detta ligger då också, att även om man skulle kunna ordna schemat bra för lärjungarna, bleve det ganska besvärligt för lärarna, som skulle få bra mycket håltimmar.

Ja, det är underbart att tänka sig, att skolan skall vara lagd på sådant sätt, att man i första hand skall ta hänsyn till att lärarna skola ha det så bekvämt som möjligt och i det fallet låta eleverna stå efter, om man nu inte kan ordna så, att det blir bra åt båda hållen! — Nå, det är ingenting att göra åt saken nu. Det blir en senare historia. Jag är emellertid ecklesiastikministern djupt tacksam för att han bragt skolfrågan i rörelse igen. Det kunde annars lätt hända, att den s. k. skolreformen av år 1927, som blev genomförd under så mycket kvidan, inte minst i denna kammare, hade vuxit sig så pass stark, att det blivit svårt att komma åt den och få utvecklingen i gång igen. Ecklesiastikministern har verkligen lyckats åstadkomma detta — av honom icke beräknade, skulle jag tro — att skolfrågan kommit att bli levande igen och att vi kanske kunna få en ordentlig skolreform för det högre skolväsendet med anledning av den oreda och alla de svårigheter, som den nya läroverksstadgan har vållat. Det är för mig huvudsaken.

För övrigt, herr talman, har jag intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist: Herr talman! Jag måste verkligen säga, att man skall vara intellektuellt välbalanserad för att inte bli yr i mössan, när man hör och ser det sätt, varpå hela denna fråga behandlats från begynnelsen och ända till innevarande stund.

För det första är det de konstitutionella synpunkterna som vålla bryderi. Här har kammarens statsrättsligt lärde expert påstått, att utskottet egentligen endast skulle ha kommit med en anmälan i saken, och att man i kammaren rätteligen bör betrakta utskottsutlåtandet allenast som en anmälan och följaktligen lägga det till handlingarna. För den som inte är alltför mycket inne i de konstitutionella finesserna är det svårt att förstå, att detta verkligen kan vara riktigt. Vidare framkom från ett annat håll, där man även i princip tycks biträda den ståndpunkt, som herr Reuterskiöld har framhållit, ett yttrande av följande innebörd: att motioner, som väckas på grund av en under riksdagen inträffad händelse, ha en mycket begränsad aktionsräjong. Det var ingen mindre än kammarens förste vice talman, som yttrade detta. Det är för mig ett främmande språk. Ty om det är så, att en kammare remitterar en motion t. ex. till statsutskottet i vanlig ordning, kan jag inte finna, att utskottet beträffande denna remiss har att göra någon ändring eller inskränkning i annan mån än om utskottet finner, att motionen omfattar ett ämne, som inte faller inom utskottets behörighetsområde. Då kan utskottet skicka motionen tillbaka till kammaren och säga, att detta är ett ärende, som utskottet icke äger att behandla. Men har statsutskottet en gång funnit, att här föreligger ett ärende, som blivit remitterat till utskottet och faller inom utskottets behörighetsområde — då kan jag inte förstå annat än att utskottet både *kan* och *skall* behandla

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
detta ärende, och, väl att märka, inte under trycket av någon begränsning i aktionsräjongen, utan formellt och reellt.

Detta är min enkla uppfattning om den saken, och den uppfattningen vidbliver jag, tills den med klara och tydliga skäl kan vederläggas. Jag säger som Luther: »Här står jag och kan inte annat.» Jag måste ge denna förklaring, eftersom jag har haft om hand den första beredningen av frågan i utskottet, och jag har hävdad samma ståndpunkt ända från början.

Emellertid ser man nu, hur ärendet föreligger från utskottets sida. Det föreligger i utskottsutlåtandet och i en reservation, men märkvärdigt nog utmynna båda två i samma yrkande, nämligen att motionen inte skall leda till någon åtgärd. Då kan man fråga sig: varför skall här behövas två olika yttranden? Ja, jag vill säga, att detta nog inte så mycket beror på rent sakliga skäl. Det är det där konstitutionella spöket, som gör, att man på den ena sidan ansett sig böra behandla motionen inom en begränsad aktionsräjong och på den andra sidan — bland reservanterna — icke ansett sig böra behandla den inom någon begränsad räjong utan som en vanlig motion, vilken remitterats till utskottet. Utskottsmajoriteten har inskränkt sig till att göra ett formellt uttalande och sökt såvitt möjligt undvika att sakligt bedöma motionen, men reservanterna, som inte haft denna snäva syn på saken, ha gått in även på saklig behandling. Det är allt.

Men nu kommer det underligaste. När man kommer hit till kammaren, skulle man ju kunna tro, att dessa, som stå för utskottsmajoritetens yttrande, skulle strängt hålla sig till det formella och inte yttra sig i sak. Men var och en, som har åhört debatten här, kan konstatera, att det är just de, som gått in i sakligt bedömande och den skarpaste kritiken av den nya läroverksstadgan. Detta tyckes mig vara en anmärkningsvärd åtskillnad mellan teori och praktik. Den ende, som hållit sig strängt inom sitt gebit, har varit herr Reuterskiöld, men herr Pauli, som oförbehållsamt instämde med honom, utbreder sig i saklig diskussion, fastän han inte går med på den där andra linjen, där man talar i överensstämmelse med motiveringen i reservanternas förslag men yrkar bifall till utskottets, såsom flera talare här ha gjort. Ja, jag säger, att detta måtte väl vara tillräcklig anledning för en icke alltför kvalificerad intelligens att bli något yr i skallen, och det menar jag också att jag blivit.

Om jag nu skulle övergå till själva saken, skall jag först och främst be att få komplimentera herr statsrådet till den glänsande apology han presterade för sin läroverksstadga. Jag kan säga, att det är någonting uppfriskande med folk, som inte håller sig så strikt inom byråkratiska linjer, utan vågar vidtaga en åtgärd, som kanske endast vilar på sunt bondförstånd, men som inte har de rätta fackinsikterna att stödja sig på. Men naturligtvis kan man i sådana fall också ta miste. Man får inte tro, att man är ofelbar, därför att man avviker från specialisterna på ett område.

Vad ecklesiastikministern yttrade om statsutskottets andra avdelning vet jag inte om jag skall ta emot som en komplimang eller som ett klander. Han liknade den vid ett »skolmästarkollegium» och sökte giva kammaren och allmänheten den föreställningen, att det är en samling herrar, som sitta var och en med en pekpinne i sin hand och peka, och resultatet blir därefter. I själva verket är det så, att de pekpinnar vi haft, dem har ecklesiastikministern i de flesta fall yxat till, och jag tror, att ecklesiastikministern skall nödgas erkänna, att vi i stort sett ha följt de linjer, som han själv har uppdragit i sina propositioner.

Nå, jag betraktar detta som ett skämtsamt inlägg i diskussionen av frågan.

Sedan vill jag meddela, att ehuru jag inte har deltagit i plenibehandlingen av frågan i utskottet utan endast i avdelningen, jag närmast hör till reservan-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
terna. Det är bara en liten sak, som jag saknar här och som jag i avdelningen föreslog. Jag ville ha in ett litet erkännande av själva tendensen att söka stärka de humanistiska ämnena. Den satsen har av någon anledning fallit bort, men jag vill i stället uttala den personligen nu. Icke förty är det ett och annat, som jag ändå inte finner vara riktigt ändamålsenligt och bra i stadgan. Jag tror, att det först och främst hade behövts en längre övergångstid till den nya ordningen, ty beträffande lärarna blir det antingen så, att en hel del av dem måste avskedas, eller också få de undervisa i ämnen, som inte ligga inom deras fack. Herr statsrådet har gått den senare vägen. Han har valt att söka hålla lärarna om ryggen genom att i sina anvisningar till skolöverstyrelsen peka på nödvändigheten att se till, att de inte onödigtvis bli avskedade. Men då kommer den andra sidan fram, och det är, att de då måste undervisa i ämnen, som inte ligga inom deras fack, och det har inte kunnat avvärjas genom några övergångsbestämmelser på den korta tid det nu är fråga om. En annan sak är ock, att valet av ämnen för lärjungar i gymnasiet blivit ganska begränsat; så till exempel får en elev, som väljer fysik och kemi, icke välja tyska. Det är enligt pedagogernas påpekande en stor nackdel, att valfriheten sålunda begränsats. Det är därför möjligt, att denna läroverksstadga behöver undergå en revision i vissa avseenden.

Sedan kan jag naturligtvis inte alls gilla, att man har inskränkt kristendomsundervisningen i gymnasiets högsta klass. Vidare ha skärpta bestämmelser införts beträffande grekiska, så att undervisning i detta språk icke kommer att meddelas vid åtskilliga läroverk, som förut haft det. Så till exempel ha vi i Luleå förut haft tre, fyra greker; nu få vi inga, som börja läsa grekiska nästa läsår, därför att det måste vara minst fem. Detta är ju litet tråkigt.

Vad den ekonomiska sidan av saken beträffar undrar jag, herr statsråd, ändå, om inte medgivandet att utvidga uppdelningen i avdelningar kommer att medföra en kostnadsökning i framtiden. Skall det genomföras, kommer det ovillkorligen att medföra en ökad kostnad, ty när det har kommit flera ämnen till, där en sådan uppdelning kan ske, kommer det naturligtvis att medföra större kostnad. En undersökning härom har gjorts, och den som gjort den har räknat ut, att om uppdelningen skulle fullt genomföras, skulle det kosta 180,000 kronor. Även om inga pengar äro begärda i år, komma de säkert att begäras i framtiden, och jag undrar ändå, om inte herr statsrådet, när riksdagen var samlad, hade bort underställa denna fråga riksdagens prövning.

I varje fall vill jag inte följa den taktiken, som flera gjort här, att tala för det ena alternativet och rösta för det andra, utan jag har talat för det andra alternativet, d. v. s. för reservationen, och, herr talman, jag yrkar också bifall till reservationen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman-
nen att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende skulle uppskjutas till
aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

sammansatta bevilnings- och jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning
angående mjölkavgift m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 3. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning
om accis å margarin, m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för avsättning till statens mjölkregleringsfond;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av väckt motion om utredning rörande jämkning i den tekniska utformningen av dispensbestämmelserna i lagen angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom;

nr 34, i anledning av väckt motion rörande viss ändring av lagen den 10 oktober 1913 (nr 239) angående köttbesiktning och slakthus; samt

nr 35, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om arbetstidens begränsning; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 105, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.18 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Torsdagen den 15 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 123.

Herr **Forssell**: Herr talman! Under de sista dagarna ha vissa maximer för den sant demokratiska parlamentarismens sätt att handla blivit demonstrerade, vilka icke sakna sitt intresse. I går fingo vi höra, hur för en av vårt lands materiella livsfrågor dumheten hade sin utomordentliga betydelse. I dag ha vi fått en annan regel, som uttalades av en ärad talare, då han i denna fråga förklarade, att folket inte skall ha det bättre än det förtjänar. Om man lägger denna regel till basis för sitt handlande på sina håll, då kan jag förstå både en hel del av vad som yttrats och en hel del av vad som beslutats, men jag är tyvärr förhindrad från att ansluta mig till någon av de maximer, som sålunda äro upplagda för svenska folkets handhavande, och måste försöka att så långt jag kan bidra till att det måtte bli så bra som möjligt och helst mycket bättre än vad folket förtjänat att ha. Ty skulle folk inte få det bättre än det förtjänat, skulle sannerligen den nuvarande nöden och det nuvarande eländet bliva betydligt förvärrat.

I denna speciella fråga har jag såsom representant för den högre tekniska undervisningen mycket viktiga saker att bevaka. Såsom tekniker har jag betydande sympatier för de synpunkter, som herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet har lagt till grund för sin reform. Den humanistiska bildningen är av mycket stor betydelse även för en rent tekniskt arbetande människa. Det är nödvändigt, att teknici i stor utsträckning få den själsodling, som de humanistiska studierna kunna ge. Jag kan sålunda omtala, att det t. ex. i England drives en ganska kraftig propaganda för att det skall under de tekniska studierna även bedrivas humanistiska studier, bland annat rekomen-

*Om uppskov
med genom-
förandet av
den nya läro-
verksstadgan
m. m.
(Forts.)*

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
deras där livligt den klassiska engelska litteraturen såsom studieobjekt just för att göra teknici mera mänskliga och sålunda skaffa dem större möjlighet att förstå det människomaterial, som de ha att handhava. Likaså äro själfvallet språkstudierna för oss av allra största betydelse, liksom det över huvud är av mycket stor betydelse, att den allmänbildade delen av svenska folket på allvar bildar ett fönster ut emot utlandet.

Jag skulle utöver dessa två stora huvuduppgifter, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anförde såsom riktlinjer för de högre allmänna läroverkens undervisning, vilja tillägga en tredje, nämligen karaktärsdanningen, och att den måtte bli ännu mera beaktad än vad den för närvarande blir. Det har här under debatten talats om the public schools i England. Där är karaktärsdanningen ett mål, som skjutits i första linjen, och det vore önskvärt, om så bleve fallet även hos oss.

Även om jag således har de allra största sympatier för dessa synpunkter vid de allmänna läroverkens undervisning, måste jag emellertid konstatera, att när resultatet av detta har blivit att, såsom herr statsrådet uttryckte det, matematikundervisningen i ganska stor utsträckning skjutits ifrån de allmänna läroverken och upp till fackhögskolan och eventuellt till universiteten, så råka vi i tekniska högskolan i ett mycket svårt dilemma, därför att vi äro tvungna att behålla den studietid vi ha. Vi kunna nämligen inte förlänga den. Situationen vid vår högre utbildning åtminstone inom fackhögskolorna är den, att de studerande, då de gå ut, ha så gott som fullständigt varit avstängda ifrån beröring med verkliga livet. De uppfostras i mycket hög grad liksom i ett drivhus. Det kan bli utomordentligt goda och bra plantor av dem, men det medför med nödvändighet den faran, att vederbörande, när han har slutat sin teoretiska utbildning och skall ut i praktiska livet, ryggas tillbaka för de företeelser i livet, som skilja sig väsentligt ifrån vad han varit van vid, först vid de allmänna läroverken och sedan vid högskolorna. Många rygga tillbaka och söka sig in i ämbetsmannaförhållanden i statlig eller kommunal tjänst, just därför att det för dem är motbjudande att råka den yttre världen med dess fritt arbetande konkurrens, som är så olika mot vad de fått erfara under hela sin uppväxttid. Ju tidigare man kan taga denna brytning, ju bättre. Ju äldre de studerande ha blivit, ju mer ha de stagnerat i vissa vanor, och bli de alltför gamla, ha de fått vissa pretentioner, som kunna göra det mycket svårt för dem att börja om på nytt, vilket de i vissa avseenden måste göra, då de komma ut i livet. Denna synpunkt är så avgörande och så viktig, att hur vi än sköta vår utbildning och lägga våra studier vid tekniska högskolan, måste vi alltid ha såsom avgörande riktpunkt, att vi inte få försena den tidpunkt, då de unga ingenjörerna komma ut till verkligheten. Genom den skolreform, som för några år sedan genomfördes, kom åtminstone i vissa fall redan en förlängning av studietiden med ett år att inträffa. Redan detta är en mycket stor olägenhet och förringar i mycket hög grad värdet av denna skolreform. Skulle nu därtill komma den möjlighet, som framhållits av lärarkollegiet på basis av en utredning av de speciellt inom matematikområdet förfarna lärarna, att studietiden skulle behöva förlängas för att kompensera den minskade matematikutbildningen vid de allmänna läroverken, råka vi in i samma dilemma men i ytterligt högre grad, därför att nu kommer den att drabba allesamman. Vi komma att klämmas mellan dessa två krav, det ena, att studietiden inte får förlängas, och det andra, att matematikundervisningen skjutes på oss ifrån de allmänna läroverken. Där måste ske amputationer. Det är nämligen ett problem, som är nästan olösligt med tanke på den stora trängsel, som råder bland de tekniska tillämpningsämnena. Det är ett ideligen återkommande problem att kunna ordna det så, att man får plats med vad som är oundgängligen nödvändigt. Att

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
amputera på matematiken går inte. Den standard, som vi nu kommit upp till, är av synnerligen hög klass, och den är nödvändig för att det skall kunna bli något verkligt resultat av högskolestudierna, så att ingenjörernas arbete kommer upp i högsta planet, vilket är nödvändigt i konkurrensen nationerna emellan på detta område.

Man frågar sig då: finns det överhuvud taget någon möjlighet att klara situationen? Ja, det är klart, att finnes det en diktator, kunde han alltid amputera ämnen, men när det skall ske under kollegialt arbete, är det ett problem, som är nästan olösligt. Jag hade tänkt mig möjligheten att kunna åtminstone till mycket stor del ordna den här situationen men inte efter linjen av ytterligare specialisering inom läroverken, som herr Björnsson här förordade. Jag tror tvärtom, att det är till stor skada för undervisningen vid de allmänna läroverken med denna nästan om yrkesskolor påminnande specialisering i studierna, som numera införts där. Det gamla programmet, som åtminstone en gång i tiden framförts, att lösa saken genom att slopa det sista året i gymnasiet och förlägga det till universiteten under en övergångsform av studierna mellan läroverken och universiteten och på det sättet åstadkomma, att kravet på allmänbildning kan göras dominerande vid de allmänna läroverken och att således dessa synpunkter på humanistisk bildning, språkutbildning och karaktärsdanning, där kunna göras till allt behärskande huvudsynpunkter. Därmed skulle specialiseringen sedermera vid varje universitet och varje fackhögskola bedrivas av dem, som syssla inom dessa områden. På det sättet skulle vi kunna ha de mest framstående specialisterna och de mest framstående pedagogerna placera de vid universiteten och vi skulle kunna slippa att ha denna, såvitt jag kan se, fullkomligt ohållbara anordning, att man överallt och vid varje läroverk skall ha specialstudier under speciellt skickliga lärare med lärjungegrupper, som räcka till för uppdelning på alla dessa olika branscher.

Emellertid är det självfallet för dagen ingenting att göra i den riktningen. Det kan endast bli en framtidsfråga. För oss vid tekniska högskolan är det en angelägenhet av avgörande betydelse, att framför allt chefen för ecklesiastikdepartementet beaktar dessa omständigheter, så att vi inte komma in i en återvändsgränd, som inte kan sluta med annat än att leda till allvarlig skada för den högre tekniska undervisningen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig i den här frågan. Men när Reuterskiöld kom fram med sina konstitutionella betänkligheter och i all synnerhet när ecklesiastikministern herr Engberg kom fram med sina språktankar, rann sinnet på mig. För övrigt, när så många lärare ha yttrat sig, bör väl också någon före detta skolpojke och någon far till skolbarn vittna om sina erfarenheter. Jag har dessutom erfarenhet genom en omfattande kontakt med det högre undervisningsväsendet både som student och i åtskilliga befattningar. Framför allt i Stockholms högskola, där jag varit styrelsens sekreterare i tio år samt medlem av styrelsen i 31 år och därunder inspektor för högskolan 13 år.

Jag börjar nu med de *konstitutionella synpunkterna*. Vore det obetingat rätt som Reuterskiöld sade, skulle jag inte yttrat mig, ty jag vill ju i likhet med honom ej överträda grundlagarna. Vi ha visserligen den där besvärliga § 90 regeringsformen, som ju förbjuder oss att överhuvud taget yttra oss i detta ärende. Men Reuterskiöld vet väl — jag talar nu till dig Reuterskiöld, så att Westman får låta vara med sitt samtal med Reuterskiöld! — att grundlagarna tillkommo av förskräckelse över enväldets övergrepp och den lösläppta parlamentarismens tygellöshet — det senare under frihetstiden — och det gör ju att grundlagarna ha kvar en del för vår tid främmande och över-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.) ilade bestämmelser. Det har också gjort, att § 90 regeringsformen allt mer blivit satt ur tillämpning och nu betraktas såsom delvis en lagruin, kan man säga. Sedan interpellationsrätten infördes, har denna också haft till huvudsakligaste ändamål att överträda § 90 regeringsformen.

Det har skrivits akademiska avhandlingar och förts ingående debatter i kamrarna om anledningen och befogenheten av denna naturliga utveckling. Alltså tycker jag, att det är riktigt för vår tid, att herr Reuterskiöld, som avstyrkt min motion om en allmän revision av grundlagarna, får finna sig i att vi i avvaktan på en sådan revision göra en konst i grundlagarna, i den mån dessa äro föråldrade. Här ha vi ett ytterligare exempel på hur det ställer sig och vikten av att grundlagarna genomses i sina många, ålderdomliga och förlegade bestämmelser.

Sälunda tycker jag — de oreviderade grundlagarna må säga vad som helst — att det är riktigt och bra, att motionen blivit väckt och remitterad. Vi kunna då, på grundval av det sunda förnuftet, i riksdagen upptaga en så viktig fråga som *skolplanen*, vilken nu omrevolutionerats ganska mycket genom det administrativa envælde, som ändå består på detta område utom i samband med penningars beviljande, vilket emellertid inte föreligger i det här fallet.

Jag vill då först säga, att jag tycker om Engbergs reform så till vida att den har till ändamål att skapa *jämvikt mellan humanism och naturvetenskap*, d. v. s. mellan människans själ och maskinernas envælde. Naturvetenskaperna gå ju ut på att upptäcka naturlagarnas utnyttjande genom maskiner, så att människan blir överflödig. Det är bra enformigt för att ej säga äventyrligt och därför är det förnämligt, att människans själ också genom den nuvarande ecklesiastikministerns läggning — inte genom hans politiska åskådning, utan genom hans läggning — kommit så här neddimpande över oss. Det är ett tecken på, att det rör sig något i tiden och att den s. k. parlamentariska försumpningen måhända är bättre än sitt rykte.

Det ämne, som här har mest fått maka åt sig i undervisningsplanen, är matematiken. Jag talar nu till Engberg, men han tycks inte höra på vad jag säger, fördjupad som han är i samtal med herr Pauli, och förresten, herr talman, hur är det med kammarens nya ordningsstadga och hur är det med det nu förbjudna sorlet, icke minst vid talmansbordet?

Det är nu fråga om matematik- och språkundervisningen. Jag får då säga, att såsom skolgosse, ehuru *matematik* var mitt huvudämne, inte på grund av trägna studier, utan på grund av ett medfött intresse, i synerhet för geometri, märkte jag bland mina skolkamrater, och jag har också riktigt hört talas därom, att matematik är det ämne, där begåvningarna äro mest olika. Det finns en mängd elever, som ha särskilt svårt just för matematik. Vi kunna erinra oss ett gammalt exempel ur den matematiska undervisningen: om fem honor värpa åtta ägg på tre dagar, hur många ägg värper då $1\frac{1}{2}$ höna på 3 sekunder? Ungefär så eller lika opraktiska för barnen äro de flesta aritmetiska problem, som uppställas i skolorna, och det tycker naturligtvis barnen är så kolossalt korkat. Men statsmakten och lärarna i matematik tycka, att det medför en skarp träning för hjärnorna — de där stackars barnhjärnorna, som borde kunna få matas med annan andlig spis än sådana ansträngningar över hövan. Därför är det för väl, att matematikundervisningen blivit begränsad i *skolorna* och jag önskar, att den blir det så mycket som möjligt.

Nu har den föregående ärade talaren, professor Forssell, naturligtvis talat för sitt ämbetsverk Tekniska högskolan, som är till för att upptäcka maskiner och göra människan till en maskin, vilket också är mycket viktigt — det är inte någon anmärkning emot det yrke, som professorn har valt. Men vad är det för mening i det exempel, som han tagit, att här skall i skolan *alla* gossar

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
och *alla* flickor uppfostras att sätta i sin stackars hjärna en del invecklad matematik, som de svårigen förstå och innerligt hata, bara därför att *några* av dem kanske komma att övergå till Tekniska högskolan. Det är väl rationellare, att specialiseringarna läggas till specialanstalterna samt att den s. k. allmänbildningen blir verklig allmänbildning och därvid lägges mera an även på fysisk fostran och karaktärsdanning och inte bara på detta eviga plugg i skolan och hemma, som dessutom inte alls håller sig inom åtta timmars normalarbetsdagen. Med detta späda material arbetar man på detta sätt i all synnerhet i de farligaste åldrarna. Man överanstränger barnen. Deras själsförmögenheter taga ganska stor skada för framtiden. Överhuvud taget det där att på skolan lägga en fackundervisning, som inte blir till någon nytta annat än för ett fåtal av eleverna, kan inte vara ett skolsystem, som är försvarligt. Därför bör reformen gå ut på att skilja det ena ifrån det andra. I det avseendet tycker jag, att ecklesiastikministern följt de intentioner, som jag sålunda på grund av erfarenheter tillägnat mig.

Men nu komma vi till *språken* och då är jag inne på ecklesiastikministerns mammas gata. Engberg lär vid universitetet studerat franska, engelska och tyska, och dessa språk lär han tala ganska bra och bäst franska. Då tycker han, att dessa språk äro det väsentliga. Men han har också reella hållpunkter, nämligen att det just är dessa språk, som äro privilegierade, så att om man skall ha någon nytta av att lära sig främmande språk, får man det mest genom att lära sig franska, engelska eller tyska och helst alla tre. Då tycker jag, att det är rim och reson i Engbergs demokrati, att det franska språket, som dessutom fortfarande är det diplomatiska världsspråket, inte skall åsidosättas för de två andra språkkamraterna utan få precis samma ställning som dem.

Ecklesiastikministern lade emellertid även den synpunkten på ämnet, att franska språket var det, som mest imiterade det latinska språket. Det är väl dock, tycker jag, ganska klen med den saken. Då är väl spanska språket ett både enklare och redigare latininställt språk, som dessutom talas som modersmål av många fler människor än franskan. Men spanskan är ju icke privilegierat, och man kan då förstå, att en minister inte kan överge privilegierna, utan måste slå vakt om dem.

I vår tid väntar emellertid världen på någon omvälvning. Vi kunna inte längre ha det på det gamla sättet, och vad är det då för mening att gå och påta ideligen och uteslutande med de där gamla inkrånglade nationalspråken? Det finns väl ändå i fridens namn något som kallas eller bör kallas för *världsproblemets språkfråga*. Herr Engberg replikerade mig, då jag nyss begärde ordet: »Jaså Lindhagen kommer att tala för esperanto!» Men, Engberg, varför inte lika gärna det länge sedan avlidna volapyk, som Engberg år 1921, olärd som han är i världsspråksfrågan, trodde i andra kammaren vara aktuellt? Nu kommer jag att vara ganska partisk, ty jag har här en gås oplockad med den nuvarande ecklesiastikministern.

År 1921 hade vi i första kammaren, liksom så många andra gånger, uppe frågan om världsproblemets språkfråga såsom en av de viktigaste för att ej säga den viktigaste av fredsfrågorna för vår tid. Vi hade fått en avsevärd majoritet i första kammaren för frågan. Sedan gick den till andra kammaren, vars tillfälliga utskott enhälligt tillstyrkte den av första kammaren beslutade hänvändelsen till regeringen om övervägande av denna sak. Äntligen således utsikt till en officiell framfärd för världsproblemets språkfråga!

Då lär Engberg ha suttit nere i riksdagsrestauranten och sagt: »Nu ska vi gå upp och slå ihjäl Lindhagens motion!» Jag tittade in i andra kamma-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
 ren strax före den debatten, och fick bevittna, att Engberg och överståthållare Hederstierna stodo med huvudena ihop i någon slags konspiration sins emellan. Jag måste just då avlägsna mig, men sedan fick jag höra, att Engberg och Hederstierna lagt in hela sin själ i att slå ihjäl varje övervägande av världsproblemets språkfråga såsom någon viktig angelägenhet. Det blev ock majoritet i andra kammaren för avslag, då så stor oenighet yppat sig om saken.

Det finns språklärare, som ha en annan uppfattning än Engberg, vilka också studerat just franska, engelska och tyska och som ha sin undervisning förlagd till dessa ämnen. Bland dessa lärare äro två rektorer vid två framtående skolor, vilka ha den uppfattningen, att det är just världsspråket, som de trots sin undervisning i de tre privilegierade språken, förtryckarspråken gentemot alla andra språkfamiljer, anse vara tidens viktigaste språkproblem, det som värdigast bör upptagas till nationellt och internationellt avgörande. Således också av en demokratisk regering och i all synnerhet av en socialdemokratisk regering, som ju skall förverkliga de där orden: »Proletärer i alla länder, förenen eder.» Det kunna de senare och överhuvud taget människorna i gemen aldrig göra, förrän de få ett världsspråk som är neutralt, logiskt byggt och lättlärt och som inläres i alla världens skolor.

Den ene av de nyssnämnda rektorerna är rektorn vid Djursholms läroverk, Söderbergh. Han är en ivrig anhängare av världsspråket, och han förklarade i ett föredrag, med anledning av att jag framfört formuleringen världsproblemets språkfråga i en motion, att just detta träffade prick. Den andre är rektorn vid Beskowska skolan i Stockholm, Sam. Jansson. Han ägnar sig också samtidigt med sin undervisning i de privilegierade nationalspråken med liv och själ åt världsproblemets språkfråga.

När skola vi få en regering och när skola vi få en ecklesiastikminister, som tar upp en sådan sak och inte småplottrar med alla dessa krångliga nationalspråk, som undertrycka skolbarnen och folken, som gör det omöjligt för dem att komma över gränserna och som aldrig kan leda till annat än att upprätthålla nationalitetsstriderna. Ty man skiljer nu de olika nationaliteterna efter de olika nationalspråk, som de tala, och man tager inte blodprov på varje individ för att undersöka hur det förhåller sig med hans härstamning i ras.

Herr talman! Jag har således med dessa ord velat framföra två önskemål från skolornas elevers och dessas föräldrars synpunkt, önskemål som jag själv vet äro berättigade. Det finns väl ingenting, som gör, att barnen så hata skolan och anse det vara så förtjusande att få lämna skolbänken, som en för barn orimlig matematisk akrobatik och det outhärdliga, hopplösa plagget i tysk, engelsk och fransk grammatika och deras skillnader i skrift och uttal, utan att de egentligen lära sig någonting.

Jag har naturligtvis, herr talman, intet yrkande att framställa. Allra minst skulle det falla mig in att yrka bifall till vare sig utskottets eller reservanternas förslag.

Herr Thelin: Herr talman! Herr statsrådet Engberg ironiserade över sakkunskapen i andra avdelningen i statsutskottet — över skollärarysdomen. Han berömde sig av att inte höra till fuxarnas skara. Herr statsrådet borde emellertid ha varit en smula försiktigare, tycker jag, ty när ett statsråd på egen hand griper in i en så invecklad fråga som den, som berör läroverksorganisationen, dess tim- och kursplaner, är det minsta man kan begära just det, att han med anledning av sin tidigare verksamhet är sakkunnig på området. Att herr statsrådet inte är det i denna fråga det framgår just därav, att han

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
vidtager åtgärder, ägnade att motverka hans egna avsikter. Det är inte ofta, som jag här i kammaren haft nöjet att instämma med herr Wilhelm Björck, men denne hade otvivelaktigt rätt däri, att man på mycket goda grunder kan befara, att den nya läroverksreformen är utformad på ett sätt, som motverkar själva huvudsyftet med densamma. Får grekiskan sin ställning ytterligare försvagad, kommer reallinjen att föredragas framför latinlinjen, kommer hälften eller kanske mer än hälften av lärjungarna att bli enspråkiga, då må herr statsrådets syften både subjektivt sett, som ingen betvivlar, och objektivt sett vara än så förträffliga, men då visar i alla fall det hela, att det är en brist på sakkunskap, som präglar anordningen och äventyrar det goda syftet.

Herr statsrådet ironiserade för övrigt också över mitt intresse för reallinjen och den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen, men jag tillåter mig att hysa ett sådant intresse. Jag har i över trettio år varit lärare vid läroverk, och jag har ett intresse för samtliga de discipliner, som förekomma vid läroverken. Det synes mig i stället, att herr statsrådets uppfattning saknar stöd i gamla humanistiska tankegångar och traditioner. Dessa ha, såvitt jag vet, aldrig velat göra gällande, att gymnasierna icke böra ha en klart matematisk-naturvetenskaplig linje jämte den humanistiska. Humanisterna ha icke på något sätt velat försvaga eller förfuska denna linje, även om de velat ha en förstärkning av de humanistiska ämnenas ställning i allmänhet och i synnerhet på den humanistiska linjen. Den rätta humanistiska principen är här, att de båda linjernas särkaraktär upprätthålles och stärkes, icke utplånas.

För övrigt kan jag icke uraktlåta att påtala en egendomlig inkonsekvens i herr statsrådets ståndpunkt. Herr statsrådet vill stärka modersmålets ställning, och det syftet har också min fulla anslutning. Men han genomför en reform av den beskaffenheten, att han sedan måste anmoda skolöverstyrelsen att se till, att lärare i matematik och fysik i behövlig utsträckning få undervisa i modersmålet. När man kritiserar de utbildade modersmållärares undervisning och faller sådana omdömen om denna, som herr statsrådet har gjort, undrar jag, om herr statsrådet är på riktigt säker sida, när han tror, att modersmålsämnet stärkes genom att lärare i matematik och fysik hänvisas till att undervisa i detta ämne. Herr statsrådet är en mycket skicklig man, och hans anförande var mycket skickligt lagt. Det var verkligen roligt att lyssna till det, och jag delar en hel del av de syften och önskemål, som han framförde i sitt anförande. Men den verkliga skickligheten och sakkunskapen visa sig först däri, att man förmår genomföra sina avsikter. För min del befara jag, att den nya läroverksstadgan kommer att utgöra en synnerligen svag grund för att tillerkänna statsrådet en dylik skicklighet och sakkunskap.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag skall inte besvåra kammaren med att gå in på något större antal detaljer i denna sak. Det är jag inte alls kompetent till heller, eftersom jag inte är skollärare, men jag skall be att få tala om några nog så viktiga detaljer, som jag har erfarenhet om i egenskap av universitetslärare.

Det gäller den bristfälliga språkutbildning, som vi hittills ha haft i skolorna. Jag vet inte, om den förbättring, som nu avses med statsrådets nya anordning, också kommer de blivande läkarna till godo. Men om det icke skulle vara fallet, hoppas jag, att man mycket snart kan arrangera det så, att den också kommer dem till godo. Jag anser den stärkta ställning, som franskan får genom den nya ordningen, vara av en utomordentligt stor betydelse för den studerande ungdomen vid universiteten. I varje fall är för den ungdom, om vilken jag har en tjuguarig erfarenhet som professor, en bättre utbildning

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
i franska synnerligen önskvärd. Universitetsungdomen har på senare tid varit komplett okunnig, kan man säga, såväl i franska som också i engelska, och en stor del av studenterna äro icke kapabla att tillgodogöra sig en framställning på franska eller engelska språket. Man säger, att det inte spelar så stor roll, därför att de läsa nästan all sin facklitteratur på tyska. Ja, det göra de, men de göra det, därför att de inte *kunna* något annat språk och inte därför att det inte skulle finnas en utomordentligt viktig facklitteratur på engelska och franska språken, som de borde läsa. Om jag tänker på de medicinska disciplinerna, kan man säga, att det är den anglosaxiska medicinen som dominerar, och icke den tyska.

Oavsett nu dessa praktiska synpunkter finner jag det liksom statsrådet Engberg av utomordentlig allmänkulturell betydelse, att den ungdom, som går ut från våra läroverk, har de nycklar till fortsatt inträngande i kulturen, som en tillräcklig språkutbildning utgör. Vår universitetsungdom har under den senaste mansåldern varit otillbörligt ensidigt orienterad åt den tyska kulturen, en ensidighet, som icke alls rättfärdigas av någon dominerande betydelse hos denna kultur.

Det har klagats här under debatten och, som även jag tycker, med rätta, över att med denna nya anordning viktiga naturvetenskapliga ämnen blivit tillbakaträngda. Jag anser också, att detta är en svaghet hos den reform, som nu skall genomföras. Men jag undrar, om det inte kan finnas vissa möjligheter att åtminstone minska den olägenheten med reformen. Jag tänker då på tyskan. Efter min mening har tyskan hittills haft och kommer även efter den nya ordningen att få behålla alldeles för mycket utrymme. Statsrådet Engberg sade, att någon begränsning av timantalet för tyskan knappast är gjord efter den nya ordningen. Jag har från mina lärjungar den erfarenheten, att de kunna mycket mer tyska än som egentligen skulle vara verkligt nödvändigt för dem, ty vad som är nödvändigt är ju, att de skola kunna tillgodogöra sig den tyska litteratur, som de behöva för sina studier. Tyskan har ju inte på långt när så stor praktisk betydelse som engelskan och inte på långt när så stor allmän kulturell betydelse som franskan. Sin väsentligaste praktiska betydelse har tyskan för det fåtal svenskar, som resa utanför landet. En stor del av dem komma ju inte längre än till Tyskland, och det kan ju vara fördelaktigt för dessa att kunna tyska. Vidare kan kunskap i tyska ha en viss praktisk betydelse inom landet för att kunna reda sig med tyska turister, som här äro särskilt många till antalet, med tyska handelsresande o. s. v. samt vid bedrivande av vetenskapliga detaljstudier. Men för praktisk verksamhet i främmande land, för svenskarnas praktiska utbildning till för vårt land så utomordentligt viktiga arbeten i främmande länder samt för allmänbildningen ha engelskan och franskan en vida större betydelse. Tyskan borde därför enligt min mening nedskäras. Då jag gick i skolan, läste vi inte någon tyska alls i de båda översta klasserna, men vi kunde fullkomligt tillräckligt med tyska, då vi togo studentexamen. Vi kunde mer tyska än vi behövde också på den tiden.

Jag skulle därför för min del som en fortsättning på och en förbättring av den nu gjorda reformen vilja rekommendera, att läsningen av tyska minskades på ett lämpligt sätt samt att det timantal, som man därigenom finge ledigt, användes för de naturvetenskapliga ämnen, som nu kanske alltför mycket ha behövt nedskäras genom den nya ordningen.

Herr Bergman: Herr talman! Det har diskuterats så länge i denna fråga, att det kan vara på tiden att sluta. Jag skall icke heller förlänga debatten med mer än några få ord.

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

Situationen är ganska besynnerlig. Här föreligga två yrkanden. Bägge gå ut på att avslå det begärda anslaget. Bägge gå ut på att avslå den föreslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t i en viss angelägenhet. Vad diskuteras det då om? Bägge de förslag, som det nu gäller äro ju i de båda yrkandena avstyrkta. Det kunde väl då vara nog med att helt enkelt besluta att i översenstämmelse med de enhälliga yrkandena avslå den väckta motionen. Och varför ej stryka all motivering? Det vore enligt min mening det förnuftigaste, så mycket hellre som det enhälliga avslaget ju icke kan framkalla någon skrivelse till Kungl. Maj:t. Det har, för att citera ett tyskt ordstäv, blivit »viel Geschrei und wenig Wille» av denna diskussion, låt vara att den må ha gjort någon nytta genom att under densamma fått uttalas ett och annat, som av dem, som ha med saken att göra, kan tagas ad notam för framtiden. Jag vill därför icke säga, att det varit någon olycka, att diskussionen ägt rum. Det är endast beklagligt, att den behövt taga så lång tid och inträffa på en så sen tidpunkt, då alla vänta på att det skall bli slut icke blott för dagen, utan med hela riksdagssessionen.

Med avseende på vad som här förekommit från Kungl. Maj:ts sida vill jag endast tillägga, att jag såsom gammal humanist naturligtvis finner det mycket sympatiskt, att de humanistiska studierna uppmuntras. Jag finner detta vara en stor förtjänst i den åtgärd, som vidtagits, och jag väntar icke de olyckliga följder därav, som från många håll förutspåtts, då det påståtts, att det skall bli så förskräckligt besvärligt att gå på den nya latinlinjen, emedan två så svåra ämnen som latin och franska bli obligatoriska. Därvid förbiser man, att dessa bägge sinsemellan nära besläktade språk, moder- och dotterspråket, ömsesidigt hjälpa varandra i synnerligen hög grad. Jag tror därför, att man överdriver, när man här talar om en oerhörd svårighet. Men å andra sidan är det riktigt, att reallinjen har blivit oproportionerligt lätt, genom att matematiken i så väsentlig grad har inskränkts där och språkstudierna i regeln inskränkas till att omfatta den lätta engelskan. Den faran kan uppstå, att man kastar sig på den sålunda starkt underlättade reallinjen, så att därigenom den humanistiska bildningen kommer att försvagas. I detta avseende kan det möjligen föreligga en viss vansklighet. Jag tror dock icke, att den är så stor, som man gjort gällande, men det får framtiden utvisa. På begåvningarna torde den nya latinlinjen utöva dragningskraft.

Att nu företaga en omedelbar ändring i en stadga som så nyligen utfärdats kan icke vara lämpligt. Man får se hur den verkar. Få pessimisterna rätt, blir det naturligtvis snart nog tid att taga en ändring i övervägande. För min del skulle jag önskat, att man gjort övergången till den nya anordningen mjukare, så att de som redan hade börjat på gymnasiet enligt 1928 års skolstadga hade fått fortsätta utan något ingrepp vad dem beträffar i det nuvarande gymnasiets ordning. Då hade det också blivit bättre rådrum att åstadkomma de övergångsanordningar, som varit önskvärda och som nu icke torde ha genomförts på fullt tillfredsställande sätt. Och framförallt hade det varit önskvärt, att reallinjen hade fått behålla en väsentlig del av sin matematik, ty man är ju på sakkunnigt håll ganska ense om att en grundlig matematisk träning behöves på de flesta av de levnadsbanor, för vilka reallinjen är avsedd att förbereda.

Jag vill icke förlänga diskussionen vidare utan ber endast att till dem som anse att tyskan blivit missgynnad få säga, att man nog icke behöver bekymra sig för detta språk, som ju läses från första klassen i skolorna och i alla fall läses mer än andra språk. I det avseendet instämmer jag med den siste ärade talaren, men jag kan icke instämma med honom däri, att undervisningen i tyska borde ytterligare inskränkas utöver vad som skett genom den nu debat-

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
terade förordningen. Jag vill endast framhålla, att man icke behöver befara, att elevernas kunskap i tyska på något farligt sätt förminskas, därigenom att man nu framhäver franskan på gymnasiet, då ju tyskan i tillräcklig grad redan förut är inlärd. Bristen i fråga om franskan var en av de stora svagheter i vår hittillsvarande skolutbildning på det högre stadiet, och det synes mig vara en verklig vinst, att man sökt råda bot på denna brist. Det har i många hänseenden visat sig, hur riskabelt det varit för vår kultur att isoleras från den romanska bildningen, såsom under de senare åren ägt rum. På denna punkt kan jag alltså endast gratulera den nuvarande ecklesiastikministern till att ha gjort en god gärning.

Jag tillåter mig som sagt att föreslå, att den föreliggande motionen avslås utan särskild motivering.

Herr Björkman: Herr talman! Jag hade tänkt, att under debatten någon talare allvarligt skulle fästa sig vid det anförande, som hölls av den ärade talaren på Upplandsbänken, vilken talare, såvitt jag kunde uppfatta, slutade sitt yttrande med ett yrkande, att med godkännande av utskottets yttrande kammaren skulle lägga utlåtandet till handlingarna. En talare nyss sade visserligen, att han fann det synnerligen tacknämligt, att vi här fingo diskutera detta ämne, och han sade, att det var naturligt, att vi oavsett grundlagarna med sunnda förnufts rätt diskuterade frågan. Jag för min del vill säga, att det är både med sunnda förnufts och med grundlagarnas rätt, som vi nu diskutera frågan. Den ärade talaren på Upplandsbänken hade lagt sitt yttrande så, att den remiss, som har skett, enligt hans åsikt icke var riktig, och han motiverade detta uttryckligen. Jag anser — och min mening delas säkerligen av många — att en diskussion i den fråga, som den ärade talaren framkastade, borde vara avklippt i och med att remissen till utskottet från denna kammare har ägt rum. I och med att remissen har ägt rum, har utskottet såsom skett nödvändigt måst upptaga frågan. Utskottet har yttrat sig i frågan och det tillkommer sedermera kammaren att fatta beslut. Grundlagen säger, att då en fråga sista gången förekommer, skall den till avgörande företagas. Jag kan icke tänka mig annat än att ett avgörande måste ske i form av ett positivt beslut. Det går icke att endast lägga utlåtandet till handlingarna i detta fall, utan det fordras absolut, att vi fatta ett beslut, och jag ber för min del att få yrka att ett positivt beslut fattas, oavsett vad den ärade talaren på Upplandsbänken har sagt och yrkat.

I herr Björkmans yttrande instämde herr von Geijer.

Herr statsrådet Engberg: Herr talman! Det kanske är ursäktligt, om jag tar till orda än en gång för att bemöta en anklagelse, som figurerat i olika sammanhang i debatten. Det har sagts, att jag har vidtagit dessa åtgärder utan att ha nödig sakkunskap till stöd för desamma. Hur förhåller det sig härmed, herr talman? Här har arbetat en sakkunnigkommitté, inneslutande bl. a. herr Wilhelm Björek, och denna sakkunnigkommitté har överlämnat resultatet av sina undersökningar till mig. Jag remitterade ut det i vanlig ordning. Redan kommittén hade berett läroverken tillfälle att uttala sig, och samma möjlighet bereddes läroverken vid den remiss, som gjordes från Kungl. Maj:t till skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen tittade på resultatet av kommitténs arbete, fann det i stort sett vara ganska gott, som det heter, och så fick jag tillbaka det hela. Jag hade då med ledning av kommitténs arbete själv under tiden sysslat med frågan.

Vad är det, herr talman, man begär? Jo, man begär att sakkunnigdelegationen skall vara sakrosankt och att skolöverstyrelsen skall vara lika sakrosankt i sitt utlåtande. Med all respekt för kommittén och med all respekt

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

för skolöverstyrelsen hoppas jag, herr talman, att den dag icke skall komma i vårt land, då Kungl. Maj:t bara bockar och accepterar, blundar och sväljer — som när man tar in ricinolja — vad sakkunnigdelegationer eller ämbetsverk behåga föreslå. Jag sitter inte på min post, herr talman, för att vara en expedit. Jag sitter på min post för att, sedan jag inhämtat sakkunniga personers yttranden, också använda mitt eget bondförstånd för att undersöka, huruvida och i vad mån dessa undersökningar och utlåtanden äro sådana, att jag har anledning att acceptera dem eller icke. Hade jag, mina herrar, blundat och svalt, skulle jag i dagens debatt ha mottagit komplimanger av herr Wilhelm Björck, och jag skulle ha mottagit komplimanger av den ärade motionären o. s. v. Det roade mig mera att i stället för att mottaga komplimanger från de hållen vara tillfreds med mitt eget samvete och min egen övertygelse. Jag bearbetade denna sak så gott jag kunde, och när jag kom fram till de resultat, till vilka jag så småningom kunde fram, var det sannerligen icke med undanskjutande av sakkunniga synpunkter. Tvärtom!

Vad vore det för rim och reson, om vi i dessa skolfrågor skulle förklara, att de resultat, till vilka en tillsatt kommitté och skolöverstyrelsen komma, a priori äro det sista ordet. Jag vill tillägga, herr talman — det kanske låter som en hädelse i mångas öron, men jag står fast vid det — att just på det pedagogiska området är det enligt min tanke till välsignelse, om den stora allmänhetens synpunkter och inte bara de s. k. fackmännens få komma till torgs mera än vad som hittills har skett. All respekt för fackmannen och hans gärning, men sunda förnuftet säger, att den som i den egenskapen sitter och sysslar med en sak har mycket lätt att stänga sitt fönster ut mot de vidder, där livet självt pulserar. Det är vad som har skett även i detta fall. De åtgärder jag har vidtagit, herr talman, har jag vidtagit både under känning med sakkunskapen och i överensstämmelse med vad mitt eget förstånd har sagt mig.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den ärade talaren på Östgötabanken ansåg, att det i föreliggande fråga vore nödvändigt att komma till ett bestämt beslut, positivt eller negativt, men att man icke kunde lägga utskottets betänkande till handlingarna. Jag skall naturligtvis icke upptaga tiden med att upprepa, vad jag förut har sagt. Det står i protokollet, och det kan ju vem som helst läsa. Jag tror att det var klart nog som det framställdes. Det förvånar mig emellertid icke alls, att det nämnda yrkandet kommit från den ärade talaren. Om man är övertygad om att motionen är grundlagsenligt väckt och att remissen är grundlagsenlig, ger det sig av sig självt, att man måste komma till det resultat, som han har kommit till, eller att det bör fattas ett beslut. Den saken förefaller mig vara ganska klar och naturlig, och det vore ganska orimligt att begära någonting annat.

Men om den ärade talaren begär, att därför att remissen skett, man icke skulle kunna påtala detta, ehuru grundlagen klart säger, att man får tala om lagligheten av allt som tilldrager sig i kammaren, tror jag att han skjuter en smula över målet. När remissfrågan var före, kunde man ha gjort ett yrkande om remissvägran. Jag var vid det tillfället icke närvarande i kammaren, och det avsiktligt, därför att frågan hade kommit i andra kammaren i ett visst läge, och när sedan remissfrågan kom upp här — eller rättare sagt, då man visste hur läget var i andra kammaren, kunde det ju väl tänkas, att saken komme att hänskjutas till konstitutionsutskottet, och då jag har äran att vid detta års riksdag vara nämnda utskotts ordförande, ville jag icke vid ifrågavarande debatt i förväg uttala någon mening till protokollet. På grund

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)
därav kunde jag icke göra något yrkande. Men då jag i dag har att taga ställning till statsutskottets betänkande, kan jag naturligtvis icke av den omständigheten, att kammaren — enligt mitt förmenande — handlat grundlagsstridigt, då den remitterade motionen, vara nödd och tvungen att yrka på ett beslut, vare sig positivt eller negativt, i den föreliggande frågan, utan då, såsom jag visat — och det har icke heller blivit bestritt — utskottets betänkande i grund och botten är en anmälan om att utskottet icke vill begagna sin initiativrätt oberoende av varje inträffad händelse, fastän utlåtandet måste ha formen av ett yttrande över den remitterade motionen, av det skäl som den ärade talaren angav och som jag tidigare anfört, nämligen att utskottet varit skyldigt att yttra sig över denna, tror jag mig ha träffat andemeningen i detta utskottsbetänkande, såsom det föreligger, genom att yrka bifall till utskottets betänkande på det sätt, att detsamma i enlighet med andemeningen i dess eget innehåll lägges till handlingarna.

Jag vill emellertid nämna, att då man icke vägrat remiss utan gjort remiss, skulle det icke alls förvåna mig, om herr talmannen icke upptager mitt yrkande till proposition. Det är givet att när kammaren — enligt mitt förmenande, jag upprepar det — grundlagsstridigt remitterat motionen, får den taga konsekvensen därav. Konsekvensen är naturligtvis att vägra proposition på ett yrkande om grundlagsenlig behandling. Detta är självklart, och därför har jag i mitt första anförande tillåtit mig att säga, att jag hoppades, att herr talmannen, då han överlämnat åt kammaren, såsom ju faktiskt skedde, att taga initiativet till en icke-remiss, han i denna punkt möjligen skulle ställa sig neutral och således även upptaga mitt yrkande. Men det är *en* sak att uttala en sådan förhoppning och en annan sak, huruvida talmannen i denna punkt verkligen ställer sig neutral eller icke. Huruvida herr talmannen kommer att vägra proposition eller icke på mitt yrkande, beror på den ståndpunkt han själv intager till den remiss, som har skett från kammarens sida. Jag har självfallet icke ett spår att invända, om talmannen vägrar proposition på mitt yrkande, därest han anser, att remissen varit grundlagsenlig. Jag som anser remissen vara grundlagsstridig kan icke framställa något annat yrkande än jag gjort.

Herr Björkman: Herr talman! Den siste ärade talaren sade, att han fann det fullt naturligt, om hans yrkande icke kunde tagas under proposition. Jag hade funnit det lika naturligt, om han ansett, att han icke bort upptaga någon diskussion om frågan, huruvida det varit grundlagsenligt eller icke att remittera motionen till utskottet.

Herr Reuterskiöld: Jag tror att jag inte upptagit den diskussionen, utan jag har motiverat, varför jag i den punkt, där jag här har att avge ett votum, måste göra det på det sätt, jag gör.

Herr Thelin: Herr talman! Jag tror herr Reuterskiöld gjorde sig skyldig till ett minnesfel, när herr Reuterskiöld yttrade, att denna motion först behandlades i andra kammaren och först senare i första kammaren. Det förhåller sig i stället så, att motionen först remitterades här i denna kammare och först några minuter senare togs upp till behandling i andra kammaren.

Herr Reuterskiöld: Jag tillät mig just att, därför att jag gjort det minnesfelet, själv i mitt anförande rätta det så, att jag sade, att det var redan känt, att i andra kammaren det skulle bli på det viset.

Om uppskov med genomförandet av den nya läroverksstadgan m. m. (Forts.)

Herr **talmannen** anförde: Under överläggningen har av herr Reuterskiöld framställts ett yrkande av innehåll, att kammaren måtte på det sätt bifalla utskottets hemställan, att utskottets förevarande utlåtande läggas till handlin-garna.

Med anledning härav vill jag framhålla, att statsutskottet i detta utlåtande avgivit yttrande och förslag i anledning av en, enligt min mening, i grundlags-enlig ordning väckt och remitterad motion. Enligt § 59 R. O. skall saken nu företagas till *avgörande*.

Då enligt mitt förmenande ett bifall till herr Reuterskiölds yrkande icke skulle innebära ett sådant *avgörande* av saken, som avses i nämnda paragraf av riksdagsordningen, anser jag mig grundlagsenligt förhindrad att framställa proposition på bifall till herr Reuterskiölds ifrågavarande yrkande.

Sedan överläggningen härefter förklarats slutad, yttrade herr talmannen, att av de därunder gjorda yrkandena kvarstode följande: 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkän-nande av utskottets motivering; 2:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med uteslutande av motiveringen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med god-kännande av motiveringen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Thelin* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontrapro-position därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkan-det, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröst-ningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 123 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motive-ring, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr **Reuterskiöld** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att mot det fattade beslutet få till protokollet anföra min reservation, då beslutet enligt mitt förmenande icke i grundlagsenlig ordning tillkommit.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åt-tonde huvudtiteln, punkten 268, gjorda framställning angående provisorisk av-löningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.; samt

Första kammarens protokoll 1933. Nr 44.

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om det ordinarie anslaget till Kungl. operan jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ordet lämnades på begäran till herr **Lindhagen**, som anförde: Jag ber att få anmäla, att vi här uppe på grund av det oerhörda sorlet i kammaren icke höra vad herr talmannen föredrar och vad som läses upp.

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 126, angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet icke vidare måtte beviljas.

I en inom andra kammaren av herr *A. Hansson* i Rubbestad m. fl. väckt motion (II: 117) hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet icke vidare måtte beviljas.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr Hanssons i Rubbestad m. fl. berörda motion (II: 117), i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under övervägande frågan om en begränsning i allmänhet av de anslag av lotterimedel, som beviljades olika teaterföretag.

Reservation hade anförts av herrar *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Anderson* i Råstock och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att herr Hanssons i Rubbestad m. fl. berörda motion (II: 117) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! I det nyss behandlade ärendet hade en motionär yrkat, att riksdagen måtte avslå det anförda anslaget till Kungl. Operan, och statsutskottet hade på detta förslag yrkat avslag, vilket ju också blev riksdagens beslut. I detta ärende har samma motionär yrkat, att bidrag av lotterimedel för teaterverksamhet icke vidare beviljas. Detta gäller givetvis alla teatrar, såväl de privata som de andra, men statsutskottet har uteslutit ur den behandlingen Dramatiska teatern, för vilken riksdagen helt nyligen har fattat ett beslut att begränsa anslaget till högst 300,000 kronor. Nu kan man ju fråga sig, vad Operan beträffar: hur kan det vara här, men statsutskottet tar upp saken och fattar ett nytt beslut, ehuru riksdagen nyligen i samband med Dramaten fattat ett beslut härom. Det förekommer mycket sällan i riksdagen, att samma riksdag beslutar om samma sak ett par gånger. Här är emellertid ett tillfälle, då man tycks vara beredd att göra det. Det har hänt tidigare, men då har det varit oavsiktligt och på grund av misstag. Det har hänt, att en sak blivit remitterad till två utskott. Det ena har behandlat saken vid ett tillfälle, det andra vid ett annat. Jag har själv väckt en motion, som en gång fick en dylik handläggning två gånger. Men har man nu i detta fall inte ansett sig kunna ta upp frågan om Dramatiska teatern; hur är det då möjligt att taga upp frågan om Kungl. Operan? I den berättelse, som statsrevisorerna avgivit, ha de rörande Dramaten uttalat önskvärdheten av att vissa besparingar skulle göras, och, som jag nyss nämnde, riksdagen har besvarat den frågan enligt statsutskottets förslag med att anslaget för framtiden skall begränsas. Men hur står det då till med Operan i detta fall? Vad säga

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)
statsrevisorerna om Kungl. Operan? De säga på ett ställe i berättelsen: »Den rådande ekonomiska krisen påkallar dock med nödvändighet utomordentliga åtgärder för nedskärning av utgifter av varje slag, och Kungl. teatern kan ej undgå att i likhet med alla andra företag, såväl allmänna som enskilda, anpassa sig efter de förändrade förhållanden, som mer än eljest fordra sträng sparsamhet.» Och när så revisorerna komma litet längre ned i berättelsen, anvisa de vissa utvägar för att nå en sådan besparing. De säga då: »I sådant hänseende hava revisorerna förut i främsta rummet framhållit nödvändigheten av en lönereducering.»

Vad säger nu statsutskottet och efter statsutskottet riksdagen på den punkten? Jo, rörande Dramaten har jag nyss antytt det beslut, som fattades, men rörande Kungl. Operan säger statsutskottet — och det är antaget av riksdagen —: »Vidkommande härefter de av revisorerna riktade anmärkningarna mot Kungl. teaterns (Operans) verksamhet föranleda desamma icke till något särskilt uttalande från utskottets sida.»

Alltså har riksdagen redan fattat beslut rörande såväl Dramatiska teatern som Kungl. Operan, men ändå kommer man här och gör ett allmänt yrkande, som inte allenast avser de privata teatrarna utan även Operan. Man höjer pek-fingret mot ecklesiastikministern, för att han skall försöka nedbringa anslagen till vad som kan vara i överensstämmelse med god sparsamhet. I och för sig har jag naturligtvis ingenting mot god sparsamhet. Tvärtom. Men, jag har med min reservation velat varna för, att riksdagen ånyo skulle behandla en sak, som riksdagen redan icke funnit anledning uttala sig om. Jag förmodar, att statsutskottet var lika vaket, då det behandlade statsrevisorernas berättelse, som det sedan har blivit, då det har gällt att behandla herr Hanssons i Rubbestad motion. Jag antar nämligen, att man var lika vaken, men även om så inte var fallet, förefaller det vara ytterst betänkligt om riksdagen nu skulle följa utskottet i att göra ett nytt beslut rörande denna sak, som redan tidigare är avgjord.

Vad vidare sedan beträffar de privata teatrarna, förefaller det mig också vara onödigt, att man här höjer pek-fingret för Kungl. Maj:t. Riksdagen har upprepade gånger haft tillfälle att behandla frågan, om Kungl. Maj:t skall fördela lotterimedlen eller riksdagen skall taga hand därom, och riksdagen har beslutat att med fullt förtroende överlämna det uppdraget åt Kungl. Maj:t. Skall man i detta fall börja göra inskränkningar, så förstår ju kammaren, att man därmed går in på det område, som riksdagen redan givit åt Kungl. Maj:t.

Jag vill för övrigt också framföra ytterligare en omständighet, som bör göra, att kammaren icke nu bör fatta beslut i överensstämmelse med vad statsutskottet föreslår. Det är tillsatt en kommitté, som har i uppdrag att utreda teaterfrågorna i hela deras vidd. Det förefaller mig som om det vore tillräckligt med detta och att man i avvaktan på vad den kommittén kan komma med bör avslå vad statsutskottet föreslagit.

Herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtan-det av mig m. fl. fogade reservationen.

Herr Akerberg: Herr talman! Jag skulle kunna instämma med den föregående talaren, men då mina invändningar mot statsutskottets utlåtande ligga på ett något annat plan, skall be att få yttra endast ett par ord.

Det skulle kunna tyckas, att detta förslag är bara en konsekvens av det föregående av statsutskottet avgivna förslaget, att anslaget till Dramaten skulle begränsas till visst belopp. Man måste ju fråga sig, varför man skulle kasta sig över Dramaten och inte också begära begränsning för andra teatrar. Detta har utskottet gjort här, och utlåtan-det innebär i så måtto ett framsteg, att stats-

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)

utskottet inte har satt fingret på något visst belopp, som det i sin outgrundliga vishet förklarat vara det rätta, men i alla fall tycker jag att förslaget är ganska underligt. Utskottet hemställer, att Kungl. Maj:t skulle rekommenderas taga under övervägande frågan om en begränsning i allmänhet av anslagen av lotterimedel, som beviljas olika teaterföretag. Det är ju så, att Kungl. Maj:t prövar eljest alla ansökningar om anslag av lotterimedel. Man måste fråga sig, varför statsutskottet skall vara så angeläget, att Kungl. Maj:t skall iakttaga begränsningens svåra konst i fråga om anslag till teatern. Varför inte lika gärna även till andra ändamål? Man frågar sig, om detta är uttryck för statsutskottets alldeles speciella kulturintresse. Ja, man frågar, men jag är i min ringa mån inte kapabel att ge något svar. Utskottet säger kanske, att i dessa svåra ekonomiska tider bör det sparas, och det bör sparas även på anslagen till teaterverksamheten. Ja, men är det inte Kungl. Maj:ts uppgift i första hand, t. o. m. före statsutskottet, att se till, att statens utgifter anpassas efter det ekonomiska läget och efter de inkomster, man har att röra sig med? Jo, förvisso är det på det viset, och därför måste man finna det vara ett alldeles exceptionellt tillvägagångssätt, att statsutskottet anholder, att riksdagen skall i en speciell fråga skriva till Kungl. Maj:t och tillhålla Kungl. Maj:t att hålla sig på den ekonomiska dygdens väg. Kvar står i alla fall, även om det är besparingssynpunkter, som ligga bakom utskottets uppfattning, den frågan, varför statsutskottet just har slagit ned på teatern och varför inte utskottet utsträckt sin sparsamhetslidelse även till andra kulturella ändamål, som bruka tillgodoses med dessa lotterimedel. Det har ju varit tal om statslotteri här många gånger, men riksdagen har alltid avslagit förslagen härom. Riksdagen har inte velat gå in för den linjen, att det skall göras ett statslotteri, vars medel skola disponeras av riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t. Man har ansett det ur olika moraliska eller andra synpunkter ändamålsenligare, att dessa lotterier beviljas efter licens av Kungl. Maj:t och att Kungl. Maj:t förfogar över de medel, som inflyta på lotterierna. Men jag kan inte finna annat än att dessa statsutskottets skrivelser med hemställan antingen om fixerande av vissa anslag eller också begäran om begränsning av andra utgöra ett försök att på en bakväg införa den där metoden, som riksdagen vid prövningen av dessa motioner rörande statslotterier den ena gången efter den andra har tillbakavisat.

Man har en bestämd känsla av att det ligger hundar begravnade under såväl detta utskottsbetänkande som under det som vi behandlade för någon tid sedan. Jag har verkligen forskat i mitt stilla sinne för att leta fram, vad det är för en hund, som ligger begraven. Jag trodde till en början, att det kanske var statsutskottets eller vederbörande avdelnings mening att ge ecklesiastikministern ett tjuvnyp — ja, jag har ännu inte alldeles tillbakavisat den misstanken — men det var verkligen en ledamot i statsutskottet, som direkt upplyste mig om att anledningen var den, att statsutskottet ville förbehålla sig rätt att pröva de förslag, som i tidens fullbordan komma fram från den av ecklesiastikministern tillsatta teaterutredningen. Den där teaterutredningen, den tycks ha satt myror i huvudet på statsutskottet, liksom den satt myror i huvudet på pressen! Den har ju spökat i flera förslag och även i debatterna här. Jag tycker nu inte det är så mycket att göra väsen om. Jag vill erinra om att den danska regeringen för någon tid sedan tillsatt en kommitté på tjugusju personer för att utreda en detalj, nämligen frågan om dubbelscenproblemets lösning, och den danska pressen är fylld av vreda utgjutelser över att inte än den ena än den andra gruppen blivit representerad i denna tjugusjumannakommitté. Här är det en kommitté på sju personer, som fått till uppgift att utreda hela det stora teaterproblemet, som dock har ett betydande kulturellt intresse, ett intresse som statsutskottet ännu inte tycks ha fått riktigt korn på. För övrigt, om det finns

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)

något missnöje med ecklesiastikministern över tillsättningen av denna kommitté, så borde det ha kommit fram uti konstitutionsutskottet och inte genom ideliga nålstung i statsutskottet. Och dessutom skulle jag vilja säga, att jag har visserligen ingen fullmakt att tala å ecklesiastikministerns vägnar, men jag är livligt övertygad om att det aldrig varit hans mening att undandraga riksdagen prövningen utav de förslag, som denna teaterkommitté kommer med i sinom tid. Jag tycker i alla fall, att statsutskottets yrkande, hur man än ser på det och vilka hundar man letar fram mellan raderna i detsamma, är ganska underligt. Utskottet hemställer, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t taga under övervägande frågan om begränsning i allmänhet av teateranslaget. Men Kungl. Maj:t har redan tagit detta under övervägande genom tillsättningen utav denna teaterkommitté, som bland sina uppgifter även har den att utreda frågan om möjligheterna utav besparingar och begränsningar på olika områden. Jag vill ännu en gång lämna den upplysningen, att teaterkommittén har tagit denna sin uppgift mycket grundligt och att kommittén torde komma med tämligen drastiska och drakoniska förslag till sådana begränsningar. Under alla förhållanden är det ju på det viset, att det är Kungl. Maj:t, som framför allt och utan några påpekningar skall taga under övervägande, vad som bör göras för att åstadkomma besparingar på alla möjliga områden, inte bara på det här området. Varför man då skulle sätta fingret på teatern och säga, att här skall det sparas alldeles särskilt, det kan jag verkligen inte få i mitt huvud. Jag tycker, herr talman, inte, att det finns någon anledning att inte förutsätta, att denna prövning tillkommer Kungl. Maj:t även i fråga om teatern, utan att statsutskottet och riksdagen kommer med några pekpinar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Widell: Herr talman! Den förste ärade talaren ville göra gällande, att riksdagen förut fattat beslut angående statsbidraget av lotterimedel till Operan. Jag får på det bestämdaste bestrida, att något sådant skett. Vad som förekommit är, att riksdagen icke gjort något uttalande beträffande statsrevisorernas anmärkningar mot Operan. Däremot har varken statsutskottet eller riksdagen med ett enda ord berört Operans bidrag av lotterimedel. Nu har statsutskottet hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t med en vädjan om att bidragen av lotterimedel till teatrarna måtte i möjligaste mån begränsas. En sådan skrivelse har riksdagen fullständig frihet att avlåta. Den är icke på något sätt föregripen av vad tidigare skett annat än beträffande Dramatiska teatern, som ju nu också är undantagen från denna skrivelse.

Vad så beträffar anledningen till detta statsutskottets förslag, har den närmast föregående talaren redan själv sagt, att anledningen är helt enkelt den, att utskottet har den bestämda uppfattningen, att i en tid, då statsanslagen till alla möjliga institutioner och inrättningar måste betydligt inknappas, så går det inte för sig att teatrarna ensamma skola få sitta i orubbat bo. Men samtidigt vill jag betona, att det naturligtvis icke ett ögonblick varit utskottets mening, att Kungl. Maj:t skulle skära ned anslaget till teatrarna i den grad, att teatrarnas verksamhet på något sätt äventyrades. Något sådant har naturligtvis varit utskottet fullständigt främmande, och alldeles särskilt vill jag uttrycka den förhoppningen, att landsortsteatrarna allt framgent få av Kungl. Maj:t det anslag, de behöva för sin verksamhet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Engberg: Som bekant gå lotterimedlen för närvarande till en rad kulturella ändamål. Det har inte varit vanligt utan har betraktats

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)
såsom ganska uteslutet, att man från riksdagens sida beträffande sådana medel ger anvisningar till Kungl. Maj:t angående beloppet. Det har hittills betraktats såsom den naturligaste sak i världen, att det ankommer på Kungl. Maj:t att med den ansvarighet, som regeringen har inför konstitutionsutskottet, handha utdelandet av dessa lotterimedel.

Nu finner man helt plötsligt, att statsutskottet har känt ett behov av att vidtaga en begränsning gentemot teatrarna. Jag måste, herr talman, säga, att tidpunkten synes mig ganska egendomlig. För det första har regeringen vid sin prövning av utdelningen av lotterimedel noga beaktat tidens krav på sparsamhet och inskränkningar, och för det andra, herr talman, är det olämpligt att komma med någonting dylikt just nu, då en omfattande aktion är igångsatt för att åstadkomma besparingar, när en styrelse tillsatts, i vars spets står en av detta lands förnämsta ekonomiska genier, när en styrelse tillsatts, som har till alldeles speciellt uppdrag att ekonomiskt sanera teatrarna. Då måste jag fråga mig: är det då den rätta tidpunkten att komma med en dylik skrivelse till Kungl. Maj:t?

Jag måste vidare säga, herr talman, att det i detta utlåtande är en mycket besynnerlig udd mot Kungl. Operan. Jag vill emellertid säga herrarna, att det är få saker på teaterområdet, som vi ha anledning att vara så stolta och glada över som den standard, Operan för närvarande har. Vi ha vidare lyckan att till chef för Operan ha en man, som i sitt slag är en av de allra yppersta. Det är säkerligen få operor i Europa, som för närvarande kunna taga upp en tävlan med den svenska. Den triumf, som Operan nyss hade i vårt grannland, var ett vittnesbörd om, vad vi vunnit på detta område. Jag måste säga, att det nog bör kännas en smula besynnerligt för Operans framtående chef, som från morgonen till sent på natten ägnat sig åt denna institution och dess skötsel och vid sin sida har en styrelse, som ligger i, under samverkan med teaterkommittén, för att åstadkomma ekonomiska besparingar, nog måste det, säger jag, kännas besynnerligt, att man helt plötsligt hittat teatrarna, enkannerligen Operan, såsom ett lämpligt fält för att ge dylika admonitioner.

Jag måste fråga herr Widell: Varför har herr Widell just slagit ned på teatrarna? Vad är det som motiverar, att man gör detta beträffande teatrarna, men inte beträffande övriga kulturella ändamål, till vilka lotterimedel utgå, utan helt plötsligt tar upp teatrarna? Jag frågar mig: Varför? I likhet med herr Åkerberg måste jag finna, att det — om det också inte precis är någon hund eller några hundar, som här ligga begravna — likväl är besynnerliga avsikter, som skönjas under och mellan raderna i statsutskottets utlåtande. Jag är ingalunda omedveten, herr talman, att omkring de kungl. teatrarna är det mycket grumligt vatten, vari simma allehanda både fula och underliga fiskar. Det ges ut broschyrer av personer, som äro stötta i kanten, därför att de inte kommit med i teaterutredningen. Det framlägges program och projekt av än den ene och än den andre, och var och en anser sig sitta inne med ett patent och vara en underdoktor för våra kungl. scener.

Om man skalar bort allt det där personliga, som tycks vara det högsta i historien, och ser till saken, skulle jag tro, herr talman, att det för närvarande råder det förhållandet, att vi fått en styrelse för båda de kungl. teatrarna, en styrelse, som motsvarar alla rimliga anspråk på sparsamhet, som kunna ställas från riksdagens sida. Jag kan säga, att då jag avsatte de gamla styrelserna för Dramatiska teatern och Operan, gjorde jag detta helt enkelt därför, att jag hade en känsla av, att det måste vara folk, som begripa ekonomi, om riksdagen med förtroende skulle låta Kungl. Maj:t ge lotterimedel i fortsättningen. Men för att få garanti syntes det mig vara för-

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)
nuftigast att taga det steget att sätta dit just sådana personer, enkannerligen på ordförandeposten, för vilka man kan hysa förtroende i detta avseende. Jag är övertygad om, att ingen av kammarens ledamöter vill stiga upp och förklara, att direktör Albin Johansson skulle brista vare sig i energi, intelligens eller förmåga, när det gäller att genomföra ekonomiska saneringsplaner. Jag hade alltså redan i förväg vidtagit den åtgärd, jag ansåg vara den enda riktiga och naturliga från Kungl. Maj:ts sida, nämligen att garantera åt de kungl. teatrarna en sådan regim, för vilken man kan ha förtroende. Men vidare fick teaterkommittén bland övriga uppdrag också i uppdrag att taga upp denna ekonomiska fråga.

När man har en utredning i gång om teatrarnas ekonomi, en styrelse, om vilken jag enligt underhandsrapporter redan vet, att den hunnit ganska långt i ett mycket, mycket omfattande besparingsprogram, synes det mig vara ett mycket illa valt tillfälle att här komma med pekpinnen, som av vederbörande teatrar chefer måste uppfattas som ett försök från riksdagens sida att i förväg underkänna deras bemödanden och förmåga. Jag säger än en gång, herr talman, att när man har lyckan att ha en sådan operachef som John Forssell, som även i teaterns ekonomiska skötsel visat sig vara ytterst försiktig och dessutom är en konstnärlig kraft av rang, som vi knappast haft någon motsvarighet till, då är det inte riktigt att komma med ett uttalande av det slag, som kokats ihop på statsutskottets andra avdelning och där motiven varit inte bara brokiga, utan även mycket, mycket tvetydiga.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Sedan herr statsrådet fäst uppmärksamheten på det synnerligen olämpliga i att under dessa förhållanden och under nu pågående utredning komma med en sådan framställning, som statsutskottet gjort, kan jag avstå från ordet och nöjer mig, herr talman, med att yrka bifall till reservationen.

Herr Widell: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet riktade till mig den frågan, varför jag speciellt slagit ned på teatrarna och inte riktat mig mot andra kulturändamål, som få anslag av lotterimedel.

Till en början ber jag att få konstatera vad som inte torde vara obekant för herr statsrådet, att jag inte deltagit i detta ärendes förberedande behandling i statsutskottet. Såsom statsrådet påpekat, är det andra avdelningen inom utskottet, som har handlagt ärendet. Anledningen till att jag begärde ordet var den, att det föreföll, som om ingen ledamot av denna avdelning tänkte begära ordet, och någon skulle ju försvara utskottets ståndpunkt.

Men vad beträffar anledningen till att statsutskottet — jag talar nu för utskottet i sin helhet — tagit upp teatrarna, så ligger den ju däri, att det föreligger en motion om indragning av alla bidrag av lotterimedel till teatrarna. Denna motion måste besvaras av statsutskottet. Utskottet har alltså inte haft någon som helst anledning att taga ståndpunkt annat än till motionen, men jag förutsätter, att även på övriga områden den största sparsamhet bör iakttagas.

För övrigt ger herr statsrådets anförande mig ingen anledning till annat uttalande, än att jag för min del fullkomligt instämmer i de vackra lovord, statsrådet uttalade om Operans chef. Jag har alldeles samma uppfattning om, att Operan är i de allra bästa händer. Jag önskar, att jag kunde hava samma övertygelse om Dramatiska teatern.

Herr Pauli: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Widell förklarade anledningen till, att statsutskottet här gått och lyftat en pekpinne mot Kungl.

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)

Maj:t angående användningen av lotterimedel just beträffande teatrarna och i främsta rummet Operan på det sättet, att det förelåg en motion, som måste besvaras. Jag har i många år haft äran att på en blygsam plats tillhöra statsutskottet, och jag har lärt mig att hysa en ganska stor respekt för statsutskottets hållning mot enskilda motionärer. Det är så, att man riktigt darrar i knäveckan, när man själv vågar sig fram såsom motionär till statsutskottet, och det brukar krävas en synnerligen tungt vägande motivering och starka sakskal, om statsutskottet skall gå till aktion på grundval av en enskild motionärs framställning.

Jag vill då fråga: vad är det för en tungt vägande argumentering, som framförts i motiven till denna motion? I det stycke, som avtryckts här, tala motionärerna först om att det går mycket pengar åt till teaterverksamheten och att detta inte kan vara lämpligt i en kristid. Detta är nu en sak, som även herr Widell nämnde. Och jag vill i det sammanhanget påpeka att när herr Widell framhöll, att det inte fanns några motioner om *andra* ändamål, till vilka lotterimedel utgå, så är det ju dock så, att statsutskottet har fullmakt att sträcka sig utöver motionernas ram och använda sin egen motionsrätt.

Sedan kommer följande anmärkningsvärda passus i motionen: »De som vilja begagna sig av det nöje, som teatrarna kunna ge, må av egna medel betala den kostnad, som detta medför utan att det allmänna behöver träda hjälpende emellan.» Det framgår lyckligtvis tydligt av ett stycke i statsutskottets eget utlåtande, att utskottet inte delar den synnerligen tränga syn på teatrarnas kulturella uppgift, som kommer fram i detta yttrande. Utskottet säger tvärtom, att det är utskottets uppfattning, att statsmakterna jämväl under tider av ekonomiskt betryck ha skyldighet att vårda sig om denna kulturella uppgift, och därför vill utskottet inte biträda förslaget om att staten alldeles skall slå ihjäl dessa teatrar. Men då förstår jag sannerligen inte heller, varför motionen ansetts vara så pass vägande, att man behövt räcka den så många fingrar, som framträda i utskottets kläm. För min del kan jag inte finna annat, än att den formulering, som reservationen givit, är den, som lämpligen bör kunna tjäna såsom konklusion till här föreliggande premisser: »Med hänsyn till vad sålunda anförts och då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t på detta liksom övriga områden av liknande statlig understödsverksamhet iakttaga återhållsamhet, som påkallas av föreliggande ekonomiska situation, finner utskottet under erinran tillika, att riksdagen rörande Kungl. Operan redan fattat beslut, motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Detta anser jag vara en klokt och proportionerligt avfattad formulering, och jag ber kammaren att lämna sitt bifall till densamma, därför att den då står på mycket säkrare grund, än om den skulle bifalla utskottets hemställan.

Jag får överhuvud taget säga, att det förefaller mig, som om utskottet hade varit ute i ogjort väder. Jag vill inte inlåta mig på några spekulationer över de motiv, som kunna ligga bakom. Dem känner jag inte alls till. Men det skulle förbluffa mig rätt mycket, om man här i kammaren verkligen vill ge denna törn speciellt åt Operan. Jag erinrar mig mycket väl den kväll i vintras, när riksdagen var inbjuden att se Hoffmanns äventyr på Operan. Jag menar naturligtvis inte, att man skall visa någon motsvarighet till den »magens tacksamhet», som ett franskt ordspråk talar om, och här appellera till ögats och örats tacksamhet. Efter föreställningen frågade jag emellertid några av mina kamrater — och vände mig särskilt till sådana representer från landsbygden, vilka jag visste vara kritiska mot huvudstadens teaterverksamhet — vad de tyckte om Operan. Bland dem jag talade med fann jag en

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.)
absolut förhärskande mening, att detta slags teaterföreställningar var en verksamhetsform, som förtjänade allt möjligt stöd av staten.

Jag skulle vilja tillägga, att jag tror, att statsutskottet här gett sig ut i ett äventyr, som ur alla synpunkter är betydligt mindre tilltalande än Hoffmanns äventyr.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Herr Widells motivering måste väl betecknas såsom minst sagt besynnerlig. Saken är ju ändå den, att statsutskottet haft till behandling en anmärkning från statsrevisorerna rörande såväl Dramatiska teatern som Operan. När vi förberedelsevis i utskottsavdelningen behandlade dessa ärenden och gått igenom dem, funno vi, att det var nödvändigt att acceptera anmärkningen mot Dramatiska teatern och göra ett förslag därefter. Men i fråga om Operan ansågo vi, att ingen anledning fanns till anmärkning. När vi inte hade någon anledning att den gången göra ett förslag rörande Operan, måste det ju faktiskt betraktas såsom besynnerligt, att man tre veckor efter det riksdagen fattade sitt beslut är färdig att på en enskild motion göra ett förslag, som man den gången inte ansåg sig ha anledning att göra.

Denna omständighet gör saken besynnerlig, och därför vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Åkerberg: Jag vill bara ännu en gång erinra om vad herr Widell sade i sitt svar på mina anmärkningar nyss.

Han sade, att han hoppades, att regeringen inte skulle sänka dessa anslag så mycket, att vederbörande teatrar existens äventyrades. Ja, vad innebär det programmet, om inte ett bibehållande av den nuvarande ordningen? Herr Widell torde inte vara okunnig om, att redan nu endast så stort bidrag beviljas till dessa teatrar, att det täcker den förlust, som uppstår, och jag kan inte förstå herr Widells program, att man skall sörja för att vederbörande teatrar existens inte äventyras. Därtill komma alla de formella anmärkningar, som måste riktas mot utskottets förslag i denna punkt.

Herr statsrådet Engberg: Min vän herr Widell lämnade den upplysningen, att han för sin del inte visste, vad det var för skäl som lågo bakom statsutskottets andra avdelning i denna fråga. Vidare sade herr Widell, att ingen av andra avdelningens ledamöter, som varit med om detta förslag, hade tagit till orda och att han därför ansett sig böra göra det.

Här finns emellertid en förteckning över dem, som varit med från andra avdelningen i statsutskottet. Jag läser där tre namn: herrar Olof Olsson, Wilhelm Björck och Thelin. Jag hoppas, att någon av dessa herrar, som jag förgäves nu efterspanar i kammaren, skall tala om, vilka motiv som legat bakom detta, som man nu inbjuder första kammaren att gå in på. Jag säger ännu en gång till kammaren, att det är en så pass allvarlig sak att ge denna stöt i ryggen åt operachefen John Forsell, att jag skulle svika min plikt som hederlig karl, om jag inte stod upp och försökte avvärja något sådant.

Herr Kvarnzelius: Det är samma förhållande med mig som med herr Widell. Jag har inte suttit på den avdelningen, som förberedelsevis behandlat detta ärende. I detta avseende svär jag mig sålunda fri. Men det ger mig i alla fall anledning att taga ordet, när ecklesiastikministern två gånger i en skrivelsefråga på det sätt, som här har skett, haft ordet. Det ger mig anledning undra, om det inte ligger en hund begraven även hos herr statsrådet, och att

Ang. begränsning av anslagen av lotterimedel till teaterföretag. (Forts.) rikta den maningen till kammaren att vara försiktig, innan den avslår vad utskottet här föreslagit.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö och herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 126, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 54;

Nej — 42.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. stöd åt
Hellefors
Bruks Aktie-
bolag.*

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:s proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

I en till riksdagen den 5 maj 1933 avlåten proposition, nr 249, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen angivna grunder å statsen vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag; dels för beredande av kredit åt Hellefors Bruks Aktiebolag å riksstaten för budgetåret 1933/

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

1934 till kapitalökning å fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 1,500,000 kronor; dels ock vid bifall till sist-nämnda förslag höja den i statsverkspropositionen upptagna inkomstiteln »Övriga lånemedel» med motsvarande belopp.

Kungl. Maj:ts förevarande förslag, vilket hänvisats till statsutskottets förberedande handläggning, hade efter överenskommelse mellan stats- och bankoutskotten behandlats av sammansatt utskott.

I anledning av förevarande proposition hade inom andra kammaren väckts följande motioner, nämligen:

nr 527, av herr *N. Holmström*, som hemställt, att riksdagen, med avslag å ifrågavarande proposition, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget om överlåtande av Kreditkassan direkt eller indirekt tillhöriga aktier i Hellefors Bruks Aktiebolag ävensom statens fordran hos samma bolag och dess dotterbolag på grund av lämnade krediter;

nr 528, av herr *V. Karlsson* i Grängesberg m. fl., som hemställt, att riksdagen måtte 1) vid beviljande av nödig stödkredit för upprätthållande av driften inom Hellefors Bruks Aktiebolags verksamhetsområde uttala, att i samband med denna kreditgivning inga åtgärder, som syftade till en rubbning av de avtalsenliga lönerna finge vidtagas, men att en sanering av administrationen inom företaget borde vidtagas på så sätt att överflödiga kontors- och befälspersonal avskaffades och lönerna sänktes för de högt avlönade tjänstemännen; 2) i skrivelse till regeringen begära skyndsamt utredning och framläggande av förslag till överförande helt i statens ägo av företaget och till säkerställande av företagets framtida verksamhet; samt

nr 529, av herr *E. Hage*, som hemställt, att riksdagen ville med bifall till propositionen nr 249 uttala önskvärdheten av att vid uppgörelse angående ifrågavarande stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag staten måtte i lämplig utsträckning beredas valuta på sätt i motionen antytts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr Holmströms motion II: 527, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 maj 1933 angivna grunder å statens vägnar träffa avtal med Skandinaviska Kreditaktiebolaget angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att för ändamålet från det å tilläggsstaten för budgetåret 1932/1933 till bekämpande av arbetslösheten anvisade reservationsanslaget utanordna ett belopp av högst 1,500,000 kronor, häri inräknat redan förskottsvis anvisade belopp av 400,000 kronor;

II. att den av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. väckta motionen II: 528 — i vad den ej kunde anses besvarad med vad utskottet förut anført — måtte avslås av riksdagen;

III. att den av herr Hage väckta motionen II: 529 måtte anses besvarad med vad utskottet förut anført.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Stendahl* och *Ernfors*, som ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Herr *Stendahl*: Herr talman! Den kungl. propositionen slutar i en kläm, som i huvudsak går ut på, att dels staten, dels ett visst angivet kreditinstitut,

Ang. stöd åt Hällefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

vardera skulle tillskjuta 1.5 miljon kronor för att medelst det sammanskjutna beloppet 3 miljoner kronor garantera Hälleforskoncernens drift ett år framåt. Såsom villkor för ifrågavarande kreditinstitut medverkan med 1.5 miljon kronor föreskrives, att om staten efter det angivna årets utgång icke ställer fullt bankmässig säkerhet eller anskafar någon, som vill ställa en dylik säkerhet för ifrågavarande instituts fordran hos Hälleforskoncernen, d. v. s. cirka 15 + 1½ miljoner kronor, skall staten gratis till bankinstitutet i fråga överlämna sitt ägande innehav av aktier i Hälleforsbolaget å nominellt 19.5 miljoner kronor och dessutom avstå från sin fordran på Hälleforsbolaget å 1.5 miljon kronor, som det nu är fråga om att bevilja. Det vill med andra ord säga, att detta avtal, dess bättre rätt unikt till sitt innehåll, går ut på att staten eventuellt om ett år skall betala 1.5 miljon kronor för att bli av med sina aktier i Hälleforsbolaget — enkelt uttryckt.

Vad är nu skälen för att man kommer med en dylik propos till riksdagen? Den kungl. propositionen angiver två slags skäl — det ena finansiella, det andra sociala. De finansiella skälen motiveras ungefär på följande sätt. Hälleforskoncernen har, sedan den för ett tiotal år sedan kom i statens ägo, visat sig vara en mycket dålig affär, och den har inte blivit bättre med åren, utan har i stället konstant blivit sämre och sämre. Från att bolaget, sedan rekonstruktionen — som jag vill minnas — 1925 gjordes, hade dels en obligations-skuld, som för närvarande är en liten smula nedamorterad och står i någonting mellan 14 och 15 miljoner kronor — den exakta siffran kommer jag verkligen inte ihåg — och kortfristiga skulder på ett par miljoner kronor, har man nu lyckats komma upp i cirka 15 miljoner kronor kortfristiga skulder. Av dessa 15 miljoner kronor skulle, med godtagande av en uppgift, som lämnats från Hälleforskoncernens ledning till ledamöterna i det sammansatta utskottet, lagts ungefär 8.5 miljoner kronor i fasta investeringar i koncernens olika företag, och restbeloppet, d. v. s. skillnaden mellan dessa 15 miljoner kronor och vad man hade förut i lösa skulder — ett par miljoner kronor — och ovan angivna 8.5 miljoner kronor, skulle i så fall ha använts till täckande av förluster samt ligga i ökade lager och utestående fordringar. Den möjligheten finnes. Jag har verkligen inte gjort mig besvär att räkna efter, huruvida det är så eller inte. Det spelar dock i detta sammanhang en mycket liten roll.

Nu har man konstaterat, att det går inte i längden utan att något måste göras. Antingen får man då lösa ut banken — det tycks man inte vara särskilt villig till — eller också får man cedera nu och spara de 1.5 miljon kronorna eller cedera om ett år och betala 1.5 miljon kronor för att man väntat med denna cederung. Om man inte hade annat att välja på, skulle jag absolut välja det första alternativet, d. v. s. cedera nu och spara de 1.5 miljon kronorna. Finansministern tyckes ha en annan uppfattning av skäl, som jag nu skall komma till. Man har, då man nu är klart övertygad om att denna koncern gått illa, givit sig in på att undersöka: varför ha de ekonomiska resultaten blivit sådana, som de nu faktiskt äro och som man inte längre kan förneka? Jo, det är därför, säger man, att engångsvärdena, som staten har accepterat vid rekonstruktionen eller kanske till och med själv föreskrivit, eftersom staten väl är ansvarig för vad som då skedde, voro för höga. Staten fick, som herrarna veta, dessa objekt i sammanhang med en hjälpaktion till förmån för ett visst bankinstitut i Värmland. Man har, som sagt, blivit på det klara med att de engångsvärden, som man satte, när man rekonstruerade koncernen, voro för höga och nu skola de minskas till lägre belopp. Det är ju i och för sig en mycket lovlig gärning. Det är bara synd, att det inte gjordes, innan staten gick in för att hjälpa på det sätt, som vid ett tidigare tillfälle skedde. Det är emellertid inte mycket att säga om den saken nu. Gjort är gjort, och

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

det tjänar ingenting till att spilla krut på dumheter, som man för så många år sedan har gjort, utan nu gäller det i främsta rummet att koncentrera sig på att icke göra några ytterligare dumheter.

Man har låtit värdera koncernens egendom och tillgångar av olika slag och man har därvidlag kommit till, att ett skäligt värde av koncernens egendom och tillgångar skulle vara någonting mellan 35 och 36 miljoner kronor. Vi kunna säga i runt tal 35 miljoner kronor. Om man då från dessa 35 miljoner kronor drager skuldsumman, cirka 30 miljoner kronor, skulle alltså återstå ett värde av 5 miljoner kronor, som sålunda skulle vara det värde, som de av staten genom Kreditkassan av 1922 innehavda aktierna skulle ha. Nu gäller det att rädda dessa 5 miljoner kronor. Det skall man således göra på det sättet, att två olika parter skjuta tillsammans 3 miljoner kronor, som väl efter den uppfattning, som man har, skulle vara förbrukade efter cirka ett år. Såvitt jag emellertid har läst rätt i den kungl. propositionen, förefaller det mig, som man har förbisett, att om det nu skulle gå till på det sättet, att man efter ett år skulle ha förbrukat dessa 3 miljoner kronor, blir konsekvensen den, att Hälleforskoncernen har ökat sin skuldsumma med 3 miljoner kronor och att således efter ett år det icke skulle återstå av detta överskott, 5 miljoner kronor, som nu skulle vara värdet på statens aktier, mer än 2 miljoner kronor. Och är det så, att man fortsätter ännu ett år till, är man på minussidan. Under förutsättning att som hittills företaget i genomsnitt varje år går med en stor förlust, är det bara en tidsfråga, när det inte finns någonting kvar av det nuvarande beräknade mervärdet utöver skulderna.

Nu vill jag säga, att om det vore en enskild företagare, som låg i ett engagemang, vars omslutning var 35 miljoner kronor och han i detta inte hade större marginal än 5 miljoner kronor, så vore han ju konkursmässig, ty 5 miljoner kronors insats i ett företag på 35 miljoner kronor är icke någon tillfredsställande säkerhet, och det kan mycket lätt, bara det blåser det allra minsta emot, lika gärna vara 5 miljoner kronor minus som 5 miljoner kronor plus. Det är således inte den säkerhet, som man har rätt att fordra, om man är kreditgivare, och ingen företagare, som verkligen skall stå ansvar för vad han själv gör, kan, som jag ser saken åtminstone, anses vara försvarad, om han driver sitt företag på ett sådant sätt, att det insatta kapitalet icke står i rimligt förhållande till objektets storlek — något som i detta fall knappast kan sägas vara fallet. Jag har svårt att förstå, att staten, som har den lagstiftande makten i sådana här fall skall tillåta sig några extravaganser, som man inte tillåter och i visst sammanhang kanske till och med anser vara lagstridiga, om det är den enskilda individen, som begär dem. Tvärtom förefaller det mig, som om staten i sådana fall skulle vara den, som framförallt skulle föregå med gott exempel och inte efterleva lagen bara efter bokstaven utan också efter anda och mening.

Nu skall jag sedan gå en liten smula in på frågan, vad finnes att göra i den situation, som vi äro i? Jag har tillsammans med en del av det sammansatta utskottets ledamöter haft både nöjet och nyttan att på ort och ställe något sätta mig in i en del av dessa saker. Det har inte kunnat bli annat än en mycket flyktig okulärbesiktning, men en hel del ser man i alla fall, när man önskar att se någonting och när som i detta fall det inspekterade företagens ledning, d. v. s. Hälleforskoncernens ledning verkligen utan några som helst svårigheter ställer allt, vad man begär, till förfogande. Det är inget tvivel om, åtminstone som jag ser saken — och några andras uppfattning kan jag nu i detta fall inte tala för — att vissa till Hälleforskoncernen hörande företag i och för sig, om man utrustar dem med ett vettigt, d. v. s. skäligt ingångskapital och förser dem med en god ledning, ha kraften till

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

ett liv inneboende i sig och således även enligt den mest stränga ekonomiska bedömning ha rätt till existens. Det finns flera sådana komplex och ett par, som äro rätt så stora — mångmiljonkomplex. Ett av dessa komplex — jag kan gott säga, vilket det är, och det kan inte skada, då det är ett faktum och dess bättre ett lyckligt faktum — nämligen Wargöns aktiebolag har en omslutning på några och tjugo miljoner kronor. Det är ingen tvekan om, att icke detta företag har ekonomisk bärkraft inom sig och skilt från koncernen i övrigt borde ha existensberättigande och kunna slå sig fram även under jämförelsevis svåra tider — detta naturligtvis efter min uppfattning. Ett annat stort objekt, som — givetvis utrustat med lämpligt ingångskapital — har existensberättigande, är Laxå bruks aktiebolag. Det finns nog även ett eller annat, mindre företag, som enligt min uppfattning är i precis samma situation.

Om man nu frånskiljer dessa olika objekt och på det sättet minskar omslutningen för Hälleforskoncernen, kommer man till slut till själva Hälleforskomplexet. Då är min optimism slut, ty jag kan inte neka till att jag helt och fullt delar de sakkunnigas misstro till möjligheten att även under jämförelsevis hyggliga tider få någon affär ur det komplexet. De sakkunnigas utlåtande återfinnes på sid. 14 och närmast följande sidor i den kungl. propositionen och består av tre expertiser, avgivna av några av vårt lands särskilt erkända fackmän på järn- och trävaruområdet. Dessa herrar ha kommit till den uppfattningen, att det hela är verkligt betänkligt och på samma linje står jag. Ett visst skäl för att denna misstro eller brist på optimism kanske inte är så alldeles obefogad, skulle jag vilja se i ett par siffror, som jag skall lämna. Jag skall inte alls gå in på detaljer i övrigt. Det anser jag mig knappast befogad till.

Hälleforskoncernens balansräkning för 1932 visar en omslutning på cirka 66 miljoner kronor, och man redovisar en fakturering under samma år på ungefär 10.5 miljoner kronor. Även om man ifrån denna omslutning på 66 miljoner kronor drager en post på 11 miljoner kronor, som redovisas i samma balansräkning som »Aktier och andelar», kommer man i alla fall till, att med en omslutning på 55 miljoner kronor har man endast orkat med en fakturering på drygt 10 miljoner kronor. Hur man skall kunna vara mänskliga eller trolldubbe för att med sådana siffror få någon ekonomisk drift och något ekonomiskt resultat ur det företaget, det övergår verkligen mitt förstånd. Jag kan inte se, hur det överhuvud taget skall vara möjligt — åtminstone icke, när det gäller en sådan rörelse, som det här är fråga om. Om detta är fallet och man som jag anser, att staten inte vidare bör ge ut några pengar på denna sak, därför att det är direkt bortkastade pengar, — jag talar nu rent ekonomiskt, men skall sedan gå över till den sociala delen av problemet — blir resultatet att om man inte ger mera pengar, får kreditgivaren taga vid. Staten förlorar visserligen värdet av sina aktier, men sparar de 1.5 miljon kronor, som staten enligt det projekterade avtalet skulle betala och förlora, om staten inte om ett år betalade ytterligare 15 miljoner kronor, vilket naturligtvis med tacksamhet skulle emottagas. Om nu staten vägrar att satsa mera pengar, vad händer? Jo, först och främst skulle då Hälleforskoncernen under förutsättning att det kreditgivande institutet inte direkt ville övertaga koncernen och satsa de nödvändiga driftmedlen, bli tvungen att gå i likvidation och antagligen kort efteråt i konkurs. Resultatet för det kreditgivande bankinstitutet blir då, såvitt jag förstår, att det för att skydda sin kredit på 15 miljoner kronor blir tvunget att inlösa obligationer på mellan 14 och 15 miljoner kronor. Sedan institutet gjort detta, ligger det med en fordran på Hälleforskoncernen på närmare 30 miljoner kro-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

nor, vilken fordran, då företaget är i konkurs, skall föras inom linjen. Är det någon som tror, att ett bankinstitut godvilligt utan något försök att göra allt, vad det kan, för att undvika en sådan situation går med på något sådant? Säkerligen icke och beviset härför, finner jag däri, att långgivaren har erbjudit sig att betala staten 1.5 miljon kronor, om staten förbinder sig att åtminstone inom en viss tid lämna aktierna ifrån sig. Det vill med andra ord säga, att bankinstitutet erbjudit sig att köpa statens aktier för 1.5 miljon kronor, om staten vill sälja, och om det är så, att man vill betala 1.5 miljon kronor mot leverans av aktierna om ett år, så är det väl alldeles självklart, att man betalar 1.5 miljon kronor för att nu få aktierna. Då skulle differensen mellan ett sådant förfarande och det förfarande, som föreslås i den kungl. propositionen, bli 3 miljoner kronor, som staten på det sättet skulle spara. Jag menar, att beloppet är inte med de siffror, som vi i dessa dagar röra oss med, så särskilt stort, men för mina förhållanden är det i alla fall av den storleksordningen, att jag tycker, att det kan vara skäligt att taga det med i den stora pott, som man nu behöver för att täcka andra utgifter. Jag vet emellertid inte riktigt, om finansministern har samma uppfattning. Jag skulle således vilja säga, att denna sak någorlunda klokt skött skulle kunna ge staten 1.5 miljon kronor för aktierna i stället för att staten skall betala 1.5 miljon kronor för att bli av med dem. Det är den ekonomiska frågan.

Vi komma sedan in på den sociala frågan, och det är den, som Kungl. Maj:t i synnerhet har tryckt på, när Kungl. Maj:t kom med sin proposition. Kungl. Maj:t säger, att för den händelse, att man nu inte skjuter ihop 3 miljoner kronor för att hålla driften igång i den ungefärliga utsträckning, som hittills varit fallet, skulle det bli en oerhörd nöd i de kommuner, som skulle komma att beröras, och staten skulle bli tvingad att skjuta till belopp för nödhjälpsarbeten och understöd, som långt skulle överstiga det belopp, som nu är fråga om att bevilja på det sätt, som propositionen föreslår. Jag har en annan uppfattning. Det är ju alldeles givet, att om ett institut har en mycket stor fordran på en industri och blir tvungen att övertaga denna industri, kan det kreditgivande institutet icke hux flux slå igen industrien, och allra minst kan det göra det, när som här är fallet med denna koncern, det finns mycket stora lager av råvaror och halvfabrikat. Det är ju a, b, c, d, att det kreditgivande institutet måste försöka att ur sina fordringar få ut det mesta möjliga, och det mesta möjliga får man icke ut genom att slumpa bort och billigt försälja råvaror och halvfabrikat, utan det får man ut genom att förädla råprodukterna, så långt som det överhuvud taget är möjligt. Det är självfallet, att det är någonting, som ett kreditgivande institut i en sådan situation, som den av mig här skisserade, måste gå in för, antingen det vill eller inte. Resultatet blir således det, att någon ögonblicklig större arbetslöshet kan helt enkelt icke uppstå därför att detta inte är i enlighet med det kreditgivande institutets intresse utan direkt i strid mot detsamma.

När man således säger, att om man skulle gå den negativa vägen, d. v. s. att man skulle abandonnera genast, skulle påföljden bli arbetslöshet, nöd och stora kostnader därför, skulle jag närmast för min del vilja säga, att det skälet tror jag icke på. Jag tror, att man har spikat den fule på väggen och sedan piskar man honom. Ja, varför, det hör icke hit.

Sedan är det en sak till beträffande de sociala skälen, som jag skulle vilja anföra, och det är, att om man nu, som det föreslås i den kungl. propositionen, skulle skjuta till 3 miljoner kronor, d. v. s. subventionera Hälleforskoncernen under ett år för att hålla den i full drift och man är fullt på det klara med att det icke kan ske ekonomiskt, då blir ju påföljden den, att därigenom för-

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

svårar man läget för de svenska industrier, vilka driva en liknande tillverkning som Hälleforskoncernen och vilka industrier inom sig ha en livskraft, som inte finns inom Hälleforskoncernen. Resultatet blir att man skyddar ett visst antal arbetare tillhörande Hälleforskoncernen, men skaffar ett motsvarande antal arbetare minskad tillgång till arbete närmast därför, att de tillhöra företaget, som ha förmåga att driva sin rörelse utan statssubvention. Huruvida detta kan kallas för större social visdom, det vet jag icke, men jag skulle närmast vilja säga, att något mera asocialt får man väl leta efter.

Såsom sammanfattning, herr talman, skulle jag således vilja säga, att då enligt mitt sätt att se det icke finns några som helst ekonomiska skäl för att gå den av Kungl. Maj:t föreslagna vägen och då, dessutom, långt ifrån att det finns några sociala skäl att gå den föreslagna vägen, ett beträdande av densamma är direkt asocialt i allra högsta grad, skall jag, herr talman, be att få yrka avslag.

I detta anförande instämde herrar *Borell* och *Ernfors*, varjämte herr *Trygger* instämde i herr Stendahls yrkande.

Herr **Kvarnzelius**: Hälleforsbolaget är inte det enda bolag, som i nuvarande tider har att kämpa med svårigheter. Många av våra svenska bolag lida av den depression, som övergår landet och som ingalunda hittills har visat någon vidare utsikt till förbättring.

Hälleforsbolaget, som har sin verksamhet grupperad omkring Hällefors, ligger illa till, eftersom det ligger mitt inne i landet. Det blir långa järnvägsfrakter för att bolaget skall kunna få ut sina produkter till världshaven. Detta gör, att bolaget får betala mer i frakter än vad ett bolag behöver göra, som ligger så till, att det har sina fabriker utmed havet. Detta är naturligtvis en omständighet, som man alltid måste räkna med och som särskilt, när det är knappt om pengar, gör sig mera gällande för ett bolag, som arbetar tungt, och detta bolag — Hälleforskoncernen — arbetar verkligen under tunga förhållanden. Bolaget har gjort det under många år, och situationen har tyvärr icke förbättrats. Det är stora värden, som finnas här, men de måste, som sagt, fraktas långa vägar, innan de kunna komma avnämarna i främmande länder till godo. Detta gör, att frakterna bli dyra, varigenom bolagets omkostnader bli dryga.

Under den tid, detta bolag arbetat, har det varit Kreditkassan, som i främsta rummet varit den bestämmande. Närmast är det givetvis Kungl. Maj:t, som ger anvisning på vilka, som skola sitta i bolagets styrelse. Det är emellertid klart, att detta bolag därigenom ingalunda har några större möjligheter än andra bolag att kunna rida ut den svåra depression, som för närvarande övergår vårt land och även detta bolag. Det har också konstaterats av den fackmannautredning, som haft detta ärende om hand till en förberedande undersökning. Den var anförtrord i främsta rummet åt disponenten Lundqvist vid Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolag, en av våra mest framstående experter på sitt område. Han kom för sin del till det resultatet, att om det blir en god konjunktur kan man göra avskrivningar i vanlig ordning och kanske få något över även till att förränta skulderna men näppeligen något mer. Blir det däremot en lågkonjunktur, kan företaget inte ens komma i land med detta. Det tyder ju på att koncernen inte arbetar under så synnerligen gynnsamma omständigheter. Annars har ju koncernen stora naturtillgångar, den har trämassefabriker, sågverk, gruvor, järnverk, kraftstationer och andra anläggningar för tillgodosgörande av naturtillgångarna.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Sedermera har undersökning verkställt av två andra fackmän, disponerten Olsson i Finspong och Holger Nilsson i Kopparberg-Hofors, båda mycket framstående experter, Olsson i fråga om järnhantering och Holger Nilsson inom trävarubranschen. Båda kommo till ungefärligen samma resultat.

Detta är sålunda ett företag, som arbetar under synnerligen tunga förhållanden för närvarande, och att svårigheterna ingalunda äro mindre nu än förut ligger i sakens natur.

Det är nu endast fråga om att teckna ytterligare 1,500,000 kronor i detta företag varvid den kreditgivande banken skulle skjuta till samma belopp. Om det sedan blir någon ljusning i konjunkturen kan det hända — ehuru jag inte tror det så synnerligen mycket — att situationen kan utveckla sig så, att företaget kan hanka sig fram och ge någon liten utdelning på aktierna — jag får ju bekänna, att det sistnämnda förefaller mig mer än ovisst.

Men det är inte detta, som varit avgörande för mitt ståndpunktstagande i denna fråga. Utan det har, som herr Stendahl mycket riktigt anmärkte, varit de sociala synpunkterna, som för mig varit bestämmande, när jag stannat för ett bifall till den kungl. propositionen. Jag har därför velat, att man skulle avvakta om det blir någon ljusning under det kommande året. Det är dock ett så stort kapital, som man investerat i detta företag, ehuru det gått via Wernlandsbanken, att det inte är skäl i att utan vidare kasta yxan i sjön, utan man bör göra ytterligare en ansträngning genom att skjuta till det belopp, varom här är fråga.

Det gäller för övrigt i närvarande stund inte mer än 1,100,000 kronor. Kungl. Maj:t har nämligen redan anvisat 400,000 kronor för ändamålet, och de pengarna lär man nog aldrig få tillbaka. Det har varit för att motverka arbetslösheten, som dessa 400,000 kronor disponerats av medel, som ställts till Kungl. Maj:ts förfogande för att bestrida kostnaderna för arbetslöshetens bekämpande. Sålunda är 1,100,000 kronor den insats, man de facto i detta fall skulle göra, för att se om den ljusning fortsätter, till vilken man sett några små svaga tendenser, och vi alltså skulle gå mot bättre tider.

Under sådana förhållanden tycker jag, att det är för tidigt att nu lämna aktierna ifrån sig, utan man bör ge Kungl. Maj:t rådrum med sträng föreskrift att alla besparingar, som äro möjliga, skola iakttagas, och att ingenting skall underlåtas i fråga om ett strängt förfarande på det ekonomiska området.

Om det bleve så lyckligt att man kommer över den depression, vari vi nu befinna oss, och Hälleforskoncernen inte minst, kan det hända att förhållandena kunna utveckla sig så, att företaget i framtiden skulle kunna ge staten något mer än vad det nu kan ge.

Vad beträffar herr Stendahls yttrande har jag aldrig av propositionen kunnat se, att banken bjudit någonting för de aktier, som finnas i statens ägo. Det har inte kunnat inhämtas i propositionen. Jag tror också att detta är ganska osäkert och knappast i enlighet med verkliga förhållandet.

Som frågan nu ligger har den för mig i främsta rummet varit en social fråga — jag kan säga uteslutande en social fråga. Det är mycket folk, som äro bosatta i de socknar, som ligga runt omkring Hälleforskoncernens olika verk. Det är Hällefors, Grythyttan, Gåsborn, Säfsnäs och Ramundeboda med tillsammans 15,619 invånare. Det antal, som är direkt beroende av Hälleforskoncernens verksamhet, uppgår till 12,446 människor. Man kan sålunda säga, att hela denna befolknings vara eller icke vara beror på om man nu lämnar detta tillskott, så att inte det hela utan vidare brakar ihop.

Naturligtvis är jag fullständigt ense med herr Stendahl att ett kreditgivande institut inte kan lägga armarna i kors, ifall bolaget skulle gå i konkurs. Banken måste göra någonting för att rädda det kapital, som den för sin del

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

satt in i företaget. Den saken är klar. Men det blir naturligtvis någonting helt annat om bolaget skulle behöva sättas i konkurs, vilket i vidrigaste fall måste ske och vilket är förenat med stora kostnader. Under sådana förhållanden är det sannolikt, att banken starkt skulle taga under övervägande, om den inte skulle kunna ge något litet för aktierna hellre än att låta det gå därhän.

Men hur går det då med befolkningen? Vi ha redan så oerhört många arbetslösa här i landet, och man skulle då ytterligare belasta deras antal med den stora grupp av arbetare, som ha sin sysselsättning nere i Hälleforstrakten. Det är klart som dagen, att i dessa tider får man tänka sig noga för, innan man medverkar till en åtgärd från statens sida av den beskaffenheten, att man ökar antalet arbetslösa på ett sådant våldsamt sätt.

Detta har för mig varit det mest avgörande, då jag efter noggrant övervägande kommit till det resultatet, att det bästa är att staten satsar 1,100,000 kronor och lämnar i uppdrag åt den blivande styrelsen, antingen densamma som nu sitter eller någon rekonstruerad, att göra alla de besparingar, som äro möjliga. Man får då undersöka saken och avvakta under det år, som kommer, huruvida konjunkturerna bli så förbättrade, att man vid årets slut icke behöver vara beredd att lämna aktierna ifrån sig.

Men även om vi då skulle behöva lämna aktierna ifrån oss, anser jag det vara bättre att nu lämna 1,100,000 med hänsyn till de sociala synpunkter, som äro förenade med detta ärende, än att låta det hela gå omkull. Därför, herr förste vice talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag måste säga, att herr Stendahls argumentering var ganska förenklad när han sammanfattade sin visdom i denna sak så, att det hela gällde, om staten skulle betala 1.5 miljoner kronor för att få lämna ifrån sig sina aktier i bolaget. Det sociala och ekonomiska sammanhanget är långt mera invecklat. Vad beloppet beträffar rör det sig för övrigt i verkligheten om 1,100,000 kronor, eftersom 400,000 kronor äro satsade förut. Herr Stendahl bollade med siffror ungefär som om han stått på en bolagsstämma, men jag tror att om det varit på en verklig bolagsstämma skulle herr Stendahl ha vägrats ansvarsfrihet efter sin argumentering.

Han höll sig uteslutande till de ekonomiska synpunkterna. De sociala gled han mycket behändigt över. Hade han hållit sig till dem, skulle han ha varit tvungen att nämna också de siffror, som ordföranden i utskottet redan föredragit. Jag kan utöver dessa siffror nämna, att enbart inom Örebro län direkt sysselsatta i Helleforsbolaget och Laxåbolaget finnas bortåt 5,000 personer. Det är alldeles klart att det, om man lämnar bolaget vind för våg, skulle bli en oerhörd katastrof för hela denna bygd, d. v. s. så gott som hela det område som vi kalla för Bergslagen.

Herr Stendahl försökte göra gällande, att även om man vägrar detta anslag, kommer banken att taga hand om det hela och driva företaget ändå.

Det är den saken vi inte veta någonting om. Bankens representanter vid de förhandlingar, som ha förts, ha vägrat att lämna några som helst garantier på den punkten. Herr Stendahl säger, att banken satsar en och en halv miljon kronor för löftet att få aktierna. Ja, det har i så fall skett efter mycket starka påtryckningar och efter förhandlingar, vid vilka bankens direktörer för ombuden i utskottet förklarat, att banken blivit lurad.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Under alla förhållanden är det, även om under avvecklingen skulle komma att sysselsättas en stor mängd arbetare, alldeles uppenbart, att en avveckling av bankens engagemang i företaget enbart ur synpunkten av bankens intressen inte skulle komma att tillgodose vare sig de sociala eller i övrigt de intressen, som staten och samhället ha anledning att beakta i denna fråga. Dessutom är det ju den saken, som skall utredas under det respitår, som vinnes om det av regeringen begärda anslaget beviljas. Och anslaget är ju, som finansministern i propositionen påpekar, inte större än vad som skulle ha blivit erforderligt som arbetslöshetsanslag under förutsättning att staten vägrat sin hjälp i detta stycke.

För min del tror jag livligt, trots herr Stendahls svartmålningar, på företagets framtid. Jag tror att inte bara Vargön och Laxå ha existensberättigande, utan att det egentliga Helleforskomplexet också har det. Det finns inom detta område oerhörda naturrikedomar, som ju måste utnyttjas. Detta område är ett sammanhängande helt. Det har visserligen från början bestått av små företag, vilka dock efter hand ha sammanförts till ett helt, emedan det visade sig vara det mest ekonomiska sättet att utnyttja de tillgångar, som de olika företagen hade. Man kan också peka på, att Helleforsbolaget i gångna tider varit ett ekonomiskt gott företag. Det ligger i Svartälvens dalgång och upptar så gott som fullständigt övre delen av denna. Det är baserat på dess flottleder, dess skogar och dess gruvor, och någon möjlighet att sönderstycka detta komplex och dela upp det på andra företag finns icke.

Dessa naturtillgångar finnas, och befolkningen finns där också och måste ha arbete. Det är i statens intresse att inte det hela ligger för fädot. Det var visserligen någon jag minns inte om det var i utskottet eller privat till mig, som sade, att om förutsättningarna för arbete inte finnas så får man avfolka denna bygd. Jag tror inte att en sådan katastrofpolitik har någon möjlighet att vinna gehör i denna kammare. Staten har ett betydande intresse av att denna produktionsapparat inte slås sönder.

När vi i fjol lämnade understöd åt Skandinaviska banken var det inte därför att vi ansågo, att det fanns för litet banker här i landet. Det är klart att hade vi låtit banken gå överstyr — om nu följden hade blivit denna — så hade efterhand dess krediter övertagits av andra banker, och det hela hade ordnat sig så småningom. Men riksdagen menade, att det var en alltför stor risk förenad med att slå sönder denna stora kreditinrättning, av vilken så många näringsföretag voro beroende. Det skulle vålla en störtvåg av svårigheter, åtminstone under de närmaste åren, som nationen inte skulle stå ut med. Det är klart att det skulle bli samma förhållanden, om man direkt slår sönder en stor produktionsapparat.

För övrigt vill jag säga, att åtminstone flertalet av de utskottsledamöter, som deltog i besöket vid de olika verk, som sortera under koncernen, fick det intrycket, att konjunkturerna där voro på uppgående. Det konstaterade herr Stendahl själv i det referat han gav inför utskottet av sina intryck. Vi hade det intrycket att det börjar fläktas en smula, framför allt vad beträffar Bångbro men även på andra ställen. Man måste fråga sig, om det finns någon anledning att i en sådan situation, när det ser ut som om det skulle börja vända sig, slå spelet i stycken.

Till detta kommer ju, att staten redan är engagerad i detta företag. Det hade kanske varit en annan situation, om det varit fråga om ett nyengagemang. Staten har redan aktierna i företaget och har påtagit sig ett visst ansvar för detsamma.

Nu säger herr Stendahl, och det var det enda han hade att anföra i fråga om de sociala synpunkterna, att om man understöder ett sådant företag som

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

detta kommer det bara att utöva en motsvarande skada på andra håll. Den synpunkten skulle kunna gälla om det vore fråga om att bygga upp ett nytt företag. Men det är väl ändå en annan sak när det gäller ett gammalt företag, i vilket många tusen arbetare äro sysselsatta. Om man slår sönder det, komma väl i tidernas fullbordan dessa arbetare att uppsugas på annat håll. Men hur många år kommer inte den processen att ta, och för vilka lidanden kommer man inte att utsätta dessa människor och hela den bygd, där de äro bosatta? Om man fullföljde herr Stendahls resonemang skulle man kunna lägga ned exempelvis Sandvikens bruk och många andra och säga: det gör ingenting, ty det kommer att bli desto bättre för de företag som konkurrera med dessa bruk. På detta sätt kan man naturligtvis inte resonera.

Jag måste påstå, att herr Stendahls politik är en uppenbar katastrofpolitik, en politik utan ansvar. Det kan knappast vara på sin plats att staten i en tid, då alla krafter spännas för att skydda de värden, som finnas, och för att skydda de hotade nationella och ekonomiska intressena, skulle inlåta sig på den katastrofpolitik, som herr Stendahl förordar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Stendahl: Herr talman! Beträffande den ärade ordförandens i det sammansatta utskottet anförande skall jag inte trötta kammaren med att upplysa honom om, hur jag hade kommit till de siffror, som jag nämnde, eller hur jag gjorde den konklusionen, att man möjligen skulle kunna få en och en halv miljon för aktierna i stället för att betala en och en halv miljon för att bli av med dem. Han har rätt däruti, att detta inte står i den kungl. propositionen. Det var en konklusion, som jag drog ur den kungl. propositionen. Men resonemanget skall jag inte upprepa, ty jag tar för givet att de flesta av kammarens ledamöter begrepo det.

Men till den siste ärade talaren skulle jag vilja säga några ord. Han tillät sig att säga, och det må han gärna för mig säga så mycket han vill, att min politik är en katastrofpolitik. Men när han säger, att jag uppträder och gör yrkanden »utan ansvar», så skulle jag, när herr talmannen tillåter att sådant säges, vilja svara, att ett sådant uttalande enligt min mening är hutlöst.

Samme talare, vice ordföranden i det sammansatta utskottet, tillät sig också att felaktigt referera vad jag föredragit i utskottet, och sådant anses inte precis, åtminstone enligt mitt sätt att se, vara fair play. Han tillät sig säga, att jag i utskottet yttrat, att jag vid genomgåendet av de olika verken konstaterat ett allmänt uppgående i konjunkturerna. Det är inte sant. Någonting sådant har jag aldrig sagt. Men vad jag sagt är, att vid bedömandet av ett särskilt verk i komplexet, nämligen Bångbro, läget enligt min uppfattning var sådant, att verket, sedan det ett flertal år arbetat med en konstant förlust, under det första kvartalet 1933 kunnat konstatera en omsvängning därhän, att det föreföll mig som om verket nu vore över gränslinjen och för det kvartalet faktiskt kunde visa en vinst på 20,000 kronor. Därav drog jag den slutsatsen, att om den gynnsamma utvecklingen fortsatte, så föreföll det mig, som om Bångbro skulle vara över svårigheterna och ha kommit in på den rätta ekonomiska utvecklingslinjen.

Men detta är någonting helt annat, förefaller det mig, än vad ifrågavarande talare tillät sig att lägga i min mun.

Beträffande det ansvar, som staten iklätt sig i och med innehavet eller övertagandet av aktierna i Hällefors, vågar jag alldeles bestämt påstå, att det ansvaret enligt svensk lag är begränsat till aktiekapitalet. Och därmed basta.

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall endast med anledning av den förda diskussionen be att få lämna ett par upplysningar om de förhandlingar, som förts med den kreditgivande banken.

Kammaren förstår nog, och jag är säker på att herr Stendahl förstår det också, att det vid en sådan förhandling är ytterst svårt att med någon säkerhet konstatera, vad den andra parten innerst inne önskar. Men jag tror ändå jag vågar säga, att banken i detta ögonblick inte önskade att ställas inför tvånget att omedelbart övertaga företaget. Det är så långt ifrån, att banken lovat att satsa en och en halv miljon kronor räntefritt för att sedermera kunna få övertaga aktierna, att man snarare skulle kunna säga, att banken lovat att satsa en och en halv miljon räntefritt för att slippa att omedelbart övertaga företaget.

Om banken hade velat övertaga företaget omedelbart hade banken endast behövt vägra att göra någon som helst koncession åt staten. Förhandlingsläget har varit det, att om banken på varje punkt blankt vägrat att gå till mötes, hade den enda möjliga utvägen varit att staten förklarat, att företaget måste gå i konkurs. Detta skulle betyda, att banken fått övertaga företaget för sina fordringar. Jag drar av det skedda den slutsatsen, att banken i detta läge inte önskade en sådan utgång. Det framgår också därav, att om det är riktigt, att både bankens en och en halv miljon och statens en och en halv miljon åtminstone tillnärmelsevis kommer att gå åt för att hålla företaget flytande under det närmaste året — även om en privatbank övertar företaget och även om man tillskriver denna privatbank en helt annan förmåga att tillsätta styrelse och ledning i företaget än den Kreditkassan har — så är det inte sannolikt att förlusterna under ett kommande år skulle ha blivit avsevärt mindre än de nu beräknade.

Sålunda kan man säga, att läget helt enkelt varit sådant, att om banken i detta ögonblick hade fått övertaga det hela, hade banken fått räkna med en förlust under det närmaste året på mellan 2 och 3 miljoner. Och i den situationen har banken förklarat sig villig att satsa en och en halv miljon räntefritt mot att den på ett år fick slippa att ställas i den besvärliga situationen att under en oerhört svår depression få övertaga ett nytt väldigt företag, om vars framtidsutsikter allra minst herr Stendahl har några överdrivna förhoppningar.

Jag tror sålunda inte att den utgångspunkt, som man här valt för sitt avslag, är den riktiga.

Men jag upprepar vad jag började med, att det är ytterligt svårt att under en sådan förhandling med säkerhet avgöra, vad som innerst inne driver den andra parten.

Det som från regeringens sida varit avgörande är naturligtvis en kombination av den sociala hänsynen och hänsynen till att inte i denna svåra depression släppa ett värde, om vars framtidsmöjligheter man ändå inte kan ha någon verkligt klar föreställning. Hade det bara gällt det ena eller bara det andra, är det möjligt att utgången blivit en annan. Jag vill nu inte säga, att följden skulle ha blivit en med säkerhet våldsamt ökad arbetslöshet, men det finns ovillkorligen en mycket stor risk för en ganska starkt ökad arbetslöshet. När å ena sidan detta motiv finns, och å andra sidan det också måste finnas en ovillighet att utan vidare släppa aktierna ifrån sig, då deras nominella värde är ungefär 20 miljoner kronor, och då man kan hysa förhoppningen att vid bättre tider kunna få något tillbaka — när alltså båda dessa motiv läggas tillsammans har det varit tillräckligt tungt vägande för att förmå regeringen att säga, inte att staten i fortsättningen skall behålla Hellefors, men att vi böra få ett års respit för att åstadkomma en grundlig undersökning och utröna, vilken av utvägarna som är den rimligaste.

Ang. stöd åt Hällefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

Vad regeringen sålunda av riksdagen begär är inte att den skall satsa pengar i Hällefors, utan endast att man skall få ett år på sig för att se, om läget då har klarnat och om man då inte med större säkerhet kan avgöra, vad som från det allmännas sida är det bästa. När detta år har gått till ända kan det hända, att man finner det lämpligt från statens synpunkt att lämna Hällefors i händerna på Skandinaviska banken. Det kan också hända, att man fått en sådan klarhet över läget att man kan avgöra, att sådana värden finnas i företaget, att man inte vill släppa det ifrån sig.

Jag tror att det under sådana förhållanden knappast är riktigt att under själva botten på en svår depressionstid lämna ifrån sig vad man äger, och jag hoppas att kammaren kommer att följa utskottets förslag.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag begärde ordet endast för ett par små repliker till herr Stendahl.

Han tog illa vid sig för att jag kallat hans argumentering ansvarslös. Vi kunna kanske vara kvitt sedan han kallit min hutlös. Jag medger, att det var ett starkt uttryck jag använde, och vill ju säga att jag anser det vara klart, att herr Stendahl känner ett ansvar i denna fråga. När jag talade om hans ansvarslöshet, menade jag att han inte har ansvar inför de värden, som jag i denna fråga anser vara de väsentliga.

Herr Stendahl bestred vidare, att han sagt, att det allmänna intrycket från besöket vid företagen var en uppgång. Jag fick i alla fall det intrycket av hans anförande i utskottet, men det är klart, att därvidlag får man tillmäta hans egna ord större vitsord än mitt eventuellt dåliga minne.

Men nog fingo vi andra det bestämda intrycket av att den förbättring, som kunde skönjas, inte bara gällde Bångbro.

För övrigt är det ju så, att inköpet av Bångbro och kombinerandet av tillverkningen där med den primära tillverkningen uti Hällefors utgör ett led i företagets reorganisationsarbete, och om en bättring inträffar vid Bångbro, så sprider den sina verkningar också till moderverket.

Herr Stendahl sade vidare, att statens ansvar i företaget inskränker sig till aktiekapitalet. Den uppfattningen kan jag för min del icke dela. Så skulle måhända ha varit, om det varit en privat företagare. Det hade kunnat också gälla staten, om staten hade inköpt dessa aktier i spekulationssyfte eller för att överhuvud taget tillskansa sig en ekonomisk vinst, men så kan ju knappast sägas vara förhållandet. Varför övertog staten på sin tid dessa aktier? Det var inte för att få en eventuell utdelning på dem, utan det var för att förebygga en ekonomisk och social katastrof. Det problemet föreligger alltjämt, och jag anser, att statens ansvar i dag är lika stort som det var, då aktierna övertogs.

Herr Stendahl: Med anledning av herr statsrådets och chefen för finansdepartementet yttrande skulle jag vilja säga, att så som han lade upp den första delen av sitt anförande föreföll det mig därav framgå, att det var Skandinaviska banken man skulle hjälpa, och någon ytterligare subvention till Skandinaviska banken utöver vad som redan förekommit 1932 vill jag för min del åtminstone inte vara med om.

Herr Löfgren: Herr talman! På grund av den ställning jag har till Hälleforsbolaget är det inte min mening att ingå på den sakliga debatt, som har förekommit i detta ärende, men jag har begärt ordet för att med anledning av en passus i utskottets utlåtande få lämna ett par upplysningar. Det står på sid. 10 i utlåtandet: »Utskottet vill i detta sammanhang framhålla nödvändigheten av att i styrelsen för Hälleforsbolaget insättas representanter för

Ang. stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag. (Forts.)

affärskunskap och brukskännedom i syfte att trygga en mera affärsbetonad förvaltning av företaget.»

Jag opponerar mig inte för egen räkning mot den kritik, som innefattas i de citerade orden, annat än så tillvida, som jag nog tycker, att den konklusion man här dragit hade bort vara åtföljd av en motivering. Men jag skall be att få lämna den upplysningen, att allt från början har i Hälleforsstyrelsen suttit två stora affärsledare med gammal brukserfarenhet, och det har varit med deras råd och råd, som alla viktigare åtgärder vidtagits inom bolaget. De ha alltså godkänt och gillat dessa. Båda dessa ledamöter ha nu avgått — den ene har gjort det redan och den andre har anmält sig vilja avgå — och jag ber att få tillkännagiva, att ordinarie bolagsstämma kommer att hållas inom några dagar, och då är det en given sak, att styrelsens övriga ledamöter komma att ställa sina platser till förfogande för den eller de intressenter, som då behärska företaget.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av visst belopp ur fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 till avlyftande av kassans skuld till riksbanken.

Ang. avlyftande av Kreditkassans skuld till riksbanken.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 250 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte besluta, att av fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 skulle på sätt av departementschefen i statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 maj 1933 angivits tagas i anspråk ett belopp, motsvarande kassans skuld till riksbanken, 26 miljoner kronor, jämte därå upplupen ränta.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till det föreliggande utskottsförslaget, men jag har velat begagna detta tillfälle för att säga några ord om sättet att bokföra vissa statens tillgångar.

Statsrevisorerna lämna som bekant varje år en översikt över statens finansiella ställning vid slutet av det budgetår, som granskningen avser. Det är klart, att de värderingar, som där förekomma, äro i vissa fall otillförlitliga, detta beroende på subjektiva uppfattningar av värden, särskilt av icke räntabla tillgångar, men även på grund av ändringar i penningvärdet och dylikt. Men å andra sidan bör en sådan översikt åtminstone giva möjlighet till jämförelse år från år, om det överhuvud taget skall vara någon mening med en huvudbokföring.

Den transaktion, som föreslås av det sammansatta stats- och bankoutskottet i år, innebär, att man från en fond tager 26 miljoner och därmed betalar en skuld, som man har. Det är ju en transaktion, som inte gör svenska statsverket vare sig rikare eller fattigare. Den kan från bokföringsteknisk synpunkt betraktas som en rent formell åtgärd. Skulden finnes, och tillgångarna finnas, man bara låter dem jämnas ut varandra. Men i bokföringen kommer det att te sig som om svenska staten genom denna transaktion blivit 26 miljoner kronor fattigare än vad den var tidigare — helt enkelt därför, att skulden inte var

Ang. avlyftande av Kreditkassans skuld till riksbanken. (Forts.)

bokförd. När man har avsatt år efter år ett antal miljoner, 8 eller 10 per år, då har statens tillgångar bokföringsmässigt vuxit med jämnt dessa belopp, så att i fråga om denna fond finnes nu 41 miljoner kronor, men en vacker dag tager man från den 26 miljoner och betalar en skuld, och då blir staten bokföringsmässigt sett 26 miljoner kronor fattigare. Jag föreställer mig, att det skulle vara möjligt att med en relativt enkel bokföringsteknisk åtgärd ordna det så, att man kunde i statens bokföring undvika sådana plötsliga och fullkomligt omotiverade hopp i slutsumman av statens tillgångar.

I förhoppning, att statsutskottet eller den i övrigt, som kan känna sig manad därtill, skall kunna på den av mig anvisade vägen eller någon annan komma till rätta med saken, har jag velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 38 § 1 mom. samt 64 och 66 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; samt

nr 65, i anledning av väckt motion om införande av tull å sackarin och andra konstgjorda sötningsmedel.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

*Om tull å
ammonium-
sulfat.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 66, i anledning av väckta motioner om tull å ammoniumsulfat.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 101 i första kammaren av herr *Nylander* och nr 195 i andra kammaren av herr *Olson* i Göteborg, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av tulltaxenummer 203 i gällande tulltaxa, att ammoniumsulfat åsattes en tull av 5 kronor för 100 kilogram.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 101 av herr *Nylander* och II: 195 av herr *Olson* i Göteborg, om tull å ammoniumsulfat, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Örne* mot viss del av motiveringen.

Herr **Örne**: Jag ber endast att med några ord få tillkännagiva, att jag har önskat, att sista delen av utskottets motivering från och med orden: »I samband härmed har utskottet emellertid velat erinra, att den inhemska kväveindustriens fortbestånd är av betydelse såväl för sprängämnestillverkning som för jordbruksändamål», o. s. v. skulle utgå. Det förhåller sig ju på det sättet här, att det för jordbruket är av den allra största vikt, att en kväveindustri upprätthålles inom landet. Jag för min del har ansett det vara högst olämpligt att belasta jordbruket med de 3 kronor per deciton för en så viktig vara, som det här gäller, men, herr talman, man har ju på sista tiden sett, att jordbrukarna själva ha begärt en särskild tull och skatt på fodermedel, och då tycker jag, att i fullkomlig konsekvens härmed borde bondeförbundets representanter och andra liktänkande yrka på en tull på kväve. Jag förstår inte varför man

Om tull å ammoniumsulfat. (Forts.)

icke skall ha det också. Om en tull på fodermedel kan befrämja jordbruket, kan väl en tull på ett gödselmedel också befrämja jordbruket. Jag vill emellertid, herr talman, inte här inleda någon längre debatt i frågan, och inte heller önskar jag inveckla kammaren i en votering, och därför har jag endast velat tillkännagiva min åsikt och gör intet yrkande.

Herr **Wohlin**: Jag skall bli lika kort som herr Örne, men jag kan icke förstå hans tankegång. När man från jordbrukarhåll önskat tull på fodermedel, så har man ju syftat till att i ökad omfattning tillgodose behovet av fodermedel genom egen inhemsk produktion. I förevarande sammanhang är det väl uppenbart, att det är till nytta för landet att hava en inhemsk kväveindustri i fortsättningen. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottsbetänkandet oförändrat.

Herr **Örne**: Ja, herr talman, det gäller ju här också att tillgodose ett visst behov genom inhemsk produktion.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift ävensom i ämnet väckta motioner.

*Ang.
Konungens
rätt att åsätta
särskild
tullavgift.*

I en den 29 maj 1933 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 261, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade

Förslag till

Förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Härigenom förordnas, att förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift, vilken förordning gäller till och med den 30 juni 1933, skall äga fortsatt giltighet efter sistnämnda dag till och med den 30 juni 1934.

I samband med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehaft två till utskottet hänvisade, under motionstiden vid riksdagens början väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 93 i första kammaren av herr *Trygger* m. fl. och nr 69 i andra kammaren av herr *Lindman* m. fl., däri hemställt, att Kungl. Maj:ts förordning den 17 juni 1932 nr 245 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift måtte givas förlängd giltighet till och med den 30 juni 1934.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 261 ävensom till de likalydande motionerna I: 93 av herr *Trygger* m. fl. och II: 69 av herr *Lindman* m. fl., antaga det vid propositionen fogade förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Ang. Konungens rätt att åsätta särskild tullavgift. (Forts.)

Reservation hade anförts av herr Örne, som yrkat avslag å Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna.

Herr **Örne**: Herr talman! Som herr talmannen och herrarna behagade erinra sig, opponerade jag mig mot, att den fullmakt, som det här är fråga om, skulle givas åt den förra regeringen. Efter utgången av höstens valstrid gladde jag mig åt att inte behöva framställa yrkande om avslag på fullmakten vid denna riksdag. Emellertid har vad som inträffat gjort, att jag med fullkomligt samma sinnesstämning intar den ståndpunkten, att inte heller denna regering bör ha en sådan fullmakt. Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Wohlin**: Jag anser, att den nuvarande regeringen har väl och klokt begagnat den fullmakt, som gavs föregående år, och att ingen som helst anledning finnes att vägra regeringen denna fullmakt även i fortsättningen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 98, i anledning av väckt motion angående inrättande av ett särskilt rådgivande organ för lantbruksfrågor under rådande kris, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Anslut till
ernående av
förlikning i
det s. k. Horn-
borgamålet.* Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 99, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd för ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 252 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte för ernående av förlikning i tvisterna mellan Hornborgasjöns sänkningsföretag och fallägare i ån Fljan anvisa för budgetåret 1933/1934

dels under nionde huvudtiteln ett extra reservationsanslag av 550,000 kronor;

dels ock till kapitalökning å fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av 125,000 kronor.

Herr **Andersson, Karl Andreas**: Herr talman, mina herrar! Vi stå här inför ett ärende, som betecknar ett sorgligt kapitel i sjösänkingsföretagens historia. Här har tydligen inträtt en situation, som gör det nödvändigt för staten att träda hjälpande emellan, men enligt min mening är denna fråga inte tillräckligt undersökt, innan statsmakterna gå in för att göra så stora uppoffringar, som här föreslås. Här finnas trenne intressen, som strida mot varandra. Det första är sjösänkingsföretagets, det andra är ägarnas av kraftverken vid utloppsån, och det tredje är naturskyddets. I denna fråga har Kungl. Maj:t fällt en dom, som säger, att sjösänkingsföretaget skall vara skyldigt att bekosta vissa anordningar för att åstadkomma en sådan tillgång på vatten, att kraftverken i ån kunna drivas. Genom dessa anordningar skulle

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet. (Forts.)
vattenståndet regleras mellan en högsta och en lägsta nivå, och därigenom skulle vattenverksägarna uppenbarligen bli bättre tillgodosedda än genom den förlikning, som här är föreslagen. Därigenom skulle också verksägarna inte kunna göra anspråk på så stort skadestånd som de göra i denna förlikning, som är föreslagen av utredningsmännen och Kungl. Maj:t.

Den båtnad, som uppkommit genom sjösänkningsföretaget, är naturligtvis svår att värdera, men år 1927 uppskattades dess värde av en sakkunnig man till 275,000 kronor. Nu säger utskottet, att om förlikning skulle uppgöras på grundval av Kungl. Maj:ts dom genom byggande av den nämnda regleringsdammen, varigenom man kunde få vattenståndet att något stiga, så skulle en skada uppkomma på den båtnaden till ett belopp av 250,000 kronor, d. v. s. praktiskt taget skulle hela båtnaden försvinna. Detta är, såvitt jag förstår, en outredd punkt. Vattendomstolen, som har undersökt saken, och som naturligtvis hade tillgång till sakkunnigt folk, säger, att syftet med 1912 års sjösänkingsföretag var, att de odlingsmarker, som uppnåddes genom det tidigare sjösänkingsföretaget, skulle bli fullt torrlagda. Man räknade inte med något värde av den ytterligare sjöbotten, som skulle förvärvas. Vattendomstolen säger vidare, att den höjning av vattenståndet, som skulle bli en följd av ett verkställande av domen, inte skulle medföra någon nämnvärd skada på den båtnad, som sagda marker hade erhållit. Det förefaller mig därför vara alldeles oriktigt att tänka sig, att skadan på båtnaden skulle belöpa sig till 225,000 kronor. Den måste stanna vid ett betydligt lägre belopp, och därtill kommer, att vattendomstolen säger, att även de lägsta markerna kunna vid den blivande vattenhöjden utdikas till ett djup av 0.9 meter. Men hela denna fråga, exempelvis om kostnaderna för denna damm och den minskning uti skadeståndet till verksägarna, som skulle bli en följd av att taga Kungl. Maj:ts dom till utgångspunkt, har såvitt jag kan förstå inte blivit utredd.

Denna förlikning, som här föreslås, baseras ju på ungefär status quo med vissa justeringar, och då föreslås här, att staten skall offra 550,000 kronor i direkt anslag och dessutom 125,000 kronor i lån, i fråga om vilket det väl är att befara, att staten så småningom får betala även det. Här föreligger alltså, menar jag, inte någon utredning om staten kan komma ifrån denna historia med mindre utgifter än vad som här föreslås. Därtill kommer den tredje synpunkten, nämligen naturskyddet. De båda andra sakerna, verksägarnas och jordbrukarnas intressen, kunna ju till nöds mätas i pengar, men så kan inte ske med det ideella värdet av naturskyddet. Värdet härav bör dock därför inte förringas, och genom en förlikning med Kungl. Maj:ts dom till utgångspunkt skulle förutsättningarna för Hornborgasjöns djurliv komma att i väsentlig mån förbättras. Jag vill för att illustrera värdet av denna sida av saken citera vad ett flertal strandägare anföra uti en skrivelse till Kungl. Maj:t 1929. Där står bland annat: »Genom sänkningen har sjön förvandlats till ett under sommartiden illaluktande träsk, där varken fisk eller fågel trivs. Vantrevnaden har spritt sig till människorna. Landskapet är förött. En av Sveriges säregnaste sjöar har skövats till ingen nytta, blott till skada.»

Jag menar nu, att man inte bör underlåta att i möjligaste mån söka tillvarata även detta värde, särskilt som all sannolikhet talar för, att det kan göras med mindre kostnader för statsverket. Min tanke är därför, att denna fråga icke bör avgöras nu i år. Den bör uppskjutas för att bereda tillfälle till en ytterligare undersökning i de avseenden, som jag här har försökt att framhålla. Jag vill i varje fall understryka, att med vad jag nu har sagt är det inte min mening att påstå, att staten icke här blir tvungen att offra en hel del pengar för att reda upp saken där nere, men det bör undersökas, om inte denna fråga kan lösas på ett bättre sätt än vad här är föreslaget.

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet. (Forts.)

Alltså: för att bereda tillfälle till denna ytterligare undersökning, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande utskottsbetänkandet.

Herr Gustafson, Fritiof: Herr talman! Ett bifall till utskottets förslag innebär en efterlängtd lösning av tvistefrågorna om Hornborgasjön. Dessa tvister och processer äro en följd av sänkningen av denna sjö, och ett bifall till utskottets förslag skulle åt bygden i fråga återskänka möjligheten att åter komma i ordnade ekonomiska förhållanden. Alltså är det här en fråga av den allra största räckvidd för en mycket stor del av befolkningen omkring Hornborgasjön.

Här har en ärad talare sagt, att det vore bättre att utreda frågan återigen och se till, om man inte kunde åstadkomma en förlikning på billigare sätt. Jag är för min del bestämt övertygad om, att ett återförvisande av detta ärendet till förnyad utredning skulle visa, att långt ifrån, att staten komme billigare ifrån saken, man skulle ställas inför utsikten att senare nödgas bevilja ökade anslag. Helt visst är det så, att staten i detta fall är moraliskt ansvarig och skyldig att rätta till de tråkiga förhållanden, som blivit en följd av sänkningen av sjön och processerna i anledning därav. Jag vill inte trötta kammaren med att här återupprepa de föreliggande omständigheter, som tala därför. Jag tror, att flertalet är väl inne i dem. Men jag ber att få säga den föregående ärade talaren, när han talade om en ny utredning, att det hade varit oändligt mycket bättre, om den prövning angående ett eventuellt resultat av sänkningen, som ägde rum av de myndigheter, som handlade frågan när saken började, då hade skett ingående. Hade så skett, då kunde sannolikt både de av frågan berörda parterna och riksdagen besparats en mängd arbete, och framförallt hade det sparats pengar. Man bör inte nu, när man har ett gynnsamt tillfälle att få frågan löst, åter börja att utreda.

Det har vidare sagts, att ett förlikningsförslag, grundat på »kungens damm», skulle giva ett billigare förlikningsresultat. Det är att märka, att denna damm inte kan utan vidare anläggas, därför att det sannolikt kräves ett upptagande av nya processer, innan kungens damm får anläggas.

Beträffande vad den ärade talaren sade om att det skulle föreligga en felkalkylering i fråga om den mark, som här vinnes, om detta föreliggande förlikningsförslag går igenom, så vill jag säga, att de beräkningar, som i detta fall uppgjorts, äro synnerligen noggranna och underkastats granskning av flera fackmän. En omständighet, som man vid bedömandet av markskada vid den vattennivå enligt »kungens damm» bör observera, är de olika uppfattningarna i denna sak emellan vattendomstolen och högsta domstolen.

Man har på vissa håll velat göra gällande, att det ej i förlikningsförslaget tagits tillbörlig hänsyn till naturskyddsintresset. Jag tillhör också dem som anse att denna fråga vid sänkningens planerande kanske togs allt för ringa hänsyn till. Men sänkningen är en åtgärd, som har förevarit. Det går inte att återställa sjön igen och återfå den fågelsjö, som förut har funnits. Naturskyddsvännerna ha mycket stridiga meningar om naturskyddsintressets tillgodoseende i sjön under föreliggande omständigheter, men de, som mycket noga ha satt sig in i ärendet, ha kommit till det resultat, att sjöns återställande inte är möjlig och att förlikningsförslaget i detta fall inte skänker sämre möjlighet åt fågellivet, än vad ungefär skulle bli fallet med kungens damm. Jag vet, att det finnes olika uppfattningar härom, men det finnes mycket starka uttalanden från auktoritativa personer, som ingående sysslat härmed, vilka tala för, att förutnämnda uppfattning är riktig.

Beträffande möjligheten att återställa sjön säger vattendomstolens sakkunnige, som en lång följd av år arbetat med denna sak, att »sådan som sjön nu

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet. (Forts.)

är kan dess utveckling icke genom någon slags reglering vridas tillbaka till dess forna stadier. Talet om att 'återställa' sjön i dess forna skick är ett missvisande slagord, som borde bannlysas från saklig diskussion». Vidare säger doktor Rudolf Söderberg, som besitter stor insikt just i denna fråga, enär han studerat Hornborgasjön sedan årtionden tillbaka: »Jag har förut och tidigare än de yttranden, som framkommit i samma riktning, framhållit, att någon återgång till den forna fågelsjön ej kan diskuteras och är omöjlig.»

Jag har velat nämna detta därför, att man inte skall göra naturskyddsfrågan större, än den verkligen är. Jag menar ingalunda, att man inte skall taga all möjlig hänsyn till naturskyddssynpunkter i den här frågan, men man får inte därför, att vissa av vetenskapsmännen anse, att det är vissa fördelar med kungens damm gentemot förlikningsförslaget, säga, att detta inte på något sätt får utföras. När andra fördelar äro så påtagliga, som de äro, skulle det vara olyckligt, om dessa naturskyddssynpunkter i så måtto finge vara avgörande, att de skulle stjälpa hela företaget.

Vidare är det sannolikt, att det skulle vara ett slag i luften att nu med tanke på ett bifall till naturskyddssintressets krav avstå från förlikningsförslaget, därför att en av de kanaler, som förlikningsförslaget upptar och som man förmenar skulle särskilt försämra fågellivet i sjön, även föreskrivits i den dom, som förutsatt kungens damm. Således föreligger icke det förhållande, att man skulle kunna undgå denna kanal, om kungens damm komme till utförande enligt domstolsutslaget.

Vidare har man räknat med — och det är det största misstaget från naturskyddsvännernas sida — att kungens damm medför ett fixerande av sjöns vattenyta. Detta är ingalunda fallet, därför att högsta domstolens utslag i detta fall innebär, att sjön likaväl som ett annat vattenmagasin på sommaren kan få uttappas. Under sådana förhållanden torde det bara bliva en viss tid på året, under våren och på hösten, som vattenståndet blir högre med kungens damm än enligt förlikningsförslaget.

Vidare märkes, att förlikningsförslaget försöker skydda en klar sjö, som finnes inom området, genom att låta de kanaler, som domstolarna ålagt företaget att utföra, dragas omkring denna sjö i stället för genom densamma. Man skapar således en liten reliktsjö, som skall vara fåglarna till gagn, och man har med detta och även i övrigt nog gjort så mycket som är möjligt för naturskyddssintressets tillgodoseende.

Dessa naturskyddsfrågor ha så sent som i år prövats av vattendomstolen. Därvid har advokatfiskalen i kammarkollegium framfört vissa krav för tillgodoseende av naturskyddssintresset. Vattendomstolen har därefter i vår fastställt plan för framdragande av ifrågavarande kanaler.

Jag kan inte underlåta att säga, att ett upprivande av nu träffad preliminär förlikning enligt min mening innebär ett avhändande av möjligheten att komma till rätta med frågan på ett någorlunda drägligt sätt. Utan överdrift kan man säga, att det över bygden vilar en död hand. Jordägarna kunna inte sälja sina fastigheter, ty man vet inte, vilka rättsanspråk som kunna komma att ställas, och det är utsiktslöst att nu söka belåna en gård. Det är cirka 200 fastigheter, som äro indragna i tvistigheterna och i de sedan flera tiotal år tillbaka pågående processerna, vilka åstadkommit stor bitterhet emellan parterna. Ekonomiskt sammanbrott hotar för flertalet jordbrukare, då de icke, bl. a. på grund av omnämnda hinder att skaffa säkerhet för lån, äro i stånd att erlagga utdebiteringarna för företaget.

Under sådana förhållanden måste man väga det ena intresset mot det andra, och blott för en liten olikhet i möjligheten för fågellivet, mycket omdiskuterad för resten, vill man riva upp den preliminära förlikningen! Ett kraftigt grepp

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet. (Forts.)
för lösningen av denna fråga är absolut nödvändigt, och jag ber för min del att få säga, att man bör vara regeringen och jordbruksministern synnerligen tacksam för att de ha, trots den betänksamhet man naturligtvis måste hysa för att offra så mycket pengar, framlagt föreliggande proposition. När man nu på så gott som alla håll, där man måst sätta sig verkligt in i frågan, kommit till det resultat, att den föreliggande förlikningen är bästa utvägen, så är det bäst att fullfölja denna möjlighet till lösning av frågan, ty det är inte troligt, att man kan hålla förlikningen vilande så länge, till dess nya utredningar komma att föreligga.

Det är ju ock så, att det beror i synnerligen hög grad på staten själv, det vill säga dess administrativa myndigheters och domstolars handläggning, att denna fråga har kommit i det tråkiga läge, vari den nu befinner sig. Företaget som sådant bär visserligen ansvaret för den misskötsel i ekonomiskt avseende, vartill det gjort sig skyldigt på sakens tidigare stadium, men det är inte självt helt skyldigt till det prekära läge, som det nu befinner sig i till följd av dessa stora krav från vattenverksägarnas sida, detta därför att, märk väl, man blivit ålagd av myndigheterna att efter av dem granskad plan fullgöra företaget.

Bygden väntar med spänning, att frågan skall lösas, och flertalet av dessa strandägare och även vattenverksägare, som äro berörda därav, ligga i ekonomisk misär. Man vågar inte dika eller bruka den genom sänkningen torrlagda jorden, ty man vet inte, när sjön möjligen skall få dämmas upp igen. Och vattenverken våga inte reparera eller göra någonting, ty de veta inte, om de få ökat vatten eller ej. Lösningen av Hornborgafrågan är nu en social välfärdsfråga. Som ett bevis på att de, som satt sig in i saken, ha denna uppfattning, vill jag nämna, att en enskild person, varm naturskyddsvän, som varit i tillfälle att noga följa frågan en följd av år i alla dess faser, har utfäst sig, att om nu det vilande förlikningsförslaget genomföres, vilket han för sin del anser vara det riktiga, skänka 25,000 kronor till dess genomförande och har ställt realsäkerhet härför.

Under nu föreliggande omständigheter och under framhållande av, att det är en nödvändig sak att komma till ett resultat, så ber jag att få vädja till kammaren att godkänna föreliggande utskottsförslag.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Jag hade ju inte tänkt att beröra de omständigheter, varunder denna sjösänkning kommit till stånd, men jag vill säga den föregående ärade talaren, att om hans inlägg på den punkten var avsett som något argumentum ad hominem, så duger det inte, därför att jag har inte haft med saken att skaffa. Hans argumentering var i hög grad misslyckad, därför att jag har ju inte motsatt mig, att staten skall träda hjälpende emellan för att få denna sak ur världen. Men jag vill, att det skall ske på det för staten billigast möjliga sättet.

Här talade den föregående ärade talaren om, att mitt förslag inte kunde tänkas genomfört utan nya processer. Jag förstår inte detta. Det gäller att inhämta arbetsdomstolens tillstånd att lägga dammen, och jag tror inte det kan råda någon tvekan om, att det tillståndet i detta sammanhang skulle kunna lämnas. Jag har heller aldrig talat om, att sjön skulle återställas i sitt ursprungliga skick, ty det är en historia, som ligger utanför möjlighetens gräns, men jag menar, att man bör göra vad man kan för att skydda denna märkliga fläck av Sveriges jord med dess rika djurliv i det skick, som kan ske. Jag vill nämna, att just från doktor Söderberg har jag fått ett telegram i dag, där det heter, att förlikningsförslaget måste göras om, ifall det på något sätt skall vara ägnat att skydda djurlivet där nere. Det var ju

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hornborgamålet. (Forts.)
väl, att den föregående talaren medgav, att det fanns olika meningar angående verkan av Kungl. Maj:ts dom beträffande det eventuella djurlivet. I varje fall kunna lika goda experter åberopas för den åsikten, att det skulle vara en stor vinst ur denna synpunkt, om Kungl. Maj:ts dom lades till grund för sakens ordnande.

Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill tillägga ett påpekande av, att jag icke motiverade mitt förslag huvudsakligen med naturskyddssynpunkten, utan jag menade, att det skall undersökas, om man inte kan bringa denna sak ur världen på ett billigare sätt, än vad utskottsförslaget innebär, och på den punkten blev jag inte bemött på annat sätt än att den föregående ärade talaren helt allmänt sade, att han vore övertygad om, att detta komme att draga stora kostnader. Däremot vill jag säga, att det är uppenbart, att verksägarna skulle åtnöjas med mindre skadestånd, och den eventuella skada, som skulle uppstå för jordbrukarna, är högst obetydlig. Särskilt är det ju bestämt framhållet, att en höjning av vattenståndet i enlighet med Kungl. Maj:ts dom skulle för betydande områden vara till nytta för jordbruket på det viset, att grundvattnet skulle under viss period kunna hållas vid en lämpligare nivå för att giva marken nödig fuktighet.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Sederholm: Då jag här begärt ordet är det ej därför att jag har så mycket att lägga till vad herr Gustafson i Domö nyss anförde. Det var för frågan så pass fullständigt och upplysande från olika synpunkter, att det från saklig synpunkt som sagt inte är mycket att tillägga, men det kan ju å andra sidan sägas, att detta är uttryck för ett lokalintresse, där den specielle representanten för bygden kan antagas hava benägenhet att se frågan ensidigt och till bygdens fördel. Jag tror nu visserligen inte, att herr Gustafson gjort det, men i varje fall anser jag mig dock böra framföra några synpunkter, varom jordbruksutskottets ledamöter i allmänhet ha enat sig, då de vid besök å platsen sökte bilda sig en egen uppfattning om den föreliggande frågan. Jag vet, att många av jordbruksutskottets medlemmar liksom jag själv först hyste en tämligen stark misstro till hela detta förslags lämplighet och behövlighet, men jag kan också säga, att sedan vi noggrant sökt sätta oss in i frågan och hört oss för med olika personer, som hade kännedom om och som berördes därav på olika sätt, så ha vi inom utskottet enhälligt kommit till den uppfattningen, att förslaget borde bifallas. Det framgår av vad vi hörde på platsen, att förhållandena verkligen äro så pass ohållbara för strandägarna, som herr Gustafson här har klargjort. Det är för jordbrukarne omöjligt att belåna ens första inteckningen i fastigheterna med hänsyn till ovissheten av de utdebiteringar, som kunna komma att påvila dessa. Inga, som deltagit i företaget, kan sälja sina fastigheter, ty ingen vågar köpa en fastighet med en sådan hotande, oberäknelig skuld, som nu kan beräknas påvila densamma.

Vad beträffar de olika förslag till lösning, som här föreligga, den s. k. kungens damm och förlikningsförslaget, så ligger saken så, att i fråga om kungens damm det icke torde vara möjligt att utföra denna omedelbart, utan att härför kräves ytterligare en omfattande rättsprocedur. Det kräves underhandlingar, det kräves prövning av domstol angående ersättningskrav från verksägarna av en omfattning och därmed spännande över en sådan tidrymd, att osäkerhetstillståndet inom bygden skulle utsträckas under åtskilliga år ännu, innan regleringen enligt denna dom skulle kunna genomföras.

Vad beträffar naturskyddssynpunkten blevo vi också i tillfälle att taga del av den framstående vetenskapsmannen professor Naumans redogörelse för, hur han såg på förhållandena ur sagda synpunkt. Han är ju specialist på insjö-

Anslag till ernående av förlikning i det s. k. Hönborgamålet. (Forts.)
arnas vatten- och vegetativa förhållanden, och han förklarade, att ett återställande av sjön i sitt förra tillstånd vore omöjligt. Inte blott att det är en ekonomisk omöjlighet därför, att man då skulle nödgas att giva tillbaka all den vinst, som sjösänkningen har medfört; men man skulle inte ändå kunna få tillbaka fågellivet och återställa sjön från de förändringar, som den undergått sedan sänkningen genomfördes. Det må från naturskyddssynpunkt vara beklagligt, att detta företag har kommit till stånd, och det må vara ledsamt, att man inte kan komma tillbaka till de gamla förhållandena, men detta är efter vad som upplysts omöjligt. Det kan ju finnas andra som ha en annan mening, men i alla fall: att återställa sjön till dess gamla läge är något, som man inte kan tänka på.

Vad beträffar de olika alternativen, kungens dom eller som den också kallas »kungens damm» å ena sidan och å andra sidan det förlikningsförslag, som föreligger, så inhämtade vi att i fråga om att bereda skydd för fågellivet och annat liv som har funnits i sjön, i den mån det finnes kvar, så äro dessa förslag ungefär likvärdiga; man kan inte återställa sjön, men i viss mån kan man ju bevara något av det gamla fågellivet, och i det fallet äro de båda förslagen som sagt likvärdiga. Ett biträdande av förlikningsförslaget, som också är ett biträdande av den kungl. propositionen, skulle innebära ett slut på detta under 20 å 30 år fortlöpande osäkerhetstillstånd bland befolkningen och möjliggöra en ekonomisk trygghet och avveckling av de nuvarande osäkra förhållandena, och jag kan inte annat än till fullo instämma med vad herr Gustafson i Domö sade, att detta är en livsfråga för en betydande del av den bygden och särskilt den lantmannabefolkning, som lever omkring sjön.

Jag vill på grund av vad jag anfört, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om grunderna för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensions- och in- dragningsstaterna;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts under vissa punkter av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av §§ 2 och 3 förordningen den 5 juni 1909 angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa, m. m.;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 5 och 6 §§ lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser i fråga om rätt till pension för chefen för stuteribyrån hos lantbruksstyrelsen;

nr 66, angående användande av riksbankens vinst för år 1932; och

nr 67, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; samt jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1933/1934 jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dels dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lanthushållsskolor och lantbruksskolor, dels ock tillskott till dyrtidstillägg till vissa lantmätare.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.55 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 16 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 10 och den 12 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 2—4, bankoutskottets utlåtanden nr 61—65 samt memorial nr 66 och 67, andra lagutskottets utlåtanden nr 33—35 ävensom jordbruksutskottets utlåtanden nr 105—107.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa att kammaren måtte besluta, att sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtanden nr 2, 3 och 4 i nu nämnd ordning måtte uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 315, i anledning av väckta motioner om införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 243 med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.;

nr 317, i anledning av väckta motioner om tullfrihet för cellulosaaacetat och aceton; samt

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften m. m.

Anmälades och bordlades särskilda utskottets utlåtande nr 16, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar angående anslag dels till torrläggningsföretag, dels ock till skogsvårdsåtgärder, jämte i dessa ämnen väckta motioner.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
